חג הסוכות - חיותנו בעולם הבא

מקנה קני אקנויי לא מקני ולפיכך היה קונהו משלו והיה מקנהו לכל אחד ואחד בהקנאה גמורה על מנת להחזירו לו ולבסוף היה נוטל את דמו שמא היה בהם מי שינהוג סלסול בעצמו או שהיה רוחו גסה שלא ירצה לצאת אלא בשלו וה"ר יצחק ז"ל כתב כשהקהל קונין אתרוג יחד מקנין אותו לאחד מהן בקנין גמור והוא מקנהו לכל א' במתנה על מנת להחזיר ע"כ, והר"ף ז"ל כתב באשכנז נוהגין לקנות לולב אחד בשם כל הקהל ממעות הקהל וביום טוב נוטלו כל אדם ויוצא בו בלא שום הקנאה ושפיר קא עבדי משום דדעת כלם להקנות חלקם לאותו שנוטלו שיצא בו, ובכמה מקומות אזלינן בתר אומדנא דדעתא בלא שום תנאי כדאמרינן פרק האומר בקדושין ומהאי טעמא נמי לא בעינן תנאי כפול באתרוג עד שיהא כלו שלו ומקנהו לחבירו לצאת בו כדאיתא בפנים אבל על מנת מיהא בעינן באתרוג שהוא כלו שלו משום דליכא אומד דעתא כולי האי כמו באתרוג שקונין בשביל כל הקהל ושני חלוקין יש בו בתוספות פרק האומר לפי זה כשהאתרוג כלו שלו אפילו לא אמר על מנת אלא אמר אדעתא דלהחזיר סגי בהכי וחשיב כמו תנאי כפול כמו בההיא אדעתא למסק לארעא דישראל פרק האומר ע"כ, ועוד כתב בתוספות משנ"ץ פר"ק דביצה כשחל שמחת תורה באחד בשבת מתירין האתרוג כדין ספק שביעי ספק שמיני, מיהו שמעתי מרבו' מאיבר"א שהיו אוסרין אותו ואף על גב דאמרינן דאתרוג מותר בשמיני ספק תשיעי הני מילי כשחל בשאר ימים אבל כשחל באחד בשבת כיון דבשבת אסור משום שביעי ספק שמיני באחת בשבת נמי אסור שהוא יום טוב משום דאין שבת מכינה ליום טוב מדי דהוה אביצה שנולדה בשבת דאסורה ביום טוב אף על גב דלא דמי ממש מכל מקום דומים קצת זה לזה ומהאי טעמא נמי אסורין לאכול מנויי הסוכה באחד בשבת שחל להיות אחר החג מיד כגון שחל יום טוב האחרון של חג כע"ש כיון דאסורין ביום טוב אסורין בשבת הסמוך משום הכנה דיום טוב ספק שמיני ספק תשיעי אסורה סוכה ונוייה משום מגו דאתקצי לבין השמשות של שבת אתקצי נמי לכולי יומא, אבל ליכא לאסור נויי סוכה בשבת הסמוך לחג משום דאתקצי בין השמשות של שבת מחמת י"ט שעברה הוא דהא י"ט גופיה לא מתסר כי אם מטעם מגו דאתקצי ותרי מגו לא אשכחינן, ומשום סתירת אהל אין לאסור דהא לא שייך סתירת אהל בנויי סוכה מדלא אסר להו בפרק כירה אלא משום בזויי מצוה והיינו בעוד שמצוה קיימת ע"כ.

והמקבל לולבו של חבירו על מנת להחזיר נראה לומר לפי הגמרא שיכול להקנות אותו לאחר ואחר לאחר עד כלם על מנת שיחזירהו האחרון אל הראשון, וכל היום כשר לנטילת לולב, ואין מברכין עליו רק פעם אחת ביום מה שאין כן בסוכה שמברכין עליה כל זמן שנכנס בה לאכילה ולשתיה ולתלמוד תורה, ואפילו המחמיר על עצמו שלא יאכל אפילו פירות חוץ לסוכה יש לומר שמברך כיון ששבחוהו חכמים בחומרא זו, ור"ת כתב כל מצות סוכה שיקיים מסעודה לסעודה כגון שינה ושנון וטיול בה ברכת לישב שבירך פוטרן לברך עליהן.

המשכים לצאת לדרך כתב ה"ר יצחק ז"ל וכבר עלה עמוד השחר מביאין לו לולב ומנענע וכו', ורבינו האי גאון ז"ל כתב הנכנס לסוכת חברו לבקרו מנהג ידוע לברך שם בין סעד בין לא סעד ועכשיו אין כן המנהג, מי שהיה בא בדרך ולא היה בידו לולב כשיבא בביתו יטול על שלחנו אם אין שהות ביום אם ימתין עד אחרי אכלו, וזהו בשאר הימים שמצותו מדרבנן דיקא נמי רקתני מי שבא בדרך ואם בי"ט א' האיך יבא בדרך, אבל בי"ט א' שמצותו קבועה מן התורה אם התחיל לאכול קורם שיטלנו מפסיק סעודתו ונוטלו אפילו יש שהות ביום ליטלו אחר סעודתו וכן דעת הבעל ההשלמה ז"ל.

אע"פ שכל המועדות מצוה לשמוח בהן בחג הסכות היתה שם שמחה יתירה שנאמר ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים וכיצד היו עושין ערב יום טוב הראשון היו מתקנין במקדש מקום לנשים מלמעלה ולאנשים מלמטה כדי שלא יתערבו אלו עם אלו ומתחילין לשמוח ממוצאי יום טוב הראשון וכן בכל יום ויום מחולו של מועד מתחילין לשמוח מאחר שיקריבו תמיד של בין הערבים לשמוח שאר היום עם כל הלילה והיאך היתה שמחה זו החליל מכה ומנגנין בנבלים ובכנורות ובמצלתים וכל אחד ואחד בכלי שיר שיודע לנגן בו ומי שיודע לנגן בפה מנגן ורוקדין ומספקין ומטפחין ומכרכרין ומפזזין כל אחד ואחד כמו שידע ואומרין דברי שירות ותשבחות ושמחה זו אינו דוחה לא את השבת ולא את היום טוב, מצוה להרבות בשמחה זו ולא היו עושין שמחה זו עמי הארץ וכל מי שירצה אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבה וסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה שהיו מרקדין ומספקין ומטפחין ומנגנין ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות וכל העם האנשים והנשים באין לראות ולשמוע שהשמחה שישמח האדם בעשיית המצות ובאהבת האל שצוה בהם עבודה גדולה היא וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו שנאמר (דברים כח, מז) תחת אשר לא עבדת וכו' וכל המגיס דעתו וחולק כבוד לעצמו ומתכבד בעיניו במקומות אלו חוטא ושוטה ועל זה הזהיר שלמה ואמר (משלי כה, ו) אל תתהדר לפני מלך וכל המשפיל עצמו ומקל גופו במקומות אלו הוא הגדול הנכבד העובד מאהבה, וכן דוד מלך ישראל אמר (שמואל-ב ו, כב) ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני, ואין הגדולה והכבוד אלא לשמוח לפני ה' שנאמר (שם-ב ו, טו) והמלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה'.

נרסינן בפרק התכלת כל מצוה שעשיתה היא גמר מצותה כגון מילה מברכין על עשיתה וכל מצוה שאין עשיתה גמר מצותה כגון תפילין וציצית אין מברכין על עשיתה, והוא הדין לשופר סוכה ולולב שאין עשיתן גמר מצותן אין מברכין עליהן בשעת עשיה, וכן כתב הרמב"ם ז"ל, מיהו הני מילי ברכת עשיית הדבר אין מברכין אבל שהחיינו מברכין בשעת עשיית סוכה ולולב וכן מבואר בגמרא, ואף על פי כן לא נהגו עכשיו לברך אפילו שהחיינו בשעת העשיה אלא בשעת קיום המצוה כרב כהנא דאמרינן בגמרא דהוה מסדר לה אכסא דקדושא וכן עמא דבר לברך לישב בסוכה וזמן על כוס של קדוש בליל ראשון ובליל שני, ויש שואלין למה מברכין שהחיינו כלל בליל שני מי גרע ליל ראשון משעת עשיית הסוכה דאמרינן בגמרא ואם ברך שהחיינו בשעת עשיית הסוכה לא יחזור ויברכנו על הכוס, ותירץ הבעל ההשלמה ז"ל דאין גרע וגרע משום דכי בריך בליל ראשון נתכוון הוא שהיום הוא עיקר מצותו ושמא אינו עד למחר ולכך צריך לברכו בליל שני, והטעם הזה הוא בלולב גם כן אלא שיש לעיין בסוכה נמי אף על פי שברך בשעת עשיה אמאי אינו מברך בשעת הקדוש דהכי איתא בגמרא שאינו מברך על הכוס ואמאי לבריך משום יום טוב כשאר ימים טובים ויש לומר דכיון דברך בשעת עשיה ועיקר יום טוב אינו אלא מפני הסוכה ברכת הסוכה עולה ליום טוב ולסוכה, מיהו ודאי אם לא אכל בסוכה בליל ראשון מפני גשמים או אונס אחר ולא ביריך שהחיינו בשעת העשייה מברך אותה בשעה שיקדש על הכוס בביתו כשאר ימים טובים וכשיחזור למחר או ביום אחר ויתחיל לאכול בסוכה חוזר ומברך נמי שהחיינו בשביל הסוכה, וזה שאמרו ז"ל העושה סוכה או לולב לעצמו מברך שהחיינו בשעת עשיה דוקא כשהוא אותן לעצמו אבל עשאן לאחרים אינו מברך וכן מבואר בגמרא, ויש שואלין אמאי לא אמרו כן בעושה שופר או מצה או מגילה, ולפי לשון הרמב"ם ז"ל אפשר לומר דה"ה לכלהו, אך הראב"ד ז"ל כתב דכל מצוה שיש בה הנאה כגון סוכה שמרחיב לבו וכן לולב

להיות אצל היולדת אך שבוע הבן שרגילין אצל היולדת דוקא מסתפק ונראה דשמיני עצרת יש להקל בשניהם:

כ חייבים וכו׳. צריך עיון דמהרי״ק מסיק המקיל בסעודה שאצל הסעודת יולדת לא הפסיד כיון שעושין אותה מיין ופירות. גם תיקשי על רמ״א סימן תרל״ט סעיף ב׳ דאפילו קבע על היין ופירות פטור ואף ללבוש שם אין חיובא אלא שכתב וטוב להחמיר, ואולי בזמן הזה נהגו לאכול נמי מיני תרגימא ועיין בסימן תרל״ט:

כא [לבוש] צריך לחזור אחריו דכיון וכו׳. ועיין סימן ל״ח משמע דוקא דאין צריך לטרוח אחר סוכה:

כב [לבוש] במקום כותים וכו׳. ומגן אברהם חולק דאף במקום כותי חייב לעשות סוכה שם ולא פטר אלא בשדה אך אם בא לכפר סמוך לעת האוכל אין צריך להמתין על עשיית סוכה כמו בירידת גשמים, עד כאן. ופשוט דאם כותים אין מניחין לעשות סוכה פטור והוי כשדה ואין צריך להניח משום זה עסקיו אותן היושבים בחנות אף שרגילין ברוב הפעמים לאכול בסוכה, אפילו דרים בחוץ לעיר וחנויותם בעיר מחויבים לעשות שם סוכה בעיר:

סעיף ח

כג הולך בדרך בלילה וכו׳. מבואר ברש״י דף כ״ו דאף בלילה ראשונה פטור:

סימן תרמא

א [לבוש] בלילה ראשונה וכו׳. כתב בתשובת ב״ח סימן קל״ב דראב״ד מיירי לדידהו דאין נוהגין אלא יום אחד אבל לדידן דאיכא ליל שני לפניו מודה דאין מברך זמן למחר ביום ראשון אלא מאחר אותה עד הלילה ואם גם בליל שני לא אכל בסוכה צריך לברך זמן ביום שני אסוכה, עד כאן. ולעניות דעתי מבואר להדיא הלכות ברכות בכלבו דף צ״ט דראב״ד מיירי אף לדידן דנוהגין שני ימים, וכן משמע בר״ן פרק לולב וערבה וכן מסתבר דזריזין מקדימין למצוות, ומה שכתב שם דאיכא משום ספק ברכה לבטלה ראם יברך למחר ביום ראשון בשביל הסוכה הנה לדעת תוס׳ והרא״ש והר״ן ורש״י אין צריך לברך ביום שני זמן כל עיקר כמו דסבירא ליה דכשמברך זמן אעשייתו תו לא צריך זמן לברך בשביל היום משום דסוכה מחמת החג קאתי, עד כאן. והוא תמוה דאם כן לעולם לא נברך זמן בליל שני כל שבירך בליל ראשון והרי אנחנו נוהגין לברך זמן גם בליל שני על היום וכמו שכתב הטור בסימן רס״ב בשם רש״י ורא״ש אלא על כרחך דלענין זמן דיום שני לא פטר, ועוד הא כתב הב״ח בסימן כ״ט בברכת שהחיינו ליכא ברכה לבטלה כל כך. ובאמת נראה סמך מזה למה שנוהגין רוב עולם ליקח בליל שני של סוכות דבר חדש לשהחיינו כמו בליל שני דראש השנה, ומגן אברהם סימן ת״ר כתב רטעות הוא רחוששים לסברא הנזכר לעיל דזמן סוכה דליל ראשון פוטרת ועוד יתבאר:

סעיף א

ב צריך לברך וכו׳. בתשובת ב״ח שם האריך להשיג על זה דראב״ד סבירא ליה דהא דזמן קידוש אינו פוטר דלולב משום שאינו לפניו בשעת ברכה לכך פסק נמי הכי בזמן שעשה בבית דלא קאי על סוכה אבל שאר פוסקים שכתבו טעמא דלולב אינו נוהג בלילה מוכח דאם היה נוהג אף שלא היה לפניו היה פוטר דלולב אם כן הוא הדין בזמן שעשה בביתו שפוטר דסוכה כיון שנוהג בלילה עד כאן דבריו בקצרה, ואשתמיטתיה דברי כלבו שם דמבואר דסבירא ליה נמי טעם דלולב אינו זמנה בלילה ואפילו הכי פסק דצריך לברך. גם נראה לי דהוכחתו אינו דלעולם גם הפוסקים שכתבו טעם דלולב דאין זמנו בלילה סבירא ליה נמי דין דהכא והאי דלא כתבו הטעם דאין לולב ללפניו היינו לרבותא דאף שהיה נוטל הלולב בלילה בידו כשמברך זמן לא מהני כיון שאין זמנו בלילה וכן משמע בשבלי הלקט. גם יש לומר כיון שהוא אונס הוי כאין זמנו. גם מה שכתב דתוס׳ דף מ״ו שכתבו אם בירך זמן על הסוכה בשעת עשיה בחול לברך אפילו על יום טוב זמן כיון דסוכה מחמת חג קאתיא אם כן כל שכן ופשיטא כשבירך זמן בליל יום טוב בבית דיוצא ידי זמן דסוכה וראב״ד לא סבירא ליה כתוס׳, עד כאן. ותמיהני דהא הר״ן כתב סברת תוס׳ וגם סברת הראב״ד סמוכים זו לזו ולא כתב דפליגי גם תמיה גדולה עליו שלא עיין בכלבו סוף הלכות לולב שפסק דין דתוס׳ ופסק עלה דין דראב״ד ומבואר שם שמחלק דיום טוב טפל למצות סוכה ולא סוכה ליום טוב דסוכה עיקר. גם מה דדקדק בראב״ד שכתב ולא בירך בשעת עשייה נדחה ממילא למעיין בכלבו. גם נראה לי כסברת הראב״ד הנזכר לעיל לתרץ בטוב קושיית תוס׳ שם הא דלא תנא ברישא כשבירך בשעת עשיה כשנכנס לישב בה מברך שתים משום דלא פסיקא ליה דדוקא כשנכנס בליל ראשון הוא דמברך זמן על היום מה שאין כן כשנאנס ונכנס למחר אין מברך זמן כיון שכבר בירך בשעת עשיה מה שאין כן בסיפא דלא בירך בשעת עשייה תנא ליה דאז כל שנכנס בה לישב בתחילה מברך זמן על הסוכה. גם מה שהוכיח מרש״י בסוכה דף נ״ו דסבירא ליה כתוס׳ מדפירש במאי דפליגי אם זמן ואחר כך סוכה כגון שלא בירך בשעת עשייה, וקשה הא אף שבירך בשעת עשייה מברך על היום אלא דאם בירך זמן בשעת עשייה פטור לברך על היום כמו שכתבו תוס׳, עד כאן. ולעניות רעתי לא קשה מירי דיש לומר דסבירא ליה דאי מיירי בזמן דיום לא הוי פליגי והוי כולי עלמא מודים דזמן ואחר כך סוכה כמו שכתב הרא״ש שם שלא להפסיק בין זמן לקידוש כיון דלא קאי אסוכה וכן משמע מר״ת גופיה דיש סימן תרמ״ג. ועוד נראה דגם תוס׳ והרא״ש והר״ן לא כתבו כן להלכה אלא כדרך אפשר אבל למעשה אף שבירך בשעת עשייה צריך לברך על היום כמו שכתב הב״ח בשם ריא״ז וסמ״ק והיינו שפסקו שמברכין זמן בליל שני כדלעיל. ואי לתוס׳ ודאי דזמן דליל ראשון פוטר גם דשני דלא גרע מזמן דסוכה בעשייתו

(3)

סוכה

סוכה. ורבי יהודה מכשיר. בגמרא* מפרש פלוגתייהו: ושאינה גבוהה עשרה. בגמרא* מפרש טעמא: שלש דפנות. נמי בגמרא* יליף להו: דשחמתה מרובה מצלתה. המונעו כעל כרוב והרי הוא כמי שאינו ועל סם המכך קרויה סוכה: **גמ'** מבוי שהוא גבוה. מנו שהוא סתום מעלה **הורה אור** לדדין ולאשר פתוח לרשות הרבים וחלירות פתוחות לו ויוצאות וכאות לרשות הרבים הרי הוא רשות היחיד לבני חצירות ואסרו חכמים להוציא מרשותו לרשות חבירו כגון עירוב שהחצירות כל אחת רשות לעצמה והמבוי רשות לכולן והצריכו בו שיתוף להשתתף כל החצירות בפת לו כדין ולהנות השיתוף כאחת מן החצירות. ולפי שאין לו מחיצה רביעית וקרוב הוא להיות דומה לרשות הרבים הצריכו היכר כראשו הפתוח לרשות הרבים ואם לא יהי קנוף לו קורה מבולל לבולל יטעו. יפשל: אינו צריך. והחס מפרש טעמא: סוכה מדאורייתא. דעשרים אמה דילה יליפינן מדאורייתא וקדוש שבשנות המצוה נאמרה שיעורה מפיו: חני פסולה. שיך לאיתני בה לשון פסול לגומר לא נעשית כסורה והכלכה: מבוי. דכוליה מדרבנן דמדאורייתא פני ליה בשלש מחיצות ומיהו צריך לקורה זו אלא מדרבנן: חני תקנתא. דלא שיך לאתני בה לשון פסול דמתן פסלה קודם שנעשית משנה זו הרי היא תחלת הוראתו ומצותו: ואיבעיא אימא בדאורייתא נמי. שיך למימר תקנתא: סוכה דנפישי מילתה. ואין דומין תקנותיהן זו לזו ואיך לעשות הלשון לכל תקנה ותקנה כעין בנוהה יעמוד וכמלוה נגוהה יבנה ושאין לה שלש דפנות יעשה לה ושמחתה מרובה יוסיף בכך הלכך פסיק ותני פסולה דתני למילתיהו למלוה כהך פסולה דקיימא לן (פסחים דף נ:) שנה מהם לתלמידו דרך קצרה: מבוי לא נפרש מילתה. כלומר משנה: למעלן ידעו. עשה קורה שיסיכתה עיקרת לך דמחיי ידעו מי בקורות הוסכתי ליתי ליכב. הכי דרש ליה ותע"ג דאין יולא מדיי פסוקו דהיקף עניני כבוד מיהו דלשיון ליה לדרשה: דלא שלטא בה עינא. שלטו ריחה אם הסכך הוקרה היינו סכך דשמה: וסוכה תהיה לצל. משמע אין סכך אלא הנעשי לצל: אלא בעל דפנות. שאלין מגיעין זה לזה מתוך נוהגן של דפנות ואין צריך סכך. ולקמן* מוקי פלוגתייהו לר' דיה בשאין לה דפנות בה אלא תרבע דקיס לזו לרבנן דבהא שעורה עשרה קרנים. שני הרים גדולים והעפלה מיהם ומתוך גוהה הרים אין תמה ובתחת שם בשפלה: דל דפנות ליבא צל סוכה. שחתה בתה מתחתי נמלא שתה בטל: שבעת ימים. סוכה של שבעה ימים ואין הרי הייבו עבלי הייה בתמלות קלות: למעלה מעשרים. צריך לעשות יקרותיה' ותחלותיה קטנין אלא חפוי: עד עשרים אמה דאדם עושה כו'. שפיר דמי דאלו יש בכלל קבע עבלי והרי עשה כתורה ועל כרחך לא הקפידה תורה על הגבלי אלא לשם שיעור נתת לך שיעור כגוונה שתהא יכולה לעמוד ע"י יחידות עבלי: מלאו

1 נמלא: יחידות.

מסורת השש

[לקמן ז:]

[לקמן ד:]

[לקמן ז:]

[לקמן ז:] פירוש ב.

[ל"ל שלש]

[לקמן כב:]

מוסף רש"י

דתני תקנתא. דמני אימעו ולא אגא כפול (עמוד ב).

סוכה דאורייתא. דעשרת אמה דילה דאורייתא דתמרינן תלמוד ידעו הוחיסכל (שם).

חני פסולה. הוסיף ומכר מתנות מכה ויתנה מנה ז ובלו חכמים לפרש לך שלם לא עשה בן פסולה. שיך למימר כה לשון פסולה ולא על כל כמה דלא מתקן לה לוקרת פסולה (שם).

מבוי דרבנן. דכל מקרה לרבנן הוא לא שיך למימר ביה לשון פסולה. שבני כלן הסמלו לתלמוד פסקי מבוי ומוכומיו ומלי פסול שיך למימר. אמנו לא התיישן רבנן שיעורייה בהני דלמיני לם לא עשה בן פסול (שם).

בדאורייתא נמי חני תקנתא. בעלמא מתרי לתמרינן (שם).

דנפישי מילתה. ומלין לה אלם דמנוה ומלוה נגוהה בסוכה ושמחתה מרובה ומלוה (שם).

פסיק ותני פסולה. דמסתמא מלי כיל ותני לה כולהו כחדא. דלי אם מני תקנתא לא מי מלי לבבריהו. אמתמינה, דבשלין לה אלם דפנות בנו למיתני ובקיה לה דיקן, וכשלוה ובמה כמי למיתני ובמיה, וכשמחתה מרובה מלולה יוסף על סכה, ואמר מר (פסחים ג:) לשולם שנה אדם לתלמידו דרך קלה (עבודה כ:). דל. הסר (לקמן נ:).

[לקמן ז:]

[לקמן ז:]

[לקמן ז:]

ᴅᴄᴄ ᴅᴄᴄ ᴅᴄᴄ

מקורות חשמ״ל ב׳ דברים ע״ז ד״ש ושל״ר אבל שאר״ה ומנ״ה הוה אלא בשאר״ה ולא בשאר תשמ״ר דשנים הם ר״ת ל״ו בתוה״ב בתקב״ה שנאמר ועל ה׳ ישענו לאחרי מקרש מרמ״ל דרב משום שנאת חנם לעלמר שמשלה שנאת חנם ובנגד ע״ז ת״ש תשל״ר • פי׳ אם שלו טלם הוי בתשבה לולא הוי נמאסים בהרביב רק אל בכרך ולא יאמר (חיב יאמר) ומקקי אם לו) הוי נבנים בחרמ״ן כנס כסף הוה הש״ן כנס ריבוי הוי אכין שלו כולמות נסלקה. בה. ורוה״ן ריבוי הבנאה כאין לין בסלמה ארז שהן ברוב ע״י בת קול דאשר מר מסמרה ראי אכרוי ומלאכי נסלקה הוה״ן מרמאל תלדיון הוי מסמשמן בנס בקל מ״ר אמאי לא שרוא בסקרס שני שבינה דבהיכ ריסמן כאהלי

תוספות ישנים

לא סט מיסמני רש (קרס בהרים • כלומר לא הוה מרבה לרבר עמו בנוס מלמה) דבריקמה לבל מלים ד״ל (ובגמרס מיה) (קף ה.) שיהיו עמו שתמה חילוש לבר ובאל מ״ו:

*) ע״ל בכתובות מיב מרבר מר: מכר מלי דבר בנמלה מר׳ ומכמנה מיב

הגהות הב״ח

(א) גמרא • מבשמעם ומסכנה לנס בסמנכם מחי לקר: (ב) שם בסמנכנוכן: ובמלכות בסוקר ר ר נ ר ם ל ים ובכמעשות מר׳ בנשמות בנקבא ומחנוחות: (ג) שהה כלים ד׳ ובשנה בשרטות בדרים מר׳ ד׳: (ד) שם סב בשם רשים הרי אלא שלנו בסמנוס וכו׳ הכר הנים לכמות יעבר אבל מקום בנו שלנו בקרים מ׳ שרטן בקרים ר׳ בהוסס מר׳: (ה) שם בסמכמת דמים (ו) שם בסמכמת דמים נמקבלים ולמנן לא הוה כיס אמלה אמנס הכמיכ מ״ל ובמלר נמקן: (ז) שם ד״ש בלוקן: (ח) רש״י ד״ס שבבו מ׳ בשנו בלמה הוה: (ט) שם ר״ס שבמלר מ׳ (י) שם בסמכמת דמים ובמקרים מלמן לא הוה מבאה לנס בסיכל מ״ל: (כ) שם ד״ס אמרכם: (ל) שם ד״ס ומלר מ״ל: (מ) שם ד״ס ומלר מ״ל: (נ) שם ד״ס ומלר מ״ל: (ס) שם ד״ס אמרכם: (ע) שם ד״ס אמרכם: (פ) שם ד״ס אמרכם: (צ) שם ד״ס אמרכם: (ק) שם ד״ס אמרכם: (ר) שם ד״ס אמרכם: (ש) שם ד״ס אמרכם: (ת) שם ד״ס אמרכם:

ששהו את קיניהן. שהיו מביאות כמלאות ימי לידתן ליטהר לאחר בקדשים והם היו נעלי (ג)נאות והיו מתרגלין בהקרבתן והנשים מתמתנות שם עד שיקריבום ומשהרות מלאחר למקומן אצל בעליהן ומקנאין את הנשים מפריה וכיוצ׳. דרש בנוטריקון מהשמרר ריש אחד: שני רעים. (ה)אלם שהעמיד מנשה בהיכל. דרה לשון רעות כמתי נשים לאיש אחד ובעבור לרבה (מהאל ה׳ ח) ואשה אל אחותה לא תקח לצרור (ויקרא יח׳ה): ראשונה בשחוד ישפוטו. מיפיה בקרא ועל ה׳ ישענו לאמר הלא ה׳ בקרבנו. וגו׳: הורה אור ועלתם. אמקדש ראשון אקר: ושלש הגדרות. שהה (ו)עניין ונתנות יעבר. (ז)עניין מוכרה בתנאותנות המצמד (דברים כ״ד ד׳) נמנו ויעבר בנרד מתקה מזר (שם כמ) ומנ: שתגלה ענום. לא יה מכסין מפעיסים: נתגלה קצם. לפי מלאות לנגל בנעים שבה אפקוד מתכם (ירמיה כמ): אחרונים לא נתגלה ענום. כמי מקרם שני רעים היו מעניקין את החמה. דומה שנתרו עדיכם בירה. נמין הכים עד לכם בדבר שלא חזר לנו ומזר לנתמומים: אמר אמרה קמיה ההוא מרבנן. לכל מתקפתא דרבה בר בר עולה: נפלו בשדיים ביד פרסיים. כלומר(ג) כיד דרום המני הכוכב הפרסי תחני: והלא כמה לשבוח היו שם. לשומרי הכים: בזירה היתה. לקמיה (ע״ב) מפרס נזירה שמא יאמרו כהן גדול נכים בתורים הוה תנוכ: אינו בית. וגבי מזוחה בעינן בית חשוב: רבי יהודה מחיב. לענין מעבר דקיימא לן׳ מין הנכל מתחייב כמעבר מלאכות ממנו המלא ערמי עד שיתלה מלי הבים בעיניהם. לא מפוחה למלר שים כה מלר יעבר בעיניהם. לא מפוחה לאחר שים כה מלר יעבר לירות לוחבה ד״ל (נמי) כולם אם לא עיריכה עמהן: (במזוחה. ולמ״ג ד״ל ה״ה עשרים לימות המשיח הגמ׳ שמים: מלא

[גי׳ מ״ר מבנ א נשמאה ומרי בשמאלו יון ו בשמאלו מקרעינא]

[מקבלות מיר מנמנן]

[מקבלות דף: מ״ר]

[כתובות ל:]

[כתובות מ״ב]

[ברכות מ״ב]

[ברכות לב: ע״ש תוס׳ ד״ה ומנא]

[ע״ז ל״ח ע״ב]

[ע״ז אלעזר]

[ע״ז אלעזר]

[ע״ז אלעזר

אמר לו אל תקרא לי אבי אלא אמי

אמר לו אל תקרא לי אבי אלא אמי

אמר לו אל תקרא לי אבי אלא אמי

יפת יהיו באהלי שם והיינו לשון יוונית דקאתו מיפת אלמא איון דריש שדברי תורה נאמרים באהלי שם בלשון יון. וכ"ת דההיא דרשה דהתם אליבא דרשב"ג אתא דאמר אף ספרים לא התירו שיכתבו אלא יוונית אבל לדבנן דס"ל ספרים נכתבים בכל לשון בע"כ האי יפת אלקים ליפת לדרשא דהכא אתיא ואפרסאי קאי שבנו בית המקדש ור"י כרבנן דריש ליה, ליתא דהאמר ר"י התם הלכה כרשב"ג אלמא כוותיה דדיש ליה ואיוונאי ולשונם קאי ולא אפרסאי ומבית המקדש שבנו מיירי מקרא זה, מיהו אי נימא דקרא דהתם אסמכתא בעלמא הוא ועיקר הטעם שהתירו שיכתבו יוונית לרשב"ג הוא משום מעשה דתלמי המלך שכתבו לו ע"ב זקנים יוונית כדאמר התם ועיקד קרא לההיא דרשא דהכא אתא אתי שפיר, וזה שלא כדברי הרמב"ן שמשמע מדבריו דההיא דהתם דרשה גמורה היא כמ"ש שם ובחידושי למס' מגילה אפרש לה.

אשור זה סילק, משמע דה"פ דמדינת סילק היא מדינת בני אומות אשור כמו כל הני דלעיל דמדינות הללו הוא שיושבים בהו בני אומות פלוני ופלוני, דאלו אשוד שם איש מבני עבר הוי וקדא זה נמי מאותו האיש ששמו אשור מיירי כדכתיב מן הארץ ההיא יצא אשוד אלמא גברא הוא וכן פירש דש"י יצא שלא להיות בעצת דוד הפלגה. וק"ל דבפ"ק דכתובות (י, ב) אמרינן ומי כתב קרא לעתיד אין דכתיב ושם הנהר הג' חידקל הוא ההולך קדמת אשוד ותני ר"י אשור זו סילקא ומי הואי אלא דעתיד ה"נ, פי' אלמנה דכתיבא באורייתא על שם מנה דעתידי רבנן למתקני לה מנה ופי' רש"י מי הואי בבריאת עולם, והקשו התוס' דמאי מייתי מאשור דאשור אע"ג דלא הוי בבריאת עולם כיון דהוי בימי משה שפיר הו"ל למכתב אבל מנה לא הו"ל למכתב כיון שעדיין לא היה בדורו, ופירשו בשם ר"י דסילק בימי משה מי הואי דקיי"ל דסילקא לא היה בימי משה וסביב סילקא הולך חידקל ולא אצל אשור שהיה בימי משה, והא הכא קאי אהאי אשור שהיה מבני עבר ומפרש ר"י זו סילק אלמא מהאי אשוד מיירי קרא ור"י. וצ"ל דתרי אשור ותרי סילק הואי, והא דמייתי התם לדתני ר"י אשור זו סילק לאו מדר"י דתנא הכא מייתי לה התם אלא ר"י תרתי תני אהני תרתי קראי ומפרש להאי אשור זו סילק וכבר היה בימי משה וה"נ הדר תני ומפרש נמי לאידך קדא דאשור דהתם זו סילק אלא דהתם לא מיירי מאשור וסילק דהכא דהיה בימי משה דסביב זה אין הולך חידקל אלא סביב אשוד וסילק אחד המאוחר שלא היה עדיין בימי משה. ויש ספרים גורסים הכא תני ר"י אשור זו סילק והתם גורסים תני ר"י אשוד זו סליקא בא' בסופו אלמא תרתי נינהו ור"י תרתי מילי קאמד ודד"י דהתם לאו דהכא הואי.

ושם אחימן, פירש"י איידי דדריש שמהתא נקט נמי להאי, ואיני יודע מה ענין זה לזה דהא לא דריש הכא עד עכשיו למה ועל שם מה נקרא זה כן ולא קאמר אלא דפלוני הנאמר בקרא הוא נקרא כן כמו גומר זה גרממיא וכן כולן, ואילו הכא לא קאמר אחימן זה פלוני אלא דריש אחימן למה נקרא שמו כן מפני שהוא מיומן שבאחיו וכן ששי על שם שמשים כו' וכן בתלמי ואין לו ענין להני דלעיל כלל, ולי נראה לפרש איידי דקאמר בסיפא דמילתא אחימן בנה ענת כו' דדמיא להא דאיירי

לעיל דויבן את נינוה נקיט לה הכא ואגב מפרש לה נמי על שם מה נקראו כן.

דבר אחר אחימן בנה ענת, רש"י פי' דבר אחד לא גרסינן, ודאי אין ענין ד"א לכאן מ"מ לפי זה הא דקאמר בסוף הדברים ולידי הענק שמעניקין חמה בקומתן ראוי להיות קודם הא דאחימן בנה ענת ההיא שייך לעיל וסיומא דמלתא דדרשה דשמהתא הוי הא, ובפ"ז דסוטה (לד, ב) מייתי לה נמי להא ודריש להא דענק קודם להא דאחימן בנה ענת נ"ל.

חוץ מלשכת פרהדרין שהיתה בו דירה לכה"ג, ק"ל הא דירת כהן גדול לא היתה אלא ז' ימי הפרישה לחוד והא אמרינן [במנחות] ד"פ התכלת (מד, א) הדר בפונדקי בארץ ישראל והשוכר בית בחו"ל כל שלשים יום פטור מן המזוזה והא דירת כה"ג בלשכה זו לדר בפונדקי בארץ ישראל דמי, ואפילו אי הוי דמי לשוכר בית באדץ ישראל דאמרינן התם דעושה מזוזה לאלתר הא מפרש התם דהיינו טעמא משום ישוב ארץ ישראל פי' דלאחר שקבעה אפילו יוצא ממנה אינו דשאי ליטלה, הלכך בקושי יוצא ממנה מפני טורח מזוזה אחרת ואפילו יצא ממנה יושיבנו אחר כשמזומן לו מזוזה ונמצא א"י מיושבת כדפרש"י התם, והאי טעמא לא שייך גבי לשכה זו הא אינה מיוחדת אלא לכה"ג בז' ימי פרישה לבד וכל השנה לאו בת דירה היא. ועוד דהאי טעמא דישוב א"י אינו אלא מדרבנן ובכולה סוגיא זו משמע דלתנא קמא לשכה זו חייבת במזוזה מה"ת, ולקמן אמרינן כל השערים שהיו שם לא היה להם מזוזה חוץ משעד ניקנור שלפנים ממנו לשכת פרהדרין לימא דבנן היא ולא ר"י דאי ר"י היא גופא גזירה וכו', ואי לרבנן לשכת פרהדרין פטורה מן התורה הא כרבנן נמי לא אתיא משום האי קושיא דהיא גופה גזירה כמו לד"י אלא ע"כ לרבנן חייבת מה"ת ותקשה ההיא דפרק התכלת. אלא שהתוס' פירשו שם דמזוזה בשל אחרים חייב מה"ת דביתך לדרך ביאתך לחוד אתי, והיינו טעמא דלא מסתבר למעט בית אחרים כיון דלשמירה עשויה לא שנא, מיהו כל ל' יום פטור דלאו בת דירה דידיה היא כדאמרינן בפרק קמא דב"ב (ח, א) גבי נשתהא שם ל' יום הרי הוא כאנשי העיר וישבי העיר קרינן ביה לענין עיר הנדחת דהן בסייף וממונם אבד, ולפ"ז אפשר לומר אע"ג דבעלמא עד ל' יום אינו בכלל דירה וישוב דידיה אפילו הכי גבי כה"ג כיון דבע"כ רמי רחמנא עליה שיפרש בז' ימים הללו בקודש דוקא דומיא דמילואים עשה לישכה מקום פדישתו מיד לדידת קבע. וכי האי גוונא פידשו מקצת מפרשים בפ"ב דסוכה (כז, א) גבי ליל יום טוב ראשון של חג דגמרינן חמשה עשר חמשה עשר מחג המצות דליל ראשון חובה לאכול בסוכה דסגי ליה באכילת כזית, אף על גב דבשאר ימי החג כזית אכילת ארעי ואין צריך סוכה מכל מקום בליל ראשון שקבע הכתוב חובה בסוכה עשאו אכילת קבע, הכא נמי אע"ג דאינו חשוב דירה פחות משלשים יום כאן שקבע הכתוב דירתו חובה במקום קדוש ז' ימים אלו לדידיה חשובה מיד כדירתו וישוב קבוע כמו שלושים יום דעלמא.

מיהו התוס' לחד תירוצא פירשו התם דמה"ת שוכר פטור ממזוזה לעולם דתרי ביתך כתיב חד לדרך ביאתו וחד למעוטי בית של אחרים דפטורה לעולם, והא דמחייב לאחר שלושים יום אינו אלא מדרבנן כדאמרינן התם טלית שאולה כל

הרה"ג ר' מרדכי מן

השמים קבוע כמו בבית, ולהכין לו"ה נבאר מקור פלוגתייהו בזה.

ואדרבה לפי"ז יתיישב היטב מה שהקשו האחרונים, בהא דקתני במתני' שם דף כ"ח ע"ב כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי, דהא מדקתני סוכתו קבע, משתמע שפיר ממילא דביתו בעי למיהוי עראי, ול"ל לומר וביתו עראי, ועי' מלאכת שלמה במשניות, מה שהי' בזה, ולמש"כ מיושב היטב, דאם הי' אומר סוכתו קבע גרידא, הי' במשמע דהסוכה מל"ע בישיבתו בה יש לה דין קבע כמו הס"ל לר"י באמת כן, משו"ה קאמר וביתו עראי, והיינו דקמ"ל דלא איירי בדין קבע מל"ע של הישיבה בסוכה, אלא קבע כלפי השתמשותו בשבעת ימים אלו בבית, ועי' בפיה"מ להרי"ם שם, שכתב ענין קבע הוא עיקר ועמוד, והוא שיעלה בליו באמיתם וכו', וישים ביתו כמו בית השימוש והסוכה כמו בית הדירה, והיינו זה כל עיקר הדין של המשנה שהה' השתמשותו בסוכה לעיקר והשתמשותו בבית לבית שימוש, ומדויק לפי"ז לשון הרמב"ם שם, וכ"כ הרמב"ם פ"ו סוכה הל"ה שאינה הסדר ממה דנקט התנא כל וכו' סוכתו קבע וביתו עראי, והוא ז"ל כתב והקדים ביתו עראי וסוכתו קבע, ול"ב למה שיהא ולא כתב כלשונה דמתני', ולהנ"ל מדויק היטב, ובדקדוק כתב כן, להשמיענו ביאור הדין דישיבת קבע בהנ"ל.

וגם מיושב לפי"ז, עיקר הך לישנא דנאמר בברייתא שם דכל שבעת הימים אדם עושה וכו', ול"ב לענין מה קאמר זאת הרי בברייתא מפורש כל הדברים שאדם עושה בסוכה, ומה משמע לן בזה דקאמר כל שבעת הימים אדם עושה וכו', ולהנ"ל זה מבואר, דבא לפרש הדין קבע הנאמר בסוכה בהנ"ל. ומובן ומבואר היטב פלוגתייהו דתנאי, במאי דפליגי אם סוכה דירת קבע בענין או דירת עראי.

אלא דאכתי ל"ע מה שהקשינו לעיל בהא דאמרינן בגמ' דר"י ורבנן ג"כ פליגי בהך פלוגתא אם סוכה דירת קבע בענין או דירת עראי בענין, ומוכחינן כן מהא דפליגי בסוכה שהיא גבוהה למעלה מכ' אמה אם היא כשרה לפי הטעם של רבא דמפרש טעמא לרבנן, דילף מהקרא דבסוכות תשבו שבעת ימים וכו'. ול"ע מנלי' לומר כן ומה זה תלוי בהך דינא אם סוכה דירת קבע בענין או לא, דלכאורה זה פלוגתא בפ"ע ואין זה שייך לפלוגתא הנ"ל. וביותר קשה, היאך דגם לרבנן ס"ל דסוכה שעשאה קבע כשירה כדאיתא בסוגיין א"כ מנלן לומר דס"ל סוכה דירת עראי בעינן, וגם ל"ע הרי סו"ס היאך דעשה אותה קבע למה לא תשיבה קבע.

ב) **אמנם** יעוי' בתוס' יומא דף י ע"א ד"ה וכי תימא בסו"ד, שכ' אחרי שהקשו שם מ"ש מלשכת פרהדרין דס"ל לרבנן שחייב במזוזה אע"ג שאין דר בה אלא כהן גדול כז' ימים שמפרישין אותו קודם יוה"כ, ומ"ש סוכה דס"ל לרבנן דפטורה דדירת עראי היא, כתבו לתרץ, דשאני סוכה דדירת עראי היא שבקל יכול להיות שהוא יוצא ממנה, כגון אם הוא מלטער. או שירדו גשמים והכנה רבות, אבל לשכת פרהדרין שהי' בתוכה בקביעות מחייבין, מבואר מזה תירוץ למה שהקשינו, דלמה ס"ל לרבנן סוכה דירת עראי היא אע"ג שעשה אותה קבע, דס"ל לרבנן דדירתו וישיבתו בסוכה היא דירת עראי, ואע"ג דעשה את הסוכה קבע, אבל דירתו היא דירת ארעי, ומה"ט לא יליף רבנן מחשבו כענין תדורו לומר, דלריך שיהי' קבע כמו ביתו, דהרי אין זה קבע.

7 **אכן** רבי יהודא דס"ל סוכה דירת קבע בענין, הוא משום דס"ל דמחשבו כענין הדורו ולפיכך לריך להיות קבע כמו ביתו, כמש"ל לעיל, וא"כ דל"ל דהתורה עשאה לישיבתו ישיבת קבע, והטעם בזה י"ל דהמלוה דישיבת סוכה עושה ישיבתו ישיבת קבע, וכעי"ז כתב בגבו"ת יומא שם, שהקשה למה לשכת פרהדרין שהיתה דירה לכה"ג הייב במזוזה, הא דירה לכה"ג לא הי' אלא לז' ימי הפרישה לחוד, ואמרינן במנחות דף מ"ד דהשוכר בית פחות מלי יום אינו חייב במזוזה ובארץ ישראל רק משום ישוב א"י חייב, אה אינו אלא מדרבנן, ע"ש מה שהאריך בזה, וכתב לתרץ דאע"ג דבעלמא עד' ל' יום אינו בכלל דירה, אבל גבי הה"ג כיון דבע"כ רמי רחמנא עלי' שיפרש בז' ימים הללו לקודש דומיא דמילואים, נעשה דירת קבע, והה"ג פי' בפ"ב דסוכה גבי ליל הראשון של חג דגמרינן ע"ו ע"ז ממלת דליל ראשון חובה לאכול בסוכה, דסבי לי' באכילה כזית, אע"ג דבשאר ימי החג כזית אכילת עראי וא"ל סוכה מ"מ בליל ל' שקבע הכתוב חובה בסוכה עשאו אכילה קבע, וכמו"כ גבי לשכת פרהדרין ע"ש, וה"ה הכא ל"ל כן, דאע"ג דמל"ע של הישיבה בסוכה הוי דירת

ערלי כמו"כ בתוס' הנ"ל, מ"מ כיון דהכתוב קבעו חובה תשובה היא כדירתו ונעשה דירת קבע.

ו) **וכ"ז** י"ל כן לר"י דס"ל דסוכה למעלה מכ' אמה כשרה, אבל לרבנן דס"ל דסוכה שעשאה למעלה מכ' אמה פסולה, ולפי הטעם של רבא יליפינן לה מקרא דאמרה תורה כל שבעת ימים לא מדירת קבע ומב"ד דדירת ערלי, ומזה יליפינן בלמעלה מעשרים כיון שמוכרח לעשות קבע פסולה, ע"כ נ"ל ומוכח מזה דלא ס"ל כר"י דסוכה דירת קבע בעינן דהתורה עשאה קבע, דאם נימא הכי מ"ט פסלה התורה למעלה מכ' הרי אדרבה סוכה בעינן דירת קבע כמו ביתו ולמה יהי' פסול בה"ג וע"כ מוכח דס"ל דסוכה דירת ערלי בעינן ולא נעשה ע"י מלותה קבע כמו דס"ל לר"י, מכו"ש פסול למעלה מכ' אמה, וזהו דקאמר רבא כל שבעת הימים אמרה תורה לא מדירת קבע ומב"ד דדירת ערלי, דמעיקר הדין של סוכה הוא שישיבתו בה תהי' דירת ערלי ולא דירת קבע, ואפילו כשעשאה לותה דירת קבע, נמי דירתו דירת ערלי היא, כמו"כ התוס' הנ"ל דישיבת סוכה ישיבת ערלי היא, וזמ"כ הרמב"ן הנ"ל, וכי היכי דמכשר ר"י למעלה מכ', אע"ג דלא אפשר לה אלא בדירת קבע, ה"נ פסול דירת ערלי, מ"מ קרא לו בדירת ערלי דוקא לו בדירת קבע דוקא מידרש וכדרבא.

ז) **ויתבאר** בזה דברי רש"י שם ד"ה עד עשרים אמה, שכתב על מה דאמרינן שם דמשו"ה גם לרבנן אם עשה סוכתו סוכת קבע כשר, משום דעד כ' אמה דאדם עושה דירתו דירת ערלי כי עביד לי' דירת קבע נמי נפיק, למעלה מכ' אמה דאדם עושה דירתו דירת קבע כי עביד לי' דירת ערלי נמי לא נפיק, כתב ז"ל שפיר דמי דודאי יש בכלל קבע ערלי והרי עשה כתורה וכו' ע"כ. ודבריו נ"ב יקשה להולמם, דהרי סו"ס הסוכה היא קבע ומה זמ"כ דבכלל קבע ערלי, דאם זה קבע הרי אינה ערלי, ולגמ"ב דבריו מבוארין, דכוונתו ז"ל לומר, דאפי' אם עשה הסוכה קבע, מ"מ ישיבתו בה ערלי כהנ"ל, וזמכ"ש דודאי בכלל קבע ערלי, דאף בסוכת קבע יכול להיות דישיבתו תהי' ישיבת ערלי. אבל רבי יהודא דס"ל סוכה דירת קבע בעינן, הוא משום הס"ל דמתשבו בעין תדורו יליפינן דצריך להיות קבע כמו ביתו כמש"כ.

סימן ב

בדין סוכה למעלה מעשרים אמה לרבי יהודה

ח) **במאי** דס"ל לר' יהודא סוכה למעלה מכ' אמה כשירה, ואמרינן ע"ז בגמ' דהטעם הוא משום דס"ל סוכה דירת קבע בעינן, וכתב המאירי דיש מכלתין, דס"ל לר"י דבעינן דוקא למעלה מכ', [אלא מתוך שנקט ת"ק לשון פסולה נקט ר"י כשרה]. וכ"כ בס' המכתם, אינה דאמרי דר"י עיקר הכשרה קאמר דוקא למעלה מכ' ועמ"מ משום דר"י דירת קבע בעי, ודבריהם נ"ב דגבי דס"ל לר"י דדירת קבע בעינן דוקא אבל מהכ"ת לומר שיהא צריך למעלה מכ', אמו פחות מכ' לא הוי דירת קבע כשבוה אותה קבע, דגם בית לא הוי בגובה כ' אמה, דכל הטעם דר"י דמצריך דירת קבע הוא משום תשבו בעין תדורו כמו"כ המאירי שם, ומגלן דסוכה צריכה להיות יותר גבוה מבית, ודבריהם תמוהים מאד וצ"ע.

ט) **ונראה** בזה, דהנה התוס' הקשו ע"מ דיליף רבא מהקרא דבסכות תשבו שבעת ימים, אמרה תורה כל שבעת הימים לא מדירת קבע ומב"ד דדירת ערלי, עד עשרים אמה אדם עושה דירתו דירת ערלי למעלה מכ' אמה אין אדם עושה דירתו דירת ערלי אלא דירת קבע, מ"מ מודה דאם עשה מחיצות של קבע כשר, אלא דלמעלה מכ' אמה כיון דמוכרח לעשות דירתו דירת קבע משו"ה לא נפיק, והקשו התוס' למה לא נפרש את הקרא כפשוטו, שצריך לעשות את הסוכה בדירה שאינה ראוי' אלא לשבעה ולמעוטי קבע, ותירצו משום דקרא משמע לי' דאתא לשיטורא לאורויי לך מדת גובהה בסוכה כלומר בסוכה שאפשר לעשות ערלי, ודבריהם נ"ב ויעוי' בר"ן מש"כ לבאר דבריהם. ועי' בפמ"י מש"כ לבאר דבריהם, דבסכות תשבו הייגו סכך דעיקר הסוכה הייגו סכך, ה"כ עיקר קפידא דקרא בדירת ערלי הייגו על הסכך שיעשה הסכך בענין אלא יצטרך לעשות הדפנות בגין קבע וע"כ הייגו בענין הגובה, ולפי"ז לכאורה הוי זה יליפותא בעלמא, דסוכה למעלה מכ' פסולה, ואין זה ענין לדין אם סוכה דירת קבע או דירת ערלי בעינן, אלא הוא יליפותא בדין שיעור גובה של הסוכה אלא תהי' למעלה מכ', ובגמ' הרי מבואר דהמחלוקת דר"י ורבנן היא,

אם סוכה דירת קבע
לעולם מדברי המאירי
רבנן הך סוכה שהוא
נפק"מ בין קבע לל
ג) **ונראה** בזה דהנ
מעשרים
קבועין אלא תפול, ובה
הביר ע"ז, דמפירש"י
במחיצות דבכה"ג שהי
מחיצותי קבועין פסול
אין דינו פסלויות, ועי'
סוכה שאינה ראוי' ל
המחיצות אינו ראוי ל
דמה דיליפין מהקרא
ומשום דצריך לעשות
אין הפירוש דהפסול הו
ואל בהם הפסלות, א
הסוכה, דכיון דהיא
אותה אלא במחיצות
למעלה מכ' הוא גורם
מה שפסלה התורה, ו
במחיצות אלא בהסכך
תשבו שבעת ימים דקא
וזהו ביאור דברי הגמ'
דירת ערלי, כי עביד
מוכרח לעשותה קבע א
צריכה להיות קבע, מ
מחיצותי קבע, אז אל
כיון דמוכ
ור' יהודא דסולק ע
דילוף לה
ס"ל להך רבותא הו
תשבו אמרינן תשבו כע
דירת קבע בעינן, גם
דהייגו שהסכך יורה ט
קבע, משו"ה ס"ל דל
לה
ד) **אולם** כל הך ה
סוכה דיר
תהי' קבע, ולא צריך ל

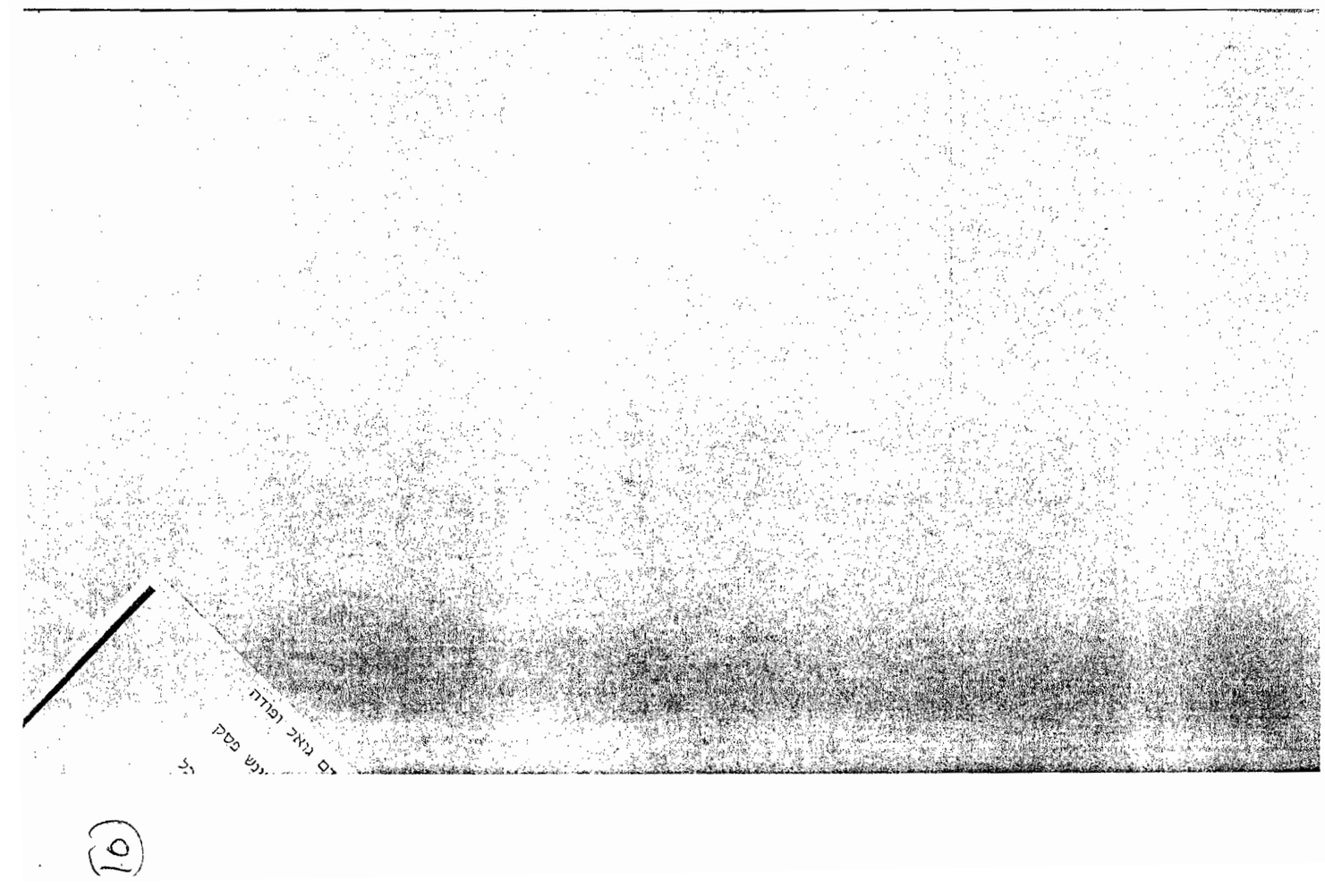

נטלו במפה • פירש רבינו מנוסן נקיות וכתוכם פירש כן דרכי לזהן כהן הוה כדמוכח פ' מי שמתו (נרכות דף יט:) ובסוף ביום. מפני מיעוט טהרה: דמר. דרשה כר נתמני: כרב. דממנו תרומה וידיים שניות הן ומסכלות את הארוחה שיש רגל אחת מ"מ דבר דכפ"ק דשבת (דף יד:) ולפני פחות מככילה מקבל טומאה כדמוכח פרק שני דמס' עוקצים (מ"ח) דתנן אין בו כביצה הוא טמא ומכבל טהור: **ולא** ניחה דפרק שלשה שאכלו (ברכות דף מט:): דלדיש ומכלת ומכנסת וברכת תפילה שיש בה שבעה הויגו כביצה ר"מ פליג ואמר דמברכין כביצה ר"מ פליג ואמר דמברכין (שם דף לח: ושם) אלא כר אכל אלא מלוי ביה ר"ל: ר"ל אמר ר"ל: אמר רב אבא אמר רב אמר ר' יוחנן אמר ר' יוחנן אמר ר' יוחנן

בין גרתי. (א) וכתב הרי"ן הלוי ז"ל דהכי קי"ל אע"פ שהרב אלפסי ז"ל לא כתב בריש"ון הלוי בהלכותיו ולא יתיר מהכמוני הדור, שכתב דלא מסתברא דבר אחר ביום ואחרת בלילה ורב"א אין לדבר קצבה רוץ מלילי יו"ט הראשון בלבד ועוד א"ר אליעזר מי שלא אכל בלילי יו"ט הראשון ישלים בליל יו"ט האחרון ורב"א אין לדבר קצבה רוץ מלילי יו"ט הראשון בלבד ועוד א"ר אליעזר מי שלא אכל בלילי יו"ט הראשון ישלים בליל יו"ט האחרון ורב"א אין לדבר קצבה וכו' דגמרינן מ"ז מרא המצות מה רב המצות לילה הראשון חובה רבתוב "בערב תאכלו מצות מכאן ואילך רשות אף כאן לילה הראשון א חובה לאכול ואילך רשות תניא ר"א אומר "אין יוצאין מסוכה לסוכה ואין עושין סוכה בתולו של מועד ורב"א יוצאין מסוכה לסוכה ועושין סוכה בתולו של מועד ושאין נפלה שרוח ובונה אותה בתולו של מועד תניא רבי אליעזר אומר כשם "שאין אדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חברו ר"ח אומר אף בלולבו של חברו ר"ח אומר אף בלולבו של חברו ר"ח אומר אף בלולבו של חברו ר"ח אומר אף בלולבו של חברו בישראל ישנו בסוכות מלבד שבל ישראל ראוין לישב בסוכה ארעא: **מתני'** *"מי שהיה שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין אמרו להם ב"ה לא עם כך היה מעשה שהלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקר ר' יוחנן בן החורנית ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ולא אמרו לו דבר אמרו להם ב"ש משם ראיה אף הם אמרו לו אם כן היית נוהג לא קיימם מצות סוכה ממיך: **גמ'** אמר רב שמואל

הדרן עלך אין מערבין

הגהות הב"ח

(ה) תוס' ד"ה אמר ר' אליעזר אומר ר"ד מעודות ונגמר מסרס שמעתא דר' אליעזר דבתיב תזנו מסרס תזרעו מה דיבה אחת כיום ואחת בלילה ובדגן מה דיבה אחת כיום ואחת בלילה אף כאן אין לבלות אלא בלילה ומ"ש אלא בלילי יו"ט הראשון ולא בלילי יו"ט האחרון ומה ר"ל ולא ר"ל אלא לא מניה לחלוק ר"ל קרקע לאיזה מקום ר"ל אלא לא מניה לחלוק ר"ל אלא לא מניה לחלוק ר"ל אלא לא מניה לחלוק

הרא"ש שם בשם רבינו האי וזה לשונו הנכנס בסוכת חבירו לנקרו מנהג ידוע הוא שמברך בין סעד בין לא סעד: **ומ"ש בשם רבינו תם דכיון שעיקר הקביעות שאדם עושה בתוך הסוכה היא האכילה מברך על האכילה ופוטר כל הדברים וכו'.** כן כתבו שם הרא"ש והמרדכי (פי' תשסה) בשמו וכתב המרדכי (שם) וכן עמא דבר וגם הרב המגיד (שם) כתב שכן נהגו העולם שאין מברכין אלא על הסעודה כדעת רבינו תם וכן פשט המנהג:

ג,ה אין קצבה לסעודות של סוכה אלא אם ירצה יאכל וכו'. משנה בפרק הישן (כז.) רבי אליעזר אומר ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה בין ביום בין בלילה וחכמים אומרים אין לדבר קצבה חוץ מליל יום טוב הראשון בלבד ופירש רש"י אין לדבר קצבה שאם רצה להתענות אין אנו זקוקין לו אלא אם יאכל לא יאכל חוץ לסוכה ובגמרא (שם) מאי טעמא דרבי אליעזר משום (ויקרא כג מב) כעין מדורו מה דירה אחת ביום ואחת בלילה אף סוכה אחת ביום ואחת בלילה ורבנן כדירה מה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל אף סוכה נמי אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל אי הכי אפילו ליל יום טוב הראשון נמי אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק נאמר כאן חמשה עשר (שם לד) ונאמר חמשה עשר (שם ו) בחג המצות מה להלן ליל הראשון חובה מכאן ואילך רשות אף כאן ליל הראשון חובה מכאן ואילך רשות ובפרק שלשה שאכלו (ברכות מט:) אהא דאמר רב נחמן אמר שמואל טעה ולא הזכיר של ראש חדש בברכת המזון אין מחזירין אותו משום דכיון דמלי פטר נפשיה דאי בעי אכיל אי בעי לא אכיל לא מהדרינן ליה כתב הרא"ש (פי' כג) לאו משום דמותר להתענות בראש חדש דהא אמרינן בפרק קמא דמגילה יב) ובמגילת תענית דאסור להתענות אלא הכי קאמר אי (לא) יג) בעי לא אכיל דבר שצריך לברך עליו ברכת המזון דאפשר שיאכל פירות או ירקות רק שלא יתענה אלא מעתה שבתות וימים טובים דלא סגי דלא אכיל פת הכי נמי דמהדר אמר ליה אין דמשמע הכא דביום טוב לא סגי דלא אכיל פת דבר שצריך לברך אחריו וקשה דבפרק ב' דסוכה (מז.) אמרינן ורבנן סברי כדירה מה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל ועל כרחך היינו דלא אכיל פת כלל (דא"ה) [דאי אכיל] חייב לאכול בסוכה הילכך נראה לרבינו יהודה דחייב אדם לאכול פת ביום טוב משום שמחה משום מצוה אליו לאכילה (פסחים קח: בילה טו.) ועיקר אכילה הוא לחם והא דאמרינן בסוכה (שם) מכאן ואילך רשות דאי בעי לא אכיל הכי קאמר רשות משום סוכה ולעולם חובה היא משום שמחת יום טוב וא"ת הא בהא תליא דכיון שהוא אוכל צריך שיהא אוכל בסוכה וי"ל משכחת לה כגון שהוא מצטער מפני ירידת הגשמים ואינו חייב לאכול בסוכה (כח:) אבל חוץ לסוכה חייב לאכול משום שמחת יום טוב ודוקא מלילה הראשון ואילך רשות אבל בלילה ראשונה בכל ענין חובה ואפילו ירדו גשמים חייב לאכול כזית בסוכה דילפינן מחג המצות עכ"ל: **ומ"ש רבינו אף על גב דשיעור אכילה בלא סוכה הוא כביצה וכו'.** כלומר מאחר דאוכל פחות מכביצה מותר לאכול חוץ לסוכה היה ראוי שלא יצא ידי חובת סוכה עד שיאכל כביצה לכך כתב דשאני ליל הראשון וכו' ולפי מגמגם זה דקאמר ואפילו לא בעי למיכל אלא כזית דאמטו באי בעי מליא מילתא והל"ל לא מצי במקום לא בעי ועוד דהיא גופה מנ"ל דשאני ליל ראשון משאר לילות ועפי הוה עדיף ליה למינקט טעמא משום דכיון דגמר מחג המצות הוי שיעורא בכזית דומיא שאף על פי שבירך עליה ביום הראשון חוזרין ומברכין עליה כך כתבו הגאונים שצריך לברך בכל פעם ופעם. ורבינו תם פירש כיון שעיקר קביעות שאדם עושה בתוך הסוכה היא האכילה מברך על האכילה ופוטר כל הדברים אפילו השינה שהיא חמורה מהאכילה שהרי אוכלים עראי חוצה לה ואין ישנים עראי חוצה לה אפילו הכי כיון שהאכילה עיקר פוטרת השאר: ג,ה אין קצבה לסעודות של סוכה אלא אם ירצה יאכל ואם לא ירצה לא יאכל שאין המצוה אלא שכשיאכל שלא יאכל חוץ לסוכה. חוץ מליל יום טוב הראשון שהוא חובה לאכול בה. ואף אם ירדו גשמים לא יעצרנו הגשם. ומיהו משאכל בה כזית דגן יצא אף על גב דשיעור אכילה בלא סוכה הוא כביצה שאני ליל ראשון ומ"ש ורבינו תם פירש כיון שעיקר וכו'. כן כתב הרא"ש בשמו ואפשר דמשום הכי תניא בברייתא נכנס לישב בה מברך לאפוקי נכנס לטיול או לשינה ועיין לקמן בסימן תרמ"ג וכבר פשט המנהג כר"ת: **ו אין קצבה וכו'.** פלוגתא דרבי אליעזר וחכמים במשנה בפרק הישן והלכה כחכמים דאמרי אין לדבר קצבה חוץ מליל יום טוב הראשון בלבד: **ומ"ש ואף אם ירדו גשמים וכו'.** כן כתבו התוספות והרא"ש בפרק שלשה שאכלו בשם רבינו יהודה גם בתוספות גם הר"ן כתב כן בפרק הישן בשם אחרים אבל הרשב"א בתשובה נחלק בדבר וכן כתב בתרומת הדשן בשם הסמ"ג ואור זרוע ועיי"ש: **ומ"ש ומיהו משאכל בה כזית דגן יצא וכו'.** כלומר כשירדו גשמים ואכל בה כזית דגן יצא ואחר כך יגמור סעודתו חוץ לסוכה ואף על גב דשיעור אכילה בלא סוכה הוי כביצה ואם כן היה ראוי שלא יצא ידי חובת סוכה עד שיאכל יותר מכביצה שאני ליל ראשון שהוא חובה עפי דאפילו לא בעי אלא למיכל כזית אסור לאכלו חוצה לה דגמרינן חמשה עשר חמשה עשר מחג המצות מה להלן ליל טוב הראשון נמי אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק נאמר כאן חמשה עשר (שם לד) ונאמר חמשה עשר (שם ו) בחג המצות מה להלן ליל הראשון חובה מכאן ואילך רשות אף כאן ליל הראשון חובה מכאן ואילך רשות ובפרק שלשה שאכלו (ברכות מט:) אהא דאמר רב נחמן אמר שמואל טעה ולא הזכיר של ראש חדש בברכת המזון אין מחזירין אותו משום דכיון דמלי פטר נפשיה דאי בעי אכיל אי בעי לא אכיל לא מהדרינן ליה כתב הרא"ש (פי' כג) לאו משום דמותר להתענות בראש חדש דהא אמרינן בפרק קמא דמגילה יב) ובמגילת תענית דאסור להתענות אלא הכי קאמר אי (לא) יג) בעי לא אכיל דבר שצריך לברך עליו ברכת המזון דאפשר שיאכל פירות או ירקות רק שלא יתענה אלא מעתה שבתות וימים טובים דלא סגי דלא אכיל פת הכי נמי דמהדר אמר ליה אין דמשמע הכא דביום טוב לא סגי דלא אכיל פת דבר שצריך לברך אחריו וקשה דבפרק ב' דסוכה (מז.) אמרינן ורבנן סברי כדירה מה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל ועל כרחך היינו דלא אכיל פת כלל (דא"ה) [דאי אכיל] חייב לאכול בסוכה הילכך נראה לרבינו יהודה דחייב אדם לאכול פת ביום טוב משום שמחה משום מצוה אליו לאכילה (פסחים קח: בילה טו.) ועיקר אכילה הוא לחם והא דאמרינן בסוכה (שם) מכאן ואילך רשות דאי בעי לא אכיל הכי קאמר רשות משום סוכה ולעולם חובה היא משום שמחת יום טוב וא"ת הא בהא תליא דכיון שהוא אוכל צריך שיהא אוכל בסוכה וי"ל משכחת לה כגון שהוא מצטער מפני ירידת הגשמים ואינו חייב לאכול בסוכה (כח:) אבל חוץ לסוכה חייב לאכול משום שמחת יום טוב ודוקא מלילה הראשון ואילך רשות אבל בלילה ראשונה בכל ענין חובה ואפילו ירדו גשמים חייב לאכול כזית בסוכה דילפינן מחג המצות עכ"ל: **ומ"ש רבינו אף על גב דשיעור אכילה בלא סוכה הוא כביצה וכו'.** כלומר מאחר דאוכל פחות מכביצה מותר לאכול חוץ לסוכה היה ראוי שלא יצא ידי חובת סוכה עד שיאכל כביצה לכך כתב דשאני ליל הראשון וכו' ולפי מגמגם זה דקאמר ואפילו לא בעי למיכל אלא כזית דאמטו באי בעי מליא מילתא והל"ל לא מצי במקום לא בעי ועוד דהיא גופה מנ"ל דשאני ליל ראשון משאר לילות ועפי הוה עדיף ליה למינקט טעמא משום דכיון דגמר מחג המצות הוי שיעורא בכזית דומיא

פרישה

דעתו אבל כל אדם ולא סבירא ליה להרא"ש דמיני תרגימא היינו תבשיל העשוי מתמשת המיניס וזה שכתב רבינו אחר כך אבל תבשיל וכו' והאי ומיהו כיון שאין דרך לקבוע סעודתו עליהן קאי דוקא אפירי וגבינה המזכרים ולא אין דאינו בכלל סעודה וכן כתב בהגהות רבי אברהם פרלאג עיי"ש כן נראה לי לפרש דברי רבינו ומה שכתב בית יוסף כאן אינו מובן ואם תרצה לידע ולעמוד על אמיתת דברי עיין בקונטרס שיחדתי לזה: **אפילו השינה שהיא חמורה.** וכתב הרא"ש (לוגב וברכה פי' ג) הטעם דאין מברכין על שינה דאיתשינן שמא אינו יכול לישן והוי ברכה לבטלה: **ואם לא ירצה לא יאכל.** כתב הרא"ש פ' שלשה שאכלו אהא דאמר שמואל טעה ולא הזכיר של ראש חדש משמע הכא דביו"ט לא סגי דלא יאכל פת דבר שצריך לברך אחריו ובפ"ב בסוכה שאמרו רבנן כדירה מה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל והיינו ע"כ דלא אכל פת כלל דאי אכל פת בעי לאכול בסוכה הלכך נראה לר"י דחייב אדם לאכול פת ביום טוב משום שמחה משום תלקהו חליו לה' וחליו לכם לאכילה ועיקר אכילה הלחם והא דאמרינן בסוכה מכאן ואילך רשות דאי בעי לא אכיל ה"ק רשות משום סוכה ולעולם חובה היא משום שמחת יום טוב וא"ת הא בהא תליא דכיון שהוא אוכל צריך לאכול בסוכה וי"ל משכחת לה כגון שהוא מצטער מפני ירידת הגשמים ודו"ק מיהו לפי מ"ש רבינו ואם [לא] ירצה לא יאכל שאין המצוה אלא כשיאכל שלא יאכל חוץ לסוכה אינו מכוון לפי זה שהרי כתב שצריך לאכול אלא שאותה סעודה אין צריכה להיות בסוכה לפי האי שנויא והא דאמרינן (פסחים קח:) מר בריה דרבינא יתיב כולא שתא בתענית משמע אפילו ביום טוב פי' ר"י דבתענית חלום מיירי אבל שאר תענית לא (עי' שו"ת הרשב"א מ"ד סי רסב): **חוץ מליל יום טוב ראשון וכו'.** דילפינן חמשה עשר מפסח ובפסח כתיב (שמות יב יח) בערב תאכלו מצות משום הכי ג"כ צריך שיהא ליל ראשון כשעת אכילה: **משאכל בה כזית.** ..... הגה"ה היינו כאלי בילה ר' אברהם מפראג:

דרישה

ואף אם ירדו גשמים לא יעצרנו וכו'. כתב רבי איסרלן סימן ק"ס דנראה דבליל שני אף על פי דלדידן הוי כליל ראשון לא מחמרינן בזה:

הגהות והערות

יב) עיין מעדני יו"ט שם אות ב שכתב נ"ל שצריך לומר בפרק קמא דתענית והוא בדף י ע"א עכ"ל: יג) **בראב"ש** שלפנינו ליתא תיבת "לא":

13

הראשון חובה אף כאן לילה הראשון חובה פירוש חובה לאכול בסוכה ולא חוץ לסוכה וכיון דגמרינן מחג המצות לגמרי גמרינן מיניה מה התם בכזית דגן אף הכא בכזית דגן והכי איתא בירושלמי (סוכה פ"ב ה"ו) הביאו הרא"ש בפרק הישן (סי' עו) ר' זירא בעי מי מה להלן עד שיאכל כזית דגן מצה אף כאן עד שיאכל כזית דגן בסוכה פירוש אף כזית לבד מדגן חובה לאכול בסוכה ולא חוץ לסוכה והילכך יוצא בשהוא חובה טפי ואפילו לא בעי למיכל אלא כזית אסור לאכלו חוצה לה הילכך יוצא בו בידי חובת סוכה. היה אוכל וירדו גשמים אם ירדו כל כך שמתקלקל התבשיל שבפניו יכול לאכלו חוץ לסוכה אפילו הכי בלילה הראשון כיון שהכתוב קבעו חובה בסוכה עשאו אכילת קבע [ב] ואמרים אומרים דלהכי גמרינן לילי יום טוב הראשון של חג מחג המצות לומר שאפילו ירדו גשמים חייב לאכול בסוכה אף על גב דמיפטר בשאר יומי עכ"ל וזה שלא כדברי הרשב"א שכתב בתשובה (ח"ד סי' עח) דנ"ל שאין המצטער ואשר ירדו עליו גשמים עד שתפרש המקפה חייב לאכול בסוכה אפילו בלילה הראשון דמשנו כעין מדורו אמרינן ועוכלים לא חייבה התורה לאכול בסוכה אלא כדרך שאדם עושה בימו דאם איתא לא אפשר דלא לימרו הכי בגמרא ובסוף דבריו כתב ומי שמחייב עליו הראיה ואנו לא שמענוה ולא ראינוהו: **ומ"ש** הכל בו בסימן פ"ז (הל' ברכות יה ע"ד) בשם הראב"ד משמע דהרשב"א סבירא ליה שכתב וזה לשונו מי שלא אכל בסוכה בליל ראשון של חג מפני הגשמים למחר צריך לברך זמן בשם סוכה ע"כ: **ובכתבי** ה"ר אפרים (תרומת הדשן פו"כ) סימן ק"ס כתוב דפסקו (סמ"ג) [סמ"ק] (סי' לג הגהות סמ"ק אות סח נ.) יד] ואשירי בלילה הראשון חובה לאכול בסוכה אפילו ירדו גשמים [ג] ובתוספות ר"פ פי' בעניין אחר דכל היכא דירדו גשמים ובאכל בביתו ופסקו דמוזר ואוכל כזית בסוכה (ובסמ"ק) [ובסמ"ג] (עשין מג קכ ע"ג) ואור זרוע (ח"ב סי' שא) משמע דלא סבירא להו בבלילה הראשון חייב בירדו גשמים וגראה דאם ירדו גשמים בלילה שייה לא מתמרינן לאכול כזית בסוכה ומסיקינן (אסמ"ק) [אסמ"ג] ואור זרוע וכל שכן אם ירדו כל הלילה דסמכינן אשיטה דמשני בשם רבינו יהודה [ד] בתוספות ר"פ כיון דבקיאינן בקיבועא דירחא בירדו גשמים אינו חייב לאכול כזית דהוי מדרבנן ולא כאשירי (פ"ג סוף סי' ג) שכתב דלדידן יום כ' כא' ודמי למ"ש סמ"ג טו] בחטה שנמצאת בעני תרנגולת ביום טוב אחרון של פסח (עי' לעיל סי' תסז רי.) או דמי לפיקולי גולב ואחרוג דיולא ביום טוב שני (עי' לקמן סי' תרמט) וכל זה כתב גם בתרומת הדשן (שו"ת סי' לה) (ה): **כתוב** בתרומות חייס (הל' סוכה סי' לו) אכילה בליל יום טוב הראשון בסוכה טז] ולריך שיהא ודאי לילה עכ"ל (ו): **היה אוכל וירדו גשמים אם ירדו כל כך שמתקלקל התבשיל** וכו'. משנה בפרק הישן (כח:) ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות משתרת המקפה. ופירש רש"י מאימתי מותר לפנות. ממנה ולירד: משתתקלקל המקפה כל תבשיל קפוי לא עב ולא רך קרוי מקפה. ובגמרא (כט.) תנא משתרת המקפה של גריסין. ופירש רש"י מקפה של גריסין. ממהרת להתקלקל בגשמים מעט: וכתב הרוקח (עמ' קטו ד"ה בסוכות) בשם הירושלמי (פ"ב ה"י) לא סוף דבר מקפת גריסין אלא אפילו מקפת כל דבר:

דרכי משה

(ה) **וכתב** שם ואם רוצה להחמיר יקדש בביתו ויאכל אחר סעודתו כזית בסוכה אבל לילה ראשונה יקדש בסוכה כדי שיברך זמן גם על הסוכה ויאכל כזית ויצא עכ"ל: **כתב** הכל בו (הל' סוכה סי' עא לח.) דהוא הדין שאר מצטער חייב לאכול סעודה בסוכה לילה ראשונה משמע מדבריו (סימן פ"ד) דסבירא ליה דצריך לאכול שם בשעת הגשם שהוא מצטער בהן ולא משמע כדבריו מתוספות בסוף פרק שלשה שאכלו (ברכות מט: ד"ה אי בעי) שכתבו שאין צריך לאכול שם בשעת הגשם אלא דבלילה ראשונה צריך לחזור לסוכה אחר שפסק הגשם מה שאין כן בשאר לילות: (ו) **וכתב** מהר"י ווייל (סי' קצא) וצריך לאכול לילה ראשונה קודם חצות דומיא דאכילת מצה בליל פסח דילפינן חמשה עשר חמשה עשר מחג המצות וכן הוא במהרי"ל (הל' סוכות סי' יח עמ' שסט): **וכתב** עוד (שם עמ' שע) דאסור לאכול משש שעות ולמעלה בערב סוכות דומיא דערב פסח וזהו נראה לי חומרא בלי טעם דשאני אכילת מצה דאם יאכל אחר חצות לא יאכל מצה [בלילה] לתיאבון אבל גבי סוכה אין המצוה באכילה שיצטרך לאכול לתיאבון דאף אם ישב בסוכה בלא אכילה מכל מקום קיים מצות סוכה ולכן נראה לי דאין לחוש בזה והמחמיר יחמיר והמיקל לא הפסיד. מיהו אחר שכתבתי זו מצאתי כתוב באור זרוע (הל' סוכה סי' שא) כדברי מהרי"ל ומייתי ליה מירושלמי (פ"ב ה"ז) דצריך ליכנס לסוכה כשהוא בתאוה ועיי"ש במסכת סוכה בפרק הישן (כז. תוס' ד"ה תשבו) יז]:

פרישה

ואפילו לא בעי למיכל וכו'. פי' אפילו לא מצי למיכל דהא לא בדעתו תליא והלשון דמוק ועוד קשה דהיא גופא מנ"ל דשאני ליל ראשון משאר לילות וטפי הוה עדיף ליה למינקט טעמא משום דגמרינן מחג המצות הוי נמי שיעורא בכזית כמו מצה בליל פסח וכ"כ ר"ן. ב"י:

חדושי הגהות

[ב] וכן כתב הרשב"א בחידושיו: [ג] יגעתי ולא מצאתי דברי תוספות אלו ואולם הם בתוספות ברכות (מט: ד"ה אי) ובתרומת הדשן לפנינו איתא וכתב רב אלפס ואפשר שטעות הדפוס הזדמן: [ד] גם דברים אלו לא אדע איה איפוא נמצאים בתוספות יד*] ובתרומת הדשן לפנינו איתא בתו' רב אלפס:

הגהות והערות

יד] **בפסקי** מהרא"י סימן קס ובבית יוסף נתחלף ובמקום סמ"ג צריך לומר סמ"ק והכוונה להגהות סמ"ק ולהלן במקום ובסמ"ק צריך לומר ובסמ"ג עיי"ש בסמ"ג ובהגהות סמ"ק כי כן מפורשים שם וכן הוא בתרומת הדשן שו"ת סימן צ"ה עיי"ש: יד*] **יש** להעיר הרי באות הקודם כתב שהוא בתוספות ברכות: טו] **אולי** צ"ל "המרדכי" כי בסמ"ג לא נמצא דין זה וכן הוא באמת בתרומת הדשן שו"ת סימן צה בשם המרדכי והוא במרדכי פרק כל שעה סוף סימן תקנ או שצ"ל רא"ם כי כן מביא הטור בסימן תסז בשם רבי אליעזר ממרץ עיי"ש: טז] **בארחות** חיים איתא בסוכה "חובה" וצריך וכו': יז] **המ"מ** בד"מ אינו כהכת"י וזה נוסף מחידושי הגהות דפוס דיהרנפורט:

ולילה הראשון חייב כל אדם מדאורייתא לאכול בה כזית פת לכל הפחות, שאר הימים רשות, שאם רצה לאכול חוץ לסוכה אוכל, ובלבד שלא יאכל אכילת קבע של פת אלא בסוכה[כד]. וחסידים הראשונים לא היו אוכלין שום דבר כי אם בסוכה[כה].

כד. עיין סוכה כ"ז ע"א. עיין מנ"ח אות י"ג. כה. רבן יוחנן בן זכאי ורבן גמליאל שם כ"ו ע"ב.

ואם נאמר דלגמרי יליפינן מחג המצות, א"כ נראה דהפת שאוכל בלילה הראשון מחוייב להיות משלו וגזולה פסולה כמו מצה, ואפשר גם משום מצוה הבאה בעבירה, וגם של מעשר שני הכל כמו מצה, הדברים מרוכים וכמדומה שהאריכו האחרונים[כו].

וגם עיין בטור סי' תרל"ט שכתב, דבלילה הראשון אף בכזית אסור לאכול חוץ לסוכה הלכך יוצא בכזית ידי מצות סוכה, עי"ש. ומ"מ נראה קודם שאכל הכזית בסוכה אסור לאכול הכזית חוץ לסוכה, אבל לאחר שאכל הכזית בסוכה אין סברא דלילה הראשון יהיה חמור משאר יום טוב לענין כזית, ונראה דדינו כיו"ט [דאסרינן] דוקא אכילת קבע, כן נראה לענ"ד ואין כאן מקומו להאריך. ועיין גל"מ ברכות מ"ט ע"ב [ד"ה בא"ד לריך] ובשער המלך [פ"ו מסוכה ה"ז] מביאים דעת קצת ראשונים דלאו דוקא בלילה הראשון אסור לאכול כזית, רק אפילו ביום או בשבת דסעודת שבת קובעת כמו למעשר עי"ש, ואין דרכי להאריך במה שהאריכו האחרונים[כז].

כזית מחוץ לסוכה

[יד] **ולענין** סוכה שעשה הסכך מאיסורי הנאה או הדפנות, לענין מצוות לאו להנות ניתנו, עיין בתרוכה בשער המלך פ"מ מלולב ה"א [ד"ה ואחר זמן]. ואם סיככו או שעשו דופן בתשירה דמשה בודאי פסולה מטעם כיתומי מיכתת שיעוריה, ומ"מ נראה לי אף בסכך של תשירה דלשריפה קאי מ"מ אינו כדין אויר דיפסול בשלשה טפחים רק כדין סכך פסול דפוסל בארבעה, כי חזינן דאף סכך פסול אף דילא מתורת לבוד מ"מ אינו פוסל פחות מארבעה, דצריך להיות מקום חשוב כמו שכתבתי לעיל. א"כ כאן נמי אף דהוי כאילו נשרף מ"מ לא אויר הוא, ומ"מ צ"ע דאפשר דדינו כאויר דפוסל בשלשה, וגם אם יש מן הצד סכך אפשר לומר דמ"מ לא נחשב לאויר שלא לומר דופן עקומה כיון דמ"מ הוא מסוכך, ואפשר לכל הדברים דינו כאויר ואין אומרים בסכך כזה דופן עקומה, וצ"ע. ואפילו אי נימא דאמרינן אף בסכך כזה דופן עקומה, זה אינו אלא להסוברים הדופן נעקם מתחת הסכך, א"כ כאן נמי, אבל לרש"י שם י"ז ע"א ד"ה פסולה, ודעימיה הסוברים דהסכך עצמו נעשה דופן וכאן פסול דופן ג"כ מעצי תשירה מחמת טעם הנ"ל, וא"כ לא שייך דופן עקומה, עיין שו"ע סי' שס"ג ס"ח גבי לחי, ואין כאן מקום להאריך.

סוכה מעצי אשירה

[טז] **עוד** נראה לפענ"ד באופן אחר לישב קושיית התוס' שם ט' ע"א ד"ה ההוא, נמה לי לך למעוטי גזול בסוכה תיפוק ליה דהוי מצוה הבאה בעבירה. דהנה התוס' פרק לולב הגזול ל' ע"א ד"ה משום, כתבו דלא שייך מצוה הבאה בעבירה אלא אם על ידי העבירה נעשית המצוה דהיינו דהעבירה מסייע להמצוה, אבל בתשירה ועיר הנדחת אינו מחמת העבירה יוצאים בה, עי"ש. והנה בכל מקום דאמרינן פחות משלשה כלבוד דמי היינו דוקא אם יש אויר מפסיק אמרינן דאויר הוי כסתום, אבל אם יש דבר ממשי מפסיק לא אמרינן כלבוד, עיין שו"ת חכם צבי סי' נ"ט ד"ה אלא, ובפרי מגדים או"ח סי' שס"ג במשבצות זהב [סק"א ד"ה אמרן], עי"ש מה שפלפלו בזה. וזה ימים כבירים הבאתי ראיה לזה ממסכת עירובין אך כעת אינו עולה על זכרוני[כח], וא"כ דרך משל אם גזל פחות משלשה טפחים והעמידו סמוך לדופן בסוכה העשויה כמין גאם וטפח הרביעי עשה משלו, וגם עוד להלן צורת הפתח או דופן שלמה למטה מאותו טפח, א"כ אם התורה לא היתה פוסלת גזול היתה הסוכה כשרה ולא הוי מצוה הבאה בעבירה, דהשלשה טפחים הראשונים פחות משהו הוא גזול, דבאמת אין העבירה מסייע כלל דאל מהכא השלשה טפחים פחות משהו מה שגזל מ"מ הסוכה כשרה, דמחמת טעם הרביעי אמרינן לבוד והוי ארבעה טפחים כדין כל טפח דמעמידו פחות משלשה, א"כ אין העבירה מסייע להמצוה כלל דבלא העבירה היה ג"כ המצוה, א"כ היה הסוכה כשרה. אבל עתה מחמת לכס א"כ השלשה טפחים הגזולים אינו דופן כלל ופסול ולא מתכשר על ידי טפח שחק הרביעי כיון דיש דבר המפסיק, אף שהוא פסול מ"מ בדבר הממשי לא שייך לבוד, א"כ הסוכה פסולה. וכן אם עשה ארבע דפנות בקנה פחות משלשה משלו, וכן הקנים עשה דפנות מגזול, א"כ בלא העבירה היה ג"כ מתכשר הסוכה מחמת לבוד, עיין מגן אברהם סי' תר"ל [סק"א], אבל עתה לא שייך לבוד כיון דהדופן הגזול מפסיק, א"כ הסוכה פסולה, אבל בלא קרא היתה הסוכה כשרה כי הגזילה אינה מעלה ומורידה בסוכה, כי בלא הגזול היתה הסוכה כשרה מטעם לבוד, על כן הצריכה התורה לכתוב לכם להוציא את הגזול, וק"ל.

לבוד באשירה

ואם עשה השלשה טפחים מעצי אשרה דמשה, והעמיד טפח שותק אפשר להסתפק, כיון דהוי דבר ממשי לא שייך לבוד, או אפשר כיון דכיתומי מיכתת שיעוריה הוי כאויר ואמרינן לבוד כמו שכתבתי לעיל. ומצאתי בספרי מגדים שם בשס"ג כתב לענין שבת אף דכיתומי מיכתת שיעוריה מ"מ הוי דבר ממשי ולא אמרינן לבוד, וא"כ הכא נמי, ולעיל לענין סכך פסול ולענין דופן עקומה נראה ג"כ, ואינו פוסל כאויר, ומ"מ צ"ע. ועי"ש בספר תוספת שבת.

וגם[כט] בהיות דאשירה יש לחקור, אם סיכך מלמעלה אי דינו כדין אילן, או אפשר מחמת דהוי כאויר אינו מזיק. או לענין סוכה שתחת סוכה אם הסכך עליון הוא מעצי אשירה, אם נאמר דגם בסכך פסול שייך סוכה שתחת סוכה, עיין ט"ז סי' תרכ"ו [סק"ג] ותרכ"ז [סק"א].

בין השמשות של שני"ט

[טז] **והנה** בין השמשות של שמיני עצרת ג"כ חייב, כמבואר בש"ס שם מ"ו ע"ב אילו איתרמי ליה סעודתא בין השמשות וכו', דהוי ליה ספיקא דאורייתא. ועיין מה שכתבתי לעיל [מצוה שכ"ג אות ג'] דהוספת לא שייך כי אם במצות עינוי יום הכיפורים או במצות שביתה אבל לא לענין סוכה, עי"ש ובט"ז סי' תרס"ט [סק"א].

ביטל ע"ז להכשיר סוכה

[יז] **גם** נראה פשוט אם היתה הסוכה גבוהה למעלה מעשרים אמות, דמבואר בש"ס שם ג' ע"ב ושו"ע סי' תרל"ג ס"ג אם מיעטו למטה בכרים בכסתות לא הוי מיעוט אפילו ביטלו דבטלה דעתו, אך בחבן ובטלו או עפר ובטלו הוי מיעוט. אבל אם מיעטו בחבן או בעפר דעבודה זרה אפילו בלא טעם דכיתומי מיכתת שיעוריה, מ"מ אינו ממעט בסוכה כיון דמצוה עליו לפנותו אף דבטלו בפה לא מהני, כיון דמצוה עליו בכל רגע לנערו מן העולם. ואפשר דבדבר דמהני ביטול הוי מיעוט כי אין צריך לפנותו, ומ"מ מצד הסברא נראה כל זמן דלא ביטל העבודה זרה ומצוה עליו לנערו מן העולם א"כ לא הוי ביטול, אפילו למאן דאמר דביטול לימי החג די, מ"מ בכל רגע מצוה רמיא עליו לנערו עי"ש בראשונים, ונראה דלא מהני. וגם בגבוהה עשרה ותלה נו סוכה של עבודה זרה ויורדים לתוך עשרה דמבואר שם דנו סוכה אין ממעטין דבטלים לגבי הסכך, אפשר לומר בהאי גוונא לא בטלה כי מצוה להוריד משם ולא בטיל, ומן הצד מתמעטים בודאי, דאפילו נימא דבטיל, לגבי הדפנות ממעטין כמבואר שם.

סוכה פסולה מדרבנן

[יח] **ועיין** בשו"ע סי' תרכ"ט מבואר הרבה דינים בסכך מה שפסול מן התורה ומה שאינו פסול רק מדרבנן, ואם אין לו סוכה אחרת בודאי מחוייב לישב בסוכה זו שהיא פסולה רק מדרבנן כמבואר בש"ס שם י"ד ע"ב גבי נסרים, אין שעת הדחק רואה. אבל אם יש לו סוכה כשרה ויושב בסוכה כזו אף התיב דאורייתא אפשר דלא יצא, כמבואר שם כ"ח ע"א דאמרו לו לא קיימת מצות סוכה, עיין פרי מגדים בפתיחה [כוללת מ"ג אות י"א] ובפנים [בשאל אברהם סי' תרל"ד סק"ב] מה שכתב בשם (הרשב"א) [הר"ן] ודברי התוס' ברכות י"א ע"א ד"ה מני.

[יט] **עוד** יש לישב קושיית התוס' סוכה ט' ע"א ד"ה ההוא, נמה לי לך למעוטי גזולה תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה. לשיטת קצת הראשונים דסוברים דבסכך פסול לא שייך פסול דשני סככים, כיון דלאו סכך הוא, א"כ כיון דהתורה פסלה גזול הוי ליה סכך פסול, ומותר לישב תחת סכך כשר אף דסכך זה למעלה לא הוי שני סככים, אבל בשביל מצוה הבאה בעבירה כיון דבלא העבירה יש לו סכך כשר ולא הוי מצוה הבאה בעבירה כסברת התוס', א"כ הוי ליה סכך כשר, א"כ אינו יוצא לישב למטה תחת סכך אחר כיון דהוי שני סככים וק"ל.

שבח לה' יתברך נשלמה פרשת אמור אל הכהנים

כ) ראה מטה אפרים ואלף למטה סי' תרכ"ה סע' נ"ו.

כא) ראה לעיל מצוה י' אות ה', דע"י מצות התורה נעשה קבע ומברך המוציא. ועיין מחזיק ברכה או"ח סי' תרל"ט סק"ז ובמשנה ברורה שם בענין כזית פת בלילה הראשון.

כב) הגרי"פ פערלא כאן ציין לרשב"א עירובין ח' ע"ב שהביא סברא זו בשם רבותינו הצרפתים ורחאה מהסוגיא שם, דבכל גוונא אמרינן לבוד, אולם הריטב"א שם כתב דעיקר כסברת הצרפתים. וראה בארוכה בספר בית השואבה בדינים השייכים לדברים הפוסלים בסכך סי' כ"ט שמביא ראיות להחכם צבי.

כג) במהדורות קודמות נדפס קטע זה לאחר אות ט"ז.

דר כל השנה אם אפשר להיות לו סוכה מיוחדת: ג 'אכילה בסוכה (יט) * בליל יו"ט הראשון (ז) חובה אפי' אכל (כ) 'כזית (ח) [ה] (כא) פת (כב) יצא י"ח מכאן ואילך רשות רצה לאכול סעודה סועד בסוכה דצה אינו אוכל (כג) כל ז' אלא (ט) פירות וקליות חוץ לסוכה אוכל (כד) 'כדין אכילת מצה בפסח: הגה * ולא יאכל בלילה הראשונה עד שיהא (כה) ודאי לילה (נ"י כשם ת"ת) ויאכל (כו) קודם חצות לילה (מהרי"ו ומהרי"ל) ולא יאכל ביום (כז) חתנות ואילך כדי שיאכל בסוכה לתאנון (מהרי"ל) דומיא (י) דאכילת מצה: ד "כל ז' הימים קורא (יא) (ולומד) בתוך הסוכה

מעמה שם מ"ז כתכמים כ טור והר"ן שם ל דגמרינן ס"ו הגאמר בסוכה מע"ז הגאמר בחג המצות ם מימרא דרבא שם כ"ם כפירוש רש"י וכן מ' ש"ם

שערי תשובה

לקמן ס"ק יו"ד דמ"ע ושנה צריך לאכול כזית פת אך לא בעי סוכה והביאו הכה"ש לקמן: [ה] פת. עבה"ש ועיין בתמ"ש שהבאתי דברי לעיל דפת נמור בע"י לענין ברכה ולכן כתב דבלילה הראשונה לא יצא עם פת כפנין ס"ש ולכולהה היה אפשר לומר מין לכזית אכילת עראי ואפ"ה מיום לילה הראשונה משה לי' קבע ות"ל ה"ה לענין פת כפנין דמהני כי קרעות לענין ברכה וה"ה לילה הראשונה משה לי' קבע. ואפשר לומר דדוקא לענין פת נמור אלא דבלר לי' שיעורא שאין בו כביצה מהני מיום לילה הראשונה למישה ליה בקבע משא"כ היכא כשהגריעות מצד הלחם שאינו אכילת קבע אפי' כביצה ויותר ממילא דלא מהני מיום סוכה בלילה ראשונה למישה קבע ללחם זה שאין דרך לאכול לחם כזה לקבע. וח"מ היכא שבאמת קבע על לחם זה דבכה"ג מהני לברכה אף לפי המת"ב נראה דבכה"ג אפיר יוצא י"ח לילה הראשונה ג"כ וי"ש מה ועיין בכתר כהונה שדעתו להחמיר כדעת

ביאור הלכה

(יא) ולומד. והכל לפי הענין אם יש לו מעונה בסוכה לומד בסוכה וא"ע אם צריך להמתין לסוכה ויש להחמיר

סוכה ובדיריה חייב מלחת ע"ש: **ד** בליל יו"ט הראשון חובה. עיין מ"ב והוא מהר"ן וכתי לישב מה שממהו כל הפוסקים דהלא גם בשבת ויו"ט חובה לאכול פת ומסיקא מצוה מן הבוהה לאכול בסוכה ומאי רגומא דליל זה ולענ"ד לא אכון קושיא זו דנ"מ לה לחיתא לעיל בסימן רפ"ח דאדם הרגיל להתענות בכל יום ואכילה בשבת הוא לגר לו פטור מלאכול דלעונג ביום השבת ולא לגער משא"כ בליל א' של סוכות דאכילה נוסף הוא מ"ע בעצמו מ"ע ולא משום עונג ביום. **ה** ולא יאכל וכו'. והנה קידוש היה יכול לעשות מבע"י קצת על היין (ור"ל דשבת כל הכלם במקום סעודה והוא רק לעשה הש"ע דיכול לשתות אפילו כמיעוט יין חוץ לסוכה ולא צריך לברך אפילו כשיושב בסוכה) והמוציא ובלבד ליבב בסוכה יאמר בלילה אבן כיון דאומר סוכה ואח"כ זמן ממילא צריך לעשות גם הקידוש בלילה (מ"ש) ולפ"ז בליל שני לשבת הסוכרים דיוכל לומר זמן ואח"כ סוכה יכול לעשות קידוש מבע"י קצת ויאמר ג"כ זמן ובכתב המוציא ולישב בסוכה יאמר בלילה (פמ"ג) אבן מלבון הרמ"א לכתב בלילה הראשונה משמע דבלילה שניה מותר לאכול בין השמשות משום שהוא מדרבנן דאין מקילין בקביעא דירתא ודומיא דשפירה בין השמשות מקילין כמה פוסקים מעשם זה ונראה דשבר הפמ"ג דמה שכתב בלילה הראשונה היינו בא"י וה"ה לדידן בחו"ל בלילה שניה (וכעין זה בסימן תע"ה ס"ז ע"י ש"ם) ומשפירה יש לתלק דהתם עיקר שפירה מתניתו הוא מדרבנן

באר היטב

(ז) מוכה. דנאמר כאן ע"ו ונאמר ע"ו בתג המצות מה להלן לילה הראשון מוכה מכאן ואילך רשות ואי' הכא"ש דאירבו בשמים קאי דאל"כ הא מוכה ביו"ט ואילך רשות ואי' הכא"ש דאירבו בשמים קאי דאל"כ הא מוכה ביו"ט לאכול פת ומסיקא מיב בסוכה ועי' מוס' שם ד"ה אי בעי אכיל וכו' דף כ"ז ע"ש ועי' מוס' בברכות דף מ"ע ע"ש ד"ה אי בעי אכיל וכו' ודו"ק: (ח) פת. אע"ג דבשאר ימים שיעור אכילה חוץ לסוכה כבכילה אבל ליל ראשון שהוא מוכה עפי אפי' לא בעי למיכל אלא כזית אסור לאכול חוצה לה הלכך יוצא בה ומי ידי סוכה עוב. ולריך לברך מ"מ ע"ש. ועיין ערוך זקנים סעיף ה': (ט) פירות. היינו בחוה"מ. אבל ביו"ט ושבת צריך לאכול כזית פת אך לא בעי סוכה עפי' תקכ"ט ס"ח: (י) דאכילת. עפי' תע"ח ועמ"ח: (יא) ולומד. ואכל לפי הענין אם יש לו מעונה בסוכה לומד בסוכה

משנה ברורה

ואין לחייבו לאחר שנזדווג עם אשתו שיחזור לסוכתו אלא יש בדיבו על עמוד השמר: ג (יט) בליל יו"ט הראשון חובה. ר"ל דבליל יו"ט הראשון מחוייב לאכול בסוכה (מא) ואפילו אם אינו אוכל אלא כזית משא"כ מליל זה ואילאה אפילו בשבת ויו"ט דמחוייב לאכול פת אינו מחויב לאכול בסוכה אלא אם אוכל יותר מכביצה דהוי אכילת קבע. והטעם דלילה זה תמיד דגמרינן ע"ו ע"ו מתג המצות מה התם רק לילה הראשונה מוכה מכאן ואילך רשות אף ה"נ לענין סוכה: (כ) כזית. דכיון דגמרינן מתג המצות (מב) דגמרי גמרינן מניה מה התם בכזית דגן אף הכי בכזית דגן: (כא) פת. ולא (מג) מיני מרגימא דספיקא לחומרא הוא וגם לא אפשר לסמוך אלא אם גמור [שע"מ]: (כב) יצא י"ח. דאע"ג דבשאר הימים שיעור אכילה חוץ לסוכה בכביצה אבל ליל ראשון שהוא מוכה עפי (מד) אפילו לא בעי למיכל אלא כזית לאכול חוצה לה (מה) הלכך יוצא בה ומי ידי סוכה ולריך לברך ליבב בסוכה ע"ו (מו) והיינו כשאין לו יותר אבל אם יש לו גדולי מן הבכון שיאכל יותר מכביצה לאלא גם דעת (מז) הסוברים דלאלא ידי מ"ע בעינן שיאכל שיעור המחוייב לאכול בסוכה כל שבעה והיינו יותר מכביצה. כתבו האחרונים דבעינן שלא יהא באכילתו הכזית יותר מכדי אכילת פרס: (כג) כל זמי"ן וכו'. היינו בחוה"מ אבל בשבת ויו"ט צריך לאכול כזית פת אך לא בעי סוכה ואף דבסימן רל"ח כתב המ"א דלמעורת שבת צריך ג"כ כביצה ויותר כדי דליהוי מעורת קבע החם לתנאה בעלמא לבתחלה ובדיעבד די בכזית [מחרונים]: (כד) כדין אכילת מצה בפסח. קמתפקפי לפי מה שידוע דעת הגר"א דמצוה לאכול מצה כל שבעת ימי פסח כפשטיה דקרא שבעת ימים תאכלו מצות אלא מצות דגם בערב חמ"ש הוא רק מצוה בעלמא אפשר דה"ה הכא מצוה לבתחלה לאכול פת כל ז' ימים ובערב ליבב בסוכה: (כה) וראי לילה. דאכילת סוכה בלילה ראשונה הוא דומיא דאכילת מצה בליל פסח דכתיב בה בערב תאכלו מצות והיינו משמתחל ואכל כזית צריך לחזור ולאכול כזית בלילה ודאי אבל ברכת ליבב בסוכה לא יברך שנית דספק ברכות להקל: (כו) קודם חצות לילה. דומיא דמצה דבעינן שיאכלנו קודם חצות כדמוכח בסימן תע"ז ס"א (מט) ובדיעבד אם לא אכל קודם חצות מיב לאכול אחר חצות דגם במצה דינא הכי כמו שכתבנו בסימן תע"ז (נ) ויוכל לברך ליבב בסוכה (נא) ורק שאז דינו כשאר ימי. סוכה שאין לברך ליבב בסוכה עד שיאכל יותר מכביצה: (כז) מחצות ואילך. האחרונים

שער הציון

(מא) לא העתקתי פה מה שכתב הט"ז דמה שהוא מוכה אפילו ירדו גשמים מייב דהלא אנו רואין שהמחבר לא רצה לקבוע מקומרים בענין זה דהוא פלוגתא דרבותא דכתב מגדולי ראשונים סברו דמלעבר פטור גם בלילה ראשונה ולכך לא הזכיר כלל ענין זה וכן מצדד במאמ"ר דדעת מרן לפטור גם בליל א' ודברי המחבר הוא כפשוטו לענ"ד כמו שכתבנו בסייס: (מב) הרא"ש והגר"א בביאורו והגם דירושלמי מייבי ליה מה אנן נקטינן לחומרא דספיקא דאורייתא הי': (מד) והיינו קודם שקיים מצות אכילה בסוכה אבל לאחר שקיים דינו כשאר ימי סוכה שיכול לאכול כביצה חוץ לסוכה [אחרונים]: (מה) מ"א וש"ל: (מו) פשוט: (מז) ר"ן: (מח) בסורי יעקב: (מט) שם: (נ) ולא הוי כמו לענין מצה דאינו יכול לברך על אכילת מצה לאחר חצות דהכא לא גריעא משאר יומי: (נא) דשמא עבר זמן חובתו בלילה ראשונה:

הגהות ותיקונים: א) צ"ל דהחיוב:

(כח) וכשמבין ומדקדק במה שיקרא (וילמוד יכול ללמוד) חוץ לסוכה כדי שתהא דעתו (כט) מיושבת עליו. המתפלל (יג) (ל) רצה מתפלל בסוכה או חוץ לסוכה: ה (לא) יירדו (יג) [ו] גשמים (לב) ה"ז נכנס לתוך הבית מאימתי מותר לפנות משירדו לתוך הסוכה (לג) טפות שאם יפלו לתוך התבשיל יפסל אפי' תבשיל (לד) של פול: הגה ואפילו אין מבשיל לפניו (סמ"ג והג"מ) ומי שאינו בקי מה השיעור יעבר אם ירדו כ"כ גשמים בלית אם היה יוצא ולא מקומכו ג"כ (מ"ז והג"מ פ' הישן ומרדכי פ"ב מיימוני פ"ו ומהרי"ל) וכל זה דווקא בשאר ימים או לילות של סוכות (לה) אבל לילה (יד) הראשונה צריך לאכול כזית בסוכה אף אם גשמים יורדין (עוד והר"ן והרא"ש)

מעמה שם

באר היטב

מ"מ. ובלבוש סי' תר"מ פעיף ד' משמע דאין צריך להעלותם לשם כמו בני כרים וכן משמע שם בשו"ע דאין צריך לילך לסוכה תכירו לאכול מהאי טעמא: (יב) רצה. אם יש לו מעוהה שם ואם יש מיהכ"ל בעירו הולך ליהכ"ל ב"מ. והבלה דוקא בסוכה ע"ז: (יג) גשמים וכו'. כשם שאפנין מפני הגשמים כך מפנין מפני השרב ומיתושים הג"מ. אפי' אין האדם מלטער בכך אלא שהאכל מתקלקל בכך וה"ה אם העת קור שהאכלים השמנים נקרשים לפניו אוכל כל שעודמו בבית וכ"ש אם מלטער אפני הלינה ב"מ ולבוש עפי' תר"מ ס"ג: (יד) הראשונה. ובליל ב' א"ל לאכול כזית בסוכה אם ירדו גשמים דבקיאים בקביעא דירתא וא"ל לאכול בסוכה כשמלטער

שערי תשובה

נפש מו"ע וכ"כ המג"א סי' תרמ"ח בפשיטות ועל הכת שרוצים לאכול בסוכה אף שיודעים שהם מרובאלמי לא קבע עליהו ע"ש: [ו] גשמים. כל הפטור כו' נקרא הדיוט וכ"כ הגמו"י וכן בש"ע וכן מהרי"ן סי' קל"ח כל דרכי דרכי נועם ואיכא מיטוי שמתח יו"ט וכ"כ בספרי ס"י סי' תע"ב ועוד כיון דבש"ם מדמה זו לגבח שחוב כוס ושופכו על פניו אם יחזור למזוג בש"כ יכפוס עליו יותר כיון שמקבר ועושה נגד לגנו בודאי נקרא מקיל שוטה והדיוט אלא הטיקר בתנאר בש"ע הבכמת הפוסקים לילה ראשונה יקדש בסוכה ואיכל כזית בסוכה ובלילה ב' יאכל בביתו

משנה ברורה

הסכימו לדינא דאינו אסור כ"א מתחלת שעה רביעית אחר מלות היום וכמו שפסק המחבר בסימן תע"א ע"ש וכל פרטי הדינים המבואר שם בדברים המונעים לאכול בלילה לחיתנון שייך גם כאן: **ד** (כח) וכשמבין ומדקדק וכו'. ר"ל דאז עוב לו יותר ללמוד בבית (נב) שהאיר יפה לו להרחיב דעתו: (בט) מיושבת עליו. והכל (נג) לפי הענין דאם לדעתו מיושבת בסוכה שיש לו מעוהה שם לומד בסוכה ולפעמים מלוי שיש קור ומלטער אם יבא שם הרבה לקרות ולעיין בלימודו הוא פטור]. ואם יש לו טורח רב להביא פפרים הרבה ללימודו בסוכה (נד) אפשר דפטור (נה) אבל אם יש לו מקום להניחם שם כל הבא מביב דאין לו בה טורח: (ל) רצה מתפלל וכו'. ר"ל דבאיזה מקום שיש לו מעוהה יותר להתפלל בכוונה שם יתפלל (נו) ואם היה לו בהכ"נ בעירו מבית סוכתו והולך לו לבה"כ שבן בשאר ימות השנה ג"כ מנית דירתו והולך לו לבהכ"נ והבלה מבדיל בסוכה (נז) שבן כל השנה מבדיל בביתו: ה (לא) ידדו גשמים וכו'. וכשם (נח) שמפנין מפני הגשמים כך מפנין מפני השרב ויתושים ואפילו אין האדם מלטער בכך אלא שהאכל מתקלקל בכך (נט) וה"ה אם העת קר שהאכלים השמנים נקרשים לפניו (ס) יכול לאכלו בבית וא"ל לאחוז עד שיגמור שעודתו אפילו אוכל אח"כ מאכלים אחרים שאינם נקרשים וכתו גם"ז" בפיה מפני הגשמים שא"ל לאחוז עד שיגמור שעודתו אפי' פסקו הגשמים וכתב בבכורי יעקב דאם אפשר לתקן בלא עורם גדול שלא יקרבו המאכלים כגון שיעמיד על קערה שמים המים בתוכה צריך לתקן ואינו פעור ע"י כך מקומה: (לב) הרי זה וכו'. ואם מנשב (סא) הרוח לתוך הסוכה ועי"ז נוסרים קיסמים מן הסכך לתוך המאכל אם הוא אפעעים שאינה דעתיה יכול לנאח מון לסוכה: (לג) טפות וכו'. ומ"מ אם אינם יורדין למקום שיושב שם צריך לאכול בסוכה בעוד שעדיין אינם יורדים עליו ועל שולחנו ואפשר דאפילו ברכת ליבב בסוכה יכול לברך [בבורי יעקב ע"ש שמביא קצת ראיה לזה מהמר"ל ונראה דאם הוא אוסעים ומלטער בה יכול לנאח ועכ"פ לא יברך]: (לד) של פול. שזה המין (סב) מתקלקל במהרה על ידי מיעוטו מים: (לה) אבל לילה וכו'. דאף שהוא מלטער מחמת הגשם וכל מלטער פעור מסוכה סברינ ליה להרמ"א כדעת הפוסקים לסוברין דבלילה ראשונה אף מלטער מייב וטעמם דכיון דגמרינן ע"ו ע"ו מתג המצות לגמרי גמרינן מה התם בכל גווני מייב אף בסוכות כן. ודע דיש עוד (סג) מגדולי הראשונים דסברינ להו דגזרה שוה זו לא לחיי אמיתי ואין לחלק בין לילה הראשונה לשאר ימים וע"כ הכריעו (סד) כמה אחרונים דאף דמחוייב לאכול בסוכה מחמת פסק ברכת ליבב בסוכה לא יברך דפסק ברכות להקל (סה) עוד כתבו דראוי להמתין

שער הציון

(נב) רש"י: (נג) מ"א וכעין זה כתב בפרישה דעבכיו ממנינו שרוב ב"ב אינם בסוכה כל היום כ"א בשעה אכילה צריך ללמוד אפילו דבר עיון בסוכה: (נד) עיין במ"א: (נה) מ"א בשם א"ר: (נו) ב"מ ומ"ש: (נז) מ"ז ומזה נלמוד לאותן אנשים שרגילין לשמוע כל השנה בבה"כ יכולין לשמוע בסוכות ג"כ בבה"כ: (נח) פוקפקים: (נט) וכ"ש אם האדם בעצמו מלטער מפני הלינה דמותר לנאח בסוכה: (ס) ומ"מ בעוד שלא החמיל לאכול מאכלים הנקרשים כגון שאוכל פת לתמוכות יותר מכביצה לריך לאכול בסוכה דוקא ולא יצא מהסוכה על סתך המאכלים הנקרשים שיאכל אח"כ [בבורי יעקב]: (סא) גמרא ומשמע דאם לא הוי מלינה דעתיה אסור ולא מקרי מלטער הא במה שיעטרן להביר מן המאכל ולא אבן הטעם ואולי מלי הדבר לפי שיירת הקיסמון דאם עוברים הרבה ועי"ז נופלים על ראשו או לתוך המאכל ומתקלקל המאכל הוא דמי למתאחמת המקפה ושם בעובדא דרב יוסף לא הוי כאוכל זה ב"כ לא הותר אלא משום לחינא דעתיה: (סב) רש"ו והרמב"ם בפירוש המשנה ותחזוקי ריעב"ל ואור זרוע. ולפי שלימי כבל מ מתפרש כיסיון לא העתקתיו נגד כל הני רבותא: (סג) רשב"א והרא"ש ותוס' בפרק ג' שאכלו ועיין הגאר"א שכתב שהעיקר הוא כן וכן לאיתי בתאחר מרדכי שרוב הפוסקים סוברים כוותייהו: (סד) פמ"ג ודה"ח ולע"ח ופמ מאיר ומ"א: (סה) מ"א ובבורי יעקב ותיליה מהא דפסק המ"א בסימן רפ"ש שיתמין עד תצות לילה אולי יפיחו לו לקרוש:

הגהות ותיקונים: א) בס"ו:

רקנו האחשיך הקדוש

לחמך לנפשך. והעושה כן ינחל ארץ העליונה ויקיים ארץ התחתונה, כי יריק עליה רוח שפע ממרום להכין אותה ולסעדה. כי הלא אשר שם שומה זו בלבו, כמקרה ההולך מביתו וארמנות מנוחתו ועזב אשתו ובניו ללכת אל עיר להסתחד ולהביא טרף לביתו יקרנו, כי הלא לא יהיו כל מעייניו על אשר יאכל ואשר ישתה ואשר יתכסה, אם יהיה מאכלו בריאה או רזה או אם יאכל למעדנים או פת חריבה או יכסה בגד עדים או מכלול, כי יאמר הלא פה אורח נטה ללון אני ואנכי ברדך, למה אחוש על דברי עדונים כי אם מן הבא בידי, ואם אשכבה בין שפתים או אשים אבן מראשותי הלא כמה כרים וכסתות מרוקמים וטובים לי בבית מנוחתי אשר אני הולך שמה, ואם פה פת במלח אוכל שם אתעדן כי אוכל למעדנים, כי שם הוא העיקר כי שם ביתי. באופן אסוף יאסוף כל הון יקר ימצא, קבץ יקבץ כל כלי ויוליך לביתו להתעלס באהבה. על הדרך הזה אשר דעה יקנה, לחשוב מחשבות בלבו לאמר, הלא העולם הזה עראי הוא, אשר שלחני אלהים לשאת ולתת ולהרויח בנכסים רבים וחשובים תורה ותרי״ג מצות, וכל הימים אשר אני פה כהולך בדרך אחשב, ולמה אשית לבי אם מעט ואם הרבה אוכל או אשתה אם יעשר או אם יחסר חילי, אם אתנה לבושי שק או אכסה עתיק, אם נפתי משכבי ומרבדים רבדתי ערשי או אם על הארץ אישן, הלא אין זה כי אם עראי כי אורח אני ובדרך אני הולך ויעבור עלי מה, כי הלא אל משכנות מבטחים ומנוחת שאננות אני הולך כי שם ביתי בעולם העליון, שם ארוה דודים ואתעלסה באהבים, ומה לי פה בעולם הלזה כי אעשה בגינו ובגין עניינו והמה הבל, ומה לי טוב כי אם שאשא עול תורה ומצוות בעולם הזה החולף והולך ואיגע בדירת עראי להעשיר בדירת הקבע. כי הנה איש כזה מקיים העולם הזה ונוחל העולם הבא, כרבי חנינא בן דוסא שבת קול היתה יוצאת עליו ואומרת כל העולם ניזון בשביל חנינא בני והוא די לו בקב חרובין וכו׳ (תענית כד א). ועליו ועל הדומים אליו אחשבה דברה חנה באומרה (שמואל א ב ח) כי לה׳ מצוקי ארץ וכו׳, לומר כי לה׳ מנת חלקו מצוקי ודחוקי ארץ, וישת עליהם תבל שיהיו יסוד עולם. ועל כן למה שכל עיקר צדקת הצדיק לקיים העולם ולהריק עליו שפע קדושה למעלה ולנחול עולם הבא. על כן בבא יתברך לחוג חג שמחת צדקת עמו וכפרתם, עשה עיקר החג מישיבה בסוכות, כי כל כשרון המעשה וצדקת כל צדיק, לשית על לבו צאת מדירת קבע ושבת בדירת עראי, כי בזה החי יתן אל לבו, כי אין זה כי אם רמז הרומז על הארץ ועל הדדים עליה יתנו אל לבם, כי זאת תורת האדם, יהיו עיניו פקוחות לראות כי אין זאת דירת קבע כי אם בעולם העליון, וביום הולדו יצא מדירת קבע ובא אל דירת עראי.

7 זה דמז שבעת ימים, רמז אל ימי שנותיו שבעים שנה שיחד כלם שבעים שנה דירת עראי המה, כי אם יאריך יותר הוא כעצור בעולם הזה, והוא מה שביום השמיני עצרת היא, ובכלם ישמח עם ה׳ אלהיו, כי ברוב ההביל העולם הזה יחשוק בעולם הבא וערבה לו מעתה כאלו זורח הוא שם עם ה׳ מהיום ולאחר מיתה. כי יהיה לו העולם הזה כסוכה בכרם ולא כבנין קיים, וישמח ויעלוז במחשבתו זאת לעבוד את ה׳ בשמחה ובטוב לבב. הוא רמז שמחת חג הסוכות, למען דעת כי אל זה יביט כי הסוכה היא העולם הזה. על כן צוה לנו יתברך תדמה לה״א שצורתה (סוכה ו ב) שתי דפנות כהלכתן, ושלישית אפילו טפח היא כרעא דה״א. והוא כי העולם הזה נברא בה״א (מנחות כט ב), ומושפע להתקיים מהעולם העליון על יד טוב המעשה, כי כל זכיות האדם נעשים עליו מלמעלה כצל המיצל על העולם ומקיימו, והוא דמז אל הסכך שעל הסוכה שהיא העולם הזה. ועל כן נצטוינו כל יהיה הסכך מדבר המקבל טומאה (סוכה יא א), לרמוז כי מה שהאדם עושה להיות צל על ראשו לא יהיה דברי עונות הנעשים עליו מסך טומאה להבדיל בינו לקונו, כד״א (ישעיה נט ב) כי [אם] עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם, כי אם מצות ומעשים טובים הנעשים צל וחופה לחופף עליו. וגם לא תהיינה צדקותיו כבגד עדים שמתקרע ונעשה קרעים קרעים כנקבים וקרחות, כן מצותיו וצדקותיו בלתי מעובים רק זעיר שם זעיר שם. ואם לא יהיה להיות הסכך מעובה רק שכוכבי השמים נראים מתוכה, לפחות לא תהיה חמתה מרובה מצלתה (סוכה ב א) כי אם כצל עב מעובה קדושת המצות, בל יהי מקום לעבור רוח משפט

ודין מעובה מזכיות. וגם לא יהיה במקום אחד אויר שלשה טפחים, והוא כי אויר שלשה פוסלים הסוכה (שם יז א). והוא כי חטא אדם, עון אחד או שנים עדין לא עשה מעבר בצל זכיותיו לעבור בו דין ורוגז מלמעלה, כי הוא יתברך מעביר ראשון ראשון (ראש השנה יז א). ועדיין הוא בלתי נפרד מהקדושה כי פחות משלשה כלבוד דמי (שבת צז א), אך בשלשו בחטא נמנים, על כן אויר שלשה פוסל בסוכה. גם לא יהיה מדבר מחובר לקדקע (סוכה יא א ורש״י ד״ה פסולה), רמז שלא יצרף לזכיות דברים ארציים וחומריים כענין פניות בחינות טובות ועניני העולם הזה. וגם צריך יהיה מדבר שגדולו מן הארץ (שם), להורות כי אין לאדם למעט עצמו ולהקטין ערכו ולומר מה אני ומה חיי אני הבל וריק כי כשרון מעשי יעשו סכך קדושה על העולם ויקיימוהו כי עפר אני ואל עפר אשוב, על כן העיר לבו לומר כי סכך הקדושה גדולו מן הארץ, כי זכיות בני האדם שמהארץ המה הם העולים וממשיכים ומשפיעים מלמעלה שפע קדושה להריק על הארץ לקיימה. וסכך זכיות הלז שאדם צריך ליטפל בו לעשות צל קדושה על ראשו לא יאחד עד יגדל, כדרך בחורים האומרים עדיין קטנים אנחנו ולכה נדוה דודי העולם הזה לפחות עד עשרים שנה שאין אדם בר עונשין לשמים עד עוברו מעשרים ומעלה, ומאז אביט אל האלהים ואלכה באורחותיו חמשים שנה עד מלאת ימי שנותי שבעים שנה. כי היא עצת מלך זקן וכסיל, למען השקיעו בענייני העולם הזה עשרים שנה, ושוב לא ישוב ממנו כי יעשה עיקר מהעולם הזה. לכן סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה (סוכה ב א), כי המאחר מעשות סכך תורה ומצות עד היותו למעלה מעשרים שנה יעשה דירת קבע מהעולם הזה, ודירת עראי בעינן. וגם צריך לעשות סכך זכיותיו לשמו יתברך להשרות עליו שכינה, ולא למען בא עליו שפע מהמזלות או המלאכים. ועל כן סכך שהוא למטה מעשרה טפחים פסולה (שם), כי לא ירדה שכינה למטה מעשרה (שם ה א) שהוא כמפורש אצלנו שהוא למטה מעשרה מדרגות מלאכים. והנה כל זה הוא בסכך שהוא רמז אל צל קדושת זכיות האדם. אך הדפנות הם זכר לעולם הזה ככתוב, שעל כן היו שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח (שם ו ב) כצורת הה״א שבה נברא העולם הזה, ועל כן כשרות מכל דבר כי חומדי הוא. וגם רמז השתים כהלכתן כו׳, הוא כי כל טוב העולם הזה נכלל בשלשה דברים שהם בני חיי ומזוני, ורמז לנו שהשתים שהם בני וחיי טוב לגבר להשתדל ולבקש מאת האלהים יהיו לו כהלכתן גדולים וטובים, אך בשלישית אפילו טפח יסתפק בו ולא יחוש, רק יעשה שיהיה לו אותו הטפח שוחק (סוכה ז א), שאם מעט אשר לו יחלקהו בחלקי זמניו ולא יצטרך לבריות. או ירמוז בהיות שוחק לרמוז לו כי אין לו בעולם הזה שאין לו רק טפח שהוא קומץ הבלתי משביע, אל יתעצב אל לבו כי אם יהיה שוחק ושמח בחלקו ויהיה עשיר ויעבוד את ה׳ בשמחה. וצריך לעשות לו צורת פתח (שם), לרמוז כי אם ידחקנו יצרו להעציבו על דוחקו זאת, ישיב אל לבו כי אין העולם הזה דק כצורת פתח כפרוחדור לפני הטרקלין, ולכן מי בעד יעשה עיקר מעניניו ויפן למטעמותיו. והנה ברוחב הסוכה אין שיעור, כי יכול האדם להרחיבה עד בלי די, דק שהסכך יכסה לה. לרמוז כי יכול האדם לקיים העולם כלו על ידי סכך זכיותיו הממלאו כי צדיק יסוד עולם (משלי י כה), והיא נחלה בלא מצרים. אך יש לו שעור למטה שלא תהיה פחות משבעה על שבעה (סוכה ג א ורש״י ד״ה ורבי יהודה), שלא ימעט זכותו לבלתי השיג אפילו חלק אחד בארץ שבעה עממין שהיא נחלה במצרים.

הנה כי לא על חגם קבע הוא יתברך חג השביעי הזה על שם הסכות. כי למה כי שמחתו היא כי לא שמח ה׳ במעשיו מאז ברא העולם עד הזמן ההוא, כי עשרים דור שמאדם עד אברהם היו מכעיסים ובאים, ומאברהם התחילה שכינה לרדת מרקיע שביעי לששי ולא שבתה לארץ, כאשר נתאוה יתברך שתהיה לו דירה בתחתונים שהיה תכלית הבריאה, וגם לא פסקה זוהמא עד מתן תורה, ולא מלאו הימים לגמור מתנתה עד אשר עשו את העגל, ולא נתקן עד עבור יום הכפורים שאז ניתנה תודה בלוחות שניות והקהיל משה את ישראל לעשות לו מקדש לשכון בתוכם, אז שמח הוא יתברך, ועל כבודו צוה לחוג את חג הסוכות כי היא שמחתו כמדובר. וגם בכל דור אין לו יתברך ימי שמחה כחג הסוכות, כי אז נקיים ישראל מכל עון אשר

עין משפט נר מצוה

קז א מיי' פ"ח מהלכות תפילין הל' כ טוש"ע א"ח סימן לב סעיף מ: קח ב מיי' שם הל' יט טוש"ע שם סעיף עז:

נעוי"ר סימן רעד לא בגיה רק הסמי פירושים

בשיטה רבה כתוב דעי"ע דלעטפות נחיסה ה' ה' זוטן ע"ל ע"ש

קט ג מיי' פ"ה מהל' תפילין ופ"ח הל' ג סמג עשין כה טוש"ע יו"ד סימן רעד סעיף ו וא"ח סימן לו סעיף ג: [פיוט שלא נאלות רגל שמאלית]

קי ד טוש"ע א"ח סימן לב סעיף כה: קיא ה ו ז מיי' פ"ו מהל' תפילין הלכה יב יג טוש"ע יו"ד סימן רעד סעיף ד:

שיטה מקובצת

א) אם נשתייר: ב) דהוא רמי בר ריקלי: ג) שמונה. פ"א עשר: ד) תיבת אחד נמחק: ה) תיבת ובא נמחק: ו) חזור לאחורך: ז) שלשה שלשה זיונין: ח) תיבות דבי רב נמחק: ט) בהקב"ה הוה לו ות"ב הרי נמחק: י) תיבה אני קושר לו כתר: יא) בכור. בתפילין בפרשת והיה כי יביאך האחרון שבקרש לי כל בכור הס"ד ומה"ד בניקבא. במשך רגלא של ויי"ז איע: יב) במקולין במקום: יג) במסרקות של ברזל: יד) בשין בראש רגל: טו) ואחד נעשה למעלה: טז) דהיינו דרבי: יז) ואויר. נ"א רעפר: יח) יוצא. בברייתא דשמואל מצאתי העולם הומה לאכסדרה שאין לה אלא שלשה זיות והעולם הזה אין לו אלא ג' זיות לפי שהרוח צמונות אין לו זיות הס"ד ומה"ד מעיילי ליה בפתח: יט) יליץ אותו הקב"ה ילץ בלוסר: כ) דף יתקן ותיא שכתוב יוכא דספרא

זיל לייתי יונקא דלא חכים ולא טפש כו'. מעשה היה בגבו שהיה דלוי"ת של כדת משה קטנה כמעט כמו יו"ד והכיא רבי אליעזר יונקא דלא חכים ולא טפש וקרא בו כדת והכשירו מכך דשמעתין. מ"ר: **ואי** לא יהרג הוא ופסול. יש לדקדק מכאן דכתיב ויהרג חסר כלא וי"ו. מ"ר: **שעטנז** גז. יש מפרשים ג' זיונים הבגיס לגד שמאל אחד מלמעלה ואחד מלמטה והאחד לגד ימין כזה ג"ן ופי' שעטנ"ז ש"י לייר אחד מימין ואחד מלמעלה וזה עוד פי' שיש שעטנ"ז שלשתן למעלה כזה *כתיב בשמונה רבה דמשמע עטן דלמטפות לריכה ג' ג' זיונין ור"ת כתב בתיקון ס"ת שלו שהוא שיכוס. מ"ר: **דחטרי** לגגיה דחי"ת. פי' בקוגטרס שהגביה רגל שמאלו של ה' עד למעלה כזה, *וכ"ת פירש בחמלגא גגו של ה' היה גבוה מעט כמו חטרתא דגמלא דבחמלגא כזה ולפי' הקוגטרס לא יתיישב כל כך הא דאמרינן בסוף הבונה (שבת דף קד:) כגון שעטנז גגנו של ה' ונעשאו שני זיונין: **ומאי** מעמא לית ליה תגא. פי' בקוגטרס בסוף ה"י כזה ה' ורביע, תס מפרש בתמילה כזה ה' כמו תגא דד' בעירובין (דף יג.) ובסוטה (דף כ.) וכפירוש הקוגטרס גרלה שהכתב לגד פתח התשובה ומגא דקוף כיולא בו דאמר בפ' הבונה (שבת דף קד.) מ"ע מהדר תגא דקוף לגבי רי"ש אמר הקב"ה רשע אם אתה מוצר בך אני אעשה לך כתר כמוני. מ"ר: **ותניא** תיובתא. בחדא לא תיובתא גמורה היא אלא דבחוקן מיתרלא. מ"ר: **רגא** אם יש בו דף אחד כו'. ודוקא מעיקרא דאי יכול לתקן במה שיחזור ויכתוב דף אלא אמאי יגנז. מ"ר:

תורה אור

איפסיקא ליה כרעא דה"י דהעם בניקבא אתא לקמיה דר' אבא א"ל אם [ז] *משתייר בו כשיעור אות קטנה כשר ואם לאו פסול: ראמי בר תמרי דהוא [ח] חמוה דרמי בר דיקולי איפסיקא ליה כרעא דוי"ן דויהרג בניקבא אתא לקמיה דרבי זירא א"ל זיל אייתי יונקא דלא חכים ולא טפש אי קרי ליה ויהרג בשר אי לא *יהרג הוא ופסול אמר רב יהודה אמר רב בשעה *שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות אמר לפניו רבש"ע מי מעכב על ידך אמר לו אדם אחד יש שעתיד להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות אמר לפניו רבש"ע הראהו לי אמר לו חזור לאחורך הלך וישב בסוף [ט] שמונה שורות ולא היה יודע מה הן אומרים תשש כחו כיון שהגיע לדבר [ל] אחד אמרו לו תלמידיו רבי מנין לך אמר להן הלכה למשה מסיני נתיישבה דעתו חזר [מ] ובא לפני הקב"ה אמר לפניו רבונו של עולם יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה ע"י אמר לו שתוק כך עלה במחשבה לפני אמר לפניו רבונו של עולם הראיתני תורתו הראני שברו אמר לו חזור [נ] [לאחורך] חזר לאחוריו ראה ששוקלין בשרו במקולין אמר לפניו רבש"ע *זו תורה וזו שברה א"ל שתוק כך עלה במחשבה לפני אמר רבא *ישבעה אותיות צריכות [ס] שלשה זיונין ואלו הן שעטנ"ז ג"ץ אמר רב אשי חזינא להו לספרי דווקני [ע] דבי רב *דחטרי להו לגגיה דחי"ת ותלו ליה לכרעיה דה"י חטרי להו לגגיה דחי"ת בלומר חי הוא ברומו של עולם ותלו ליה לכרעיה דה"י ודבעא מינה רבי יהודה נשיאה מר' אמי מאי דכתיב °בטחו ביי' עדי עד כי ביה יי' צור עולמים אמר ליה כל התולה בטחונו בהקב"ה [פ] הרי לו מחסה בעולם הזה ולעולם הבא אמר ליה אנא הכי קא קשיא לי מאי שנא דכתיב ביה ולא כתיב יה כדדרש ר' יהודה בר ר' אילעאי *אלו שני עולמות שברא הקב"ה אחד בה"י ואחד ביו"ד ואיני יודע אם העולם הבא ביו"ד והעולם הזה בה"י אם העולם הזה ביו"ד והעולם הבא בה"י כשהוא אומר °אלה תולדות השמים והארץ בהבראם אל תקרי בהבראם אלא בה"י בראם [הוי אומר העולם הזה בה"י והעולם הבא ביו"ד] ומפני מה נברא העולם הזה בה"י מפני שדומה לאכסדרה שכל הרוצה לצאת יצא ומ"ט תליא כרעיה דאי הדר בתשובה מעיילי ליה וליעייל בהך לא מסתייעא מילתא כדריש לקיש *דאמר ריש לקיש מאי דכתיב °אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן בא לטהר מסייעין אותו בא לטמא פותחין לו[ומ"ט אית ליה תאנא אמר הקב"ה אם חוזר [בו] אני קושר לו [י] *קשר מפני מה נברא העולם הבא ביו"ד מפני שצדיקים שבו מועטים ומפני מה כפוף ראשו מפני שצדיקים שבו בפוף ראשיהם מפני מעשיהן שאינן דומין זה לזה אמר רב יוסף הני תרתי מילי אמר רב בספרים ותניא תיובתיה חדא דאמר רב ס"ת שיש בו שתי טעיות בכל דף ודף יתקן שלש יגנז ותניא תיובתיה [יא] שלש יתקן ארבע יגנז הנא אם יש בו דף אחת שלימה מצלת על כולו: א"ר יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב [יב] והוא דכתיב רוביה דספרא *שפיר א"ל אביי לרב יוסף אי אית בהתוא דף שלש טעיות מאי א"ל הואיל ואיתהיב לאיתקוני מיתקן וה"מ הסירות אבל יתירות [יג] לית לן בה הסירות מ"ט לא אמר רב כהנא משום דמיחזי כמנומר: אגרא חמוה דרבי אבא הוה ליה יתירות בסיפריה אתא לקמיה דרבי אבא א"ל לא אמרן אלא בחסירות אבל

[שמות יג]

מהרש"ל הגיה בדלמ ומהרש"ל הגיה בדמני

[שבת פט.]

[נדרים סא.]

יליץ הקב"ה ילץ אומו כלומר ל"ק

[עי' תוספות נדרים לא. ד"ה וחוכה כו' אל תקרי אל אלא לר]

שבת קד. יומא לח: ע"ז נה.

כתר ל"ק

[עי' נית יוסף ירו פי' רשע]

מוסף רש"י וקושר כתרים לאותיות. כגון הגי דאמרינן בפרק הבונה (שבת קד.) תגיה דקו"ף לגבי ד"ש, וכן שעטנ"ז ג"ן שנרמין כל אות ב' זיונים כדאמרינן (לקמן) דאם הדי"ן נמחק לימין ולשמאל כגגו מעט וכן לאם הש"ין השמאלי וכן כל דאתי שבע אותיות הללו בכל מקום שהן (שבת פט.). אם ללצים. הוא כא להטהר, הוא ילידי. לא יתעטרו (יומא לח.) מעלתו הוא ילץ, לא יתישבו ולא יתעטרו (שבת קד.) ולענוים. אם לענוים הוא בא להטהר (יומא שם) ולמדה טובה הוא נמשך (שבת שם) יתן חן. יתן לו חן מי שכיולו ליתן (יומא שם) יתישבו מן השמים (שבת שם). מסייעין אותו. ומכינין לו פתח (שם). בא ליטמא. כיון שבא אדם ליטמא ולהיות רשע, פותחין לו. פתח הטומאה ליכנס בו, מפקיקין כידו ואין מונעין מן השמים לעכבו (יומא שם).

אמר לו שמעון בן יוחאי לרבי אלעזר בנו אם הבא אליך לטהר לבו אי אפשר לו לטהר אלא אם כן יטהר גופו שנאמר [ישעיה נב, יא] הנוגעים בכלי ה' [ומדרש תנחומא פרשת אחרי מות ד] אמר ר

יב וְהָיָה | עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֵת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם

יב וִיהֵי חֻלַּף די תְּקַבְּלוּן יָת דִּינַיָּא הָאִלֵּין וְתִטְרוּן וְתַעְבְּדוּן יְהָוֹן

לקט בהיר

טז) ג׳ מיקומים עשה רבינו במאמרו זה, ח) הוסיף מינה אם החסר, שהלא מנהי הוא זה ואינו אומר עתידות שאתם משמרו ובשכר זה ישמור ה׳, נ) אמר המצות במקום שהכתוב אומר המשפטים, כי הכוונה כאן על כל התורה והמצות הנקראים משפטי ה׳, לא כמו בכמה מקומות (שהענין מוכיח) שהכוונה על דיני ממונות ועניני ב״ד, ג) הוציא מינה עקב מפשוטו ומפרשו מלשון עקב ורגל שהוא סוף מכונת האדם, ובאחר מקומות לא פירש כלום, ופשוט הוא שפירושו בעבור, כגון (בראש׳ כ״ו ה׳) עקב אשר שמע אברהם בקולי, והכרחו זה, שאל״כ אסר מינה „אשר״, והאונקלוס שפירשו בלשון בעבור שאמר תלף אה״נ שהוסיף אות הדל״ת דתקבלון שפירושו אשר תקבלון (רא״ם), עוד יש הכרח, כי אם בהכרח לומר „עקב״ אשר שמע אברהם או שאר לשון של בעבור ולא סגי בלאו הכי, משא״כ כאן היה די לומר והיה אם תשמעון וגו׳ (מ״ה), ועיין עוד מזה באות המסוך, וקלות אין פירושו שבאמת הם קלות, כי מי יודע ערכן של מצות, אלא פירושו שיאנש מצות שהם חמורות בעיני בני אדם ונושאים אותם על ראשם ועל לבם, ושאנש שהם קלות בעיניהם ומניחים אותם לבסוף ונושאים אותם ברגליהם על עקבם ודשים עליהם, והגם שבא לידם דוחים אותם מפני מצות הגדולות אשר לא ראוי לעשות כן, וכן אמר מלכינו דוד (תה׳ מ״ט ו׳) אין אני ירא מן עבירות חמורות אלא עון עקבי יסובני עונות אשר אני מזלזל בהם לדושם בעקב רגלי הם המסבבים אותי (מצודת), ולפי דרכינו יהיה פי׳ הכתוב והיה אם עקב תשמעון את המשפטים שתלמדו ותשמעו ותקבלו את המצות בשלימות בלי חסרון מראשם עד עקבם (רא״ם), או יהיה פי׳ את המשפטים עם המשפטים (דע״י), ולא יקשה לך מלקמן (ט׳ כ׳) עקב לא תשמעון אשר ורבינו לא אמר מידי, כי אם כבר אמרה כאן למה לאומרה עוד הפעם, ואה״נ יהיה פירושו שיבא עליכם הפורענות אם לא תשמעו בשלימות בקול ה׳

אור החיים

יב. **והיה** עקב תשמעון וגו׳. צריך לדעת אומרו והיה מה יהיה, אם השמירה[א]) שהוא אומר בסמוך, לא היה צריך לומר אלא עקב תשמעון ושמר, ומה צורך בהיות והיה, עוד צריך לדעת אומרו עקב ולא אמר אם תשמעון כדרך אומרו (ויקרא כ״ו ג׳) אם בחקתי, ורבותינו ז״ל דרשו (תנחומא) אם מצות שבאדם דש בעקביו תשמעון, וזה דרך דרש, ויתבאר על דרך אומרם ז״ל (ב״ר פ׳ מ״ב) אין והיה אלא שמחה, והנה אדון הנביאים בא בנועם דבריו להעיר במוסר נעים כי אין לאדם לשמוח אלא כשישמור לעשות כל אשר צוה ה׳ לעשות אז ישמח לבו ויגל כבודו, אבל כל עוד שיחוש שחסר אחת מכל מצות ה׳ בין מצות לא תעשה בין מצות עשה עליו אמר שלמה (קהלת ב׳) ולשמחה מה זה עושה, והוא אומרו והיה שמחה תהיה לך עקב תשמעון פירוש עקב הוא סוף וחכליתו[ב]), כדרך שמצינו שישתמשו חז״ל בלשון זה בלשון המשנה (סוטה מ״ט:) בעקבות משיחא וכו׳ כי בגמר זמן ביאתו יקרא עקבות, כמו כן אמר עקב תשמעון את המשפטים ושמרתם ועשיתם[ג]) אז הוא זמן השמחה וכל שלא הגיע לזה אין לו מקום לשמוח, וכמאמר חסידי ישראל (חובת הלבבות שער הפרישות פ״ד) שהפרוש אצלו בלבו ולהלחו בפניו, כי אין נכון לשמוח מי שהוא עתיד לעמוד בבושה וכלימה לפני מלך הגדול ואין צריך לומר מי שמחוייב ראשו למלך, וכפי זה שיעור עקב הוא סוף שמיעת כל המשפטים. עוד נתכוון לומר שאין שמחה לאיש אלא בסוף השמיעה, וכל עוד שלא גמר אדם עבודתו[ד]) לא יאמן בצדקות מעשיו על דרך אומרו (איוב ט״ו) הן בקדושיו לא יאמין. עוד

אור בהיר

א) פי׳ אמ״ל והיה זאת שישמור ה׳ לך וגו׳. ב) כמו העקב הוא סוף גוף האדם. ג) פי׳ אם גמר כל השמיעה והשמירה והעשייה, כלומר למד וקיים כל התורה. ד) פי׳ כל עוד שהוא מי אינו יודע מה יולד יום.

וְשָׁמַר יְיָ אֱלָהָךְ לָךְ יָת קְיָמָא וְיָת אַתֶּם וְשָׁמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת־

רש״י

שאדם דש בעקביו תשמעון (תנח׳): **ושמר ה׳ אלהיך לך את הברית** וגו׳. ישמור לך[יז]) הבטחתו: והחסד, שלא את הברית ישמור אלא מוכן הברית והוא ההבטחה (רא״ם), או שקבר (סה״ז), ברס קשה לומר שזה יהיה כל כוונת רבינו, שהלא הכתובים מלאים מזה שהוא״ו מהפך ואינו נותן מקום להתעוררת, בפסוק זה עצמו ממצא עוד ג׳ פעמים, והיה כמו יהיה, ושמרתם כמו תשמרו, ועשיתם כמו תעשו, לזה אפשר לומר הכוונה, שלכאורה יוקשה דהכתוב נראה כסותר עצמו שהתחיל לומר עקב שתעשה כל המצות יהיו לך כל הברכות דלהלן ואח״כ אמר ושמר לך את הברית, א״כ אינו מזכה עשיית המצות אלא משבועת האבות, ועוד הלא ברית האבות היתה בלי מצות והיאך אמר שאם תשמע ותשמר כל המצות אז יקיים הברית, עוד קשה הלא כל הברכות הללו הם שייכים בעוה״ז, ובפסוק שלפני זה אמר היום לעשותם אבל לא לקבל שכרם, עוד יש להקשות מה זה ואהבך חוץ וברכך, לזה הדגיש רבינו יאמור „לך״ הבטחתו, כלומר חדא קושיא מתרצת חברתה שאם תשמור כל מצותיו תהיה אתה זה שראוי לקיים ולשמור דוקא לך הבטחות האבות, אבל שברך אין הכי נמי שמור ולפון לך למתר לעוה״ב (מ״ל), וזה מלאנו טעם נכון להכרחו של רבינו שלא לפרש מינה עקב כפשוטו שהוא „בעבור״, שלא בעבור שתשמור המצות יהיו לך כל אלה, אלא אם תשמור אז יהיו לך כל אלה זכות אבות, ודו״ק כי נכון הוא

לקט בהיר

(מ״ל): יז) רצונו לומר וא״ו אינו וא״ו המוסיף, שעד כאן היה התנאי וזו הגזירה ואינו תנאי נוסף, אלא וא״ו זו מהפכת את הענין לעתיד, ואמר הבטחתו במקום ברית

אור החיים

נחכוון שלריך שילמוד התורה בשמחה ולא בעצבון כי דברי תורה אסורים לאבל[ה]) (יור״ד סי׳ שפ״ד). עוד רמז על דרך אומרו (תהלים י״ט) פקודי ה׳ ישרים משמחי לב, והוא אומרו והיה השמחה תהיה עקב תשמעון, ופירוש עקב שכר עסק התורה תשמחהו, והוא מה שרמז התנא באומרו (אבות פ״ד) מצוה גוררת מצוה וכו׳ ששכר מצוה מצוה שהיא השמחה, עוד רמז למה שאמרו בספר הזוהר (מ״ג רי״ג) וז״ל דלית חדוותא קמי קב״ה כשעתא דישראל משתדלי באורייתא, והוא אומרו והיה סתם שמחה כללית למלא עולם וכשהוא שמח כל העולם בשמחה ושמן עקב תשמעון וגו׳, ורמז בחיבת עקבי[ו]) מדת התורה שיהיה אדם הולך עקב בלא גודל בענוה ושפלות ואז ישכיל לשמוע בלימודים, והוא אומרו תשמעון גם בכימוי לשמעיס[ז]) לומר שבאמצעות שאדם משיס עלמו כעקביים יתגלו לו ויבין סתרי תורה. ואפשר שרמז באות הנו״ן שיגיע הבין חמשים שערי בינה, ולדרך זה גזירת הכתוב הוא תשמעון[ח]) שאם יגיע מדריגת הענוה יגיע לשמוע דברי תורה, ואומרו ושמרתם וגו׳[ט]) פירוש שעל ידי השכלה בתורה יגיע לשמור ולעשות שהתורה מגנת ומצלת מן החטא (סוטה כ״ל) שהיא השמירה גם מביאה לידי קיום המצות שהוא המעשה:

ושמר וגו׳. אומרו בתוספת וא״ו ולפי משמעות הכתוב הוא גזירת הדיבור[י]) והיה צריך לומר ישמור ה׳ וגו׳, ולפי מה שפירשתי בפסוק שלפני זה לאחד מהדרכים שהגזירה היא עקב, ולאחד מהדרכים הגזירה היא תשמעון יבוא על נכון אומרו ושמר בתוספת וא״ו:

לך את הברית וגו׳. קשה שמדבריו כאן משמע שאחר שישמעו וישמרו ויעשו כל המשפטים

אור בהיר

ה) אין ר״ל שטעם הלכה זו הוא שלא יבוה התורה ללמוד אותה בעצבון, ואפשר הוא, אסור ללמוד כי פקודי ה׳ ישרים משמחי לב, אלא סמך מאמרו על דברי חז״ל דרך מלילה. ו) שלא אמר אם תשמעון לדרך זה, וכן לדרך הקודם. ומ״ש עקב בלא גודל, אין פירושו פשוט כפשוטו, שאין לך גשמה רוח יותר מזה, אלא נקטו למשל על הענייות, לפי שהעושה אותו עושהו מתמת ענייותו להראות לכל שהוא עניו מאוד. ז) פי׳ לא אמר תשמעו, אלא בנו״ן, והוא כאילו אמר תשמעו אומן, ופירושו לשון הבנה. ח) לא כן בדרכים הקודמים שיש גזירה גם בחיבת עקב. ט) לפי זה אינו תנאי אלא גזירה ב׳. י) פי׳ הוא התחלת הגזירה.

הַבְּרִית וְאֶת־הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
לַאֲבֹתֶיךָ׃ יג וַאֲהֵבְךָ וּבֵרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ
וּבֵרַךְ פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי־אַדְמָתֶךָ דְּגָנְךָ
וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ שְׁגַר־אֲלָפֶיךָ

חִסְדָּא דִּי קַיֵּים לַאֲבָהָתָךְ׃
יג וְיִרְחֲמִנָּךְ וִיבָרְכִנָּךְ וְיַסְגִּנָּךְ
וְיִבְרֵךְ וַלְדָא דִמְעָךְ וְאִבְּא
דְאַרְעָךְ עִבּוּרָךְ וְחַמְרָךְ וּמִשְׁחָךְ
בִּקְרֵי תּוֹרִיךְ וְעִדְרֵי עָנָךְ עַל

לקט בהיר

(לבוש): יח) אלפיך פירושו בהמה גסה שנקרא כן, כמו (תה׳ קמ״ד י״ד) אלופינו מסובלים, פירושו השורים שלנו חזקים וכריאים וסובלים משא רב, ויתברכו הנקר שיולדו לרוב, והמלין הכתוב לקרוא לולדות „שגר״ גם זו מן הברכה שיולדו

רש״י

(יג) **שגר אלפיך.** ולדי בקרך״ח) שהנקבה משגרת

אור החיים

בזה יזכו לשמור להם הבטחתו, וממה שאמר בפרשה זו עלמה (ע׳ ה׳) לא בלדקתך וגו׳ כי ברשעת וגו׳ ולמען הקים וגו׳ זה יגיד שהגם שאין להם לדקות בהכרח שיקיים ה׳ את השבועה וזה לך האות כי לא בלדקתו בא וירש מה שירש, ואולי כי כניסתם לארץ היתה בשביל שבועת האבות ותנאי הוא הדבר אם ישמרו ויעשו ישמור ה׳ המחנה לעולם ועד״א), והוא אומרו כאן ושמר ה׳״ב), ואם לא ישמרו תהיה קיום השבועה בזמן המועט שנכנסו לארץ ושלחם לנפשם. עוד יתבאר על זה הדרך לפי שהבטחת אברהם מצינו שאמר לו שני הבטחות, א׳ להוציאם ממצרים ויביאם אל ארץ כנען דכתיב (בראשית ט״ו י״ד) ואחרי כן יצאו ברכוש גדול ודור רביעי ישובו הנה, ב׳ לתת לו מנהר מצרים עד נהר פרת ועשרה אומות, והן עתה הגם שלא היו צדיקים כמלעתך כאומרו לא בלדקתך וגו׳ אף על פי כן קיים ה׳ לניהם הבטחה ראשונה שהוציאם ממצרים והביאם אל הארץ והנחילם שיעור המספיק, והלא תמצא שאפילו שיעור הצריך להם לא נחלו שהרי בני יוסף עומדים וצווחים שלא הספיקה נחלתם (יהושע י״ז), הרי שעדיין לא הגיעה לידם הבטחת מנהר מצרים עד

לקט בהיר

יא) אין הפירוש שאם לא ישמרו התורה לא יתן המתנה אלא לזמן מועט, שדבר זה סתר המתבר ז״ל לעיל ד׳ מ׳, אלא הפי׳ שלא יגרשם משם ושאחר מ״כ המתנה בידם. וכן בפ׳ ראה לרשתה כל הימים (י״ב א׳). יב) ולא אמר וקיים לך וגו׳, אבל להלן אמר לא בלדקתך וגו׳ אחה בא. יג) הברית בשלימות לא רק חציו. יד) שלא רק ישמור לך ברית האבות אלא „לך״ יהיה הברית. טו) שאין צריך לשמור שהלא יתן לך ברית הדש.

(21)

וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנְךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־
נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ׃ יד בָּרוּךְ
תִּהְיֶה מִכָּל־הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה בְךָ עָקָר
וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ׃ טו וְהֵסִיר יְהוָה

וְעַשְׁתְּרוֹת אָנָךְ עַל אַרְעָא דִי קַיֵּים לַאֲבָהָתָךְ לְמִתַּן
לָךְ׃ יד בְּרִיךְ תְּהֵי מִכָּל עַמְמַיָּא
לָא יְהֵי בָךְ עֲקַר וְעַקְרָא
וּבְבָעִירָךְ׃ טו וַיְעַדֵּי יְיָ מִנָּךְ כָּל

רש״י

ממעיה: **ועשתרות צאנך.** מנחש פירש אחירי בשן (תה׳ כ״ב י״ג) מבחר הצאן״ט), כמו (בראש׳ י״ד ה׳) בעשתרות קרניס (לשון מחק), ואונקלוס תרגם ועדרי ענך״י), ורבותינו* אמרו (חולין פ״ד:) למה נקרא שמם עשתרות שמעשרות* את בעליהן: (יד) **עקר.** שאינו מוליד״כא):

שינוי נוסחאות • הקדושים דרשו. • שמעשירות.

לקט בהיר

נגקל (במ״ח): יט) אחירי בשן פסוק הוא בתהלים ופירושו, בשן הוא מקום בא״י בעבר הירדן מקום מרעה דשן ושמן והבהמות הרועים שם הם דשנים חזקים ומובחרים, ומנחש מיבר את שלפיניו עם פסוק זה שגם עשתרות פירושו דשנים חזקים ומובחרים, ומביא ראיה מעשתרות קרניס, ואופן הראיה כבר פירשנו בפ׳ דברים (ח׳ ד׳) ואת עוג מלך הבשן אשר יושב בעשתרות באדרעי, הרי שאדרעי שמו, ועשתרות שם תואר שלו שענבה בחזק בין הסלעים, וכן קרניס מורה על גובה וחזק (רא״ם): כ) מביא האונקלוס הגם שלא מצינו לו עד במקרא שיהיה פי׳ עשתרות עדרים, שבין לפי׳ מנחש ובין לפי׳ רבותינו אינו מתאים לפי ענינו, שיומר יש לברך אותן בלן שאינם חזקות ומעשירות, שאם הן חזקות ומעשירות כבר מבורכות הן (מ״ל), אמנם האמת יורה דרכו שאין רצון רבינו לחלק בין דעת האונקלוס ובין דעת רבותינו, אלא רוצה להעעיס שיטת האונקלוס שלמה נקראו עדרי צאן עשתרות לפי שמעשרות, לזה קבלו שמם העצם על שם מעשיהם, לזה לא אמר רבינו אלא צאן שמעשרות את בעליהן, אלא אמר למה „נקרא שמם״ (מ״ה), הה מתאים למה שאמר הכתוב (שופ׳ י׳ ו׳) ויעבדו את הבעלים ואת העשתרות נקרא ע״ז עשתרות שהיו עשויות בצורת צאן: כא) ואל תמהה על התי״ו שבתוכו ועל חסרון המ״ם, שהשם אינו אומר בשום פעם את המכוון אליו בדקדוק, ולפי״ז אינו כמו לפי מנחש שהוא שם תואר על צאן בריאים ושמנים ולמרן נאה וארוך ותלב הקבות רב ושמן וכדומה, אלא כל צאן נקראו עשתרות, כי כל צאן מעשרות, שפרנסתם מצוי וחל מאוד כמעט בחגם ונותנים שפע רב כדלעיל: כב) ר״ל הגם שחיבת עקר פירושו תסר והוא אינו חסר כלום, אלא מחמת שמחסר ואינו נותן נקרא עקר על שמה, והרד״ק ז״ל כתב שנקראו עקר ועקרה שנעקר מהם דבר המוליד, עוד יש לכוין בדברי רבינו אלו, משום דקשה לו, הלא אדרבה את מי שיאהב יוכיח והקב״ה מתאוה לתפלתן של צדיקים, וכן היה בתנות שכולן עקרים

אור החיים

הבטחות ה׳ ואין צריך לומר בריאו הם בעוחים ושמורים לעולם ועד״ט), ודברים אלו כניס הם שהלא אברהם זכה לכל הכבוד לזד מעשיו, ואם ישראל ישמרו תורת ה׳ למה יגרעו לבא בכח זכות אבות ואדרבא שלהם גדול משל אבותיהם כי הם עמדו על הר סיני וגם היותם מצווים בתורה ובמצות״י) מה שאין כן האבות שלא נתנה להם התורה, ומעתה גדול כח הבנים כשיטיבו מעשיהם מכח האבות:

יד. ברוך תהיה וגו׳.״ח) פירוש שלא תהיה אומה גדולה מהם, או ירצה על זה הדרך ברוך תהיה וגו׳ ומה היא הברכה שלא יהיה וגו׳ ואומרו בך וגו׳״ט) פירוש שלא ימצא אדם עקר מעצמו״), וכנגד עקרות הבא על ידי חולי אמר והסיר ה׳ ממך כל חולי הסובב, ובזה תהיה נברת הברכה של לא יהיה בך עקר כשלא יהיה בישראל אדם שאינו מוליד״יא), עוד ירצה באומרו והסיר״יב) וגו׳ על דרך אמרם ז״ל (כתובות ל׳.) הכל בידי

אור בהיר

טז) כלומר אין הפי׳ שישמור מזמן אברהם אע״ה עד ביאת הארץ, אלא ישמור מביאת הארץ עד עולמי עד. יז) וגדול מצווה ועושה. יח) ברכה זו אין ידוע מה שמו. יט) ולא אמר ולא תהיה עקר. כ) ופי׳ „בך״ בטבעך ובחולדתך. כא) משא״כ אם ימצאון תשובי בנים ע״י חולי. כב) שלבאורה אם לא ישים מחלה כמו שנמר אומר א״כ למה להפירם.

אֱלֹהִים: יד יֵשׁ־הֶבֶל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה עַל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר | יֵשׁ צַדִּיקִים אֲשֶׁר מַגִּיעַ אֲלֵהֶם
כְּמַעֲשֵׂה הָרְשָׁעִים וְיֵשׁ רְשָׁעִים שֶׁמַּגִּיעַ
אֲלֵהֶם כְּמַעֲשֵׂה הַצַּדִּיקִים אָמַרְתִּי שֶׁגַּם־זֶה
הֶבֶל: ל טו וְשִׁבַּחְתִּי אֲנִי אֶת־הַשִּׂמְחָה אֲשֶׁר

כְּטָלָל, בְּגִין דְּלִיתוּהִי דְּחֵיל מִן קֳדָם יְיָ: יד אִית הַבְלוּ דְּאִתְגְּזַר לְמֶהֱוֵי מִתְעַבִּיד עַל אַפֵּי אַרְעָא, דְּאִית צַדִּיקַיָּא דְּמִטֵּי לְהוֹן כְּעִיש כְּאִלּוּ אִנּוּן עָבְדִין כְּעוֹבְדֵי חַיָּבַיָּא, וְאִית חַיָּבִין דְּמִטֵּי לְהוֹן

טָב כְּאִילּוּ אִנּוּן עָבְדִין כְּעוֹבְדֵי צַדִּיקַיָּא, וַחֲזִית בְּרוּחַ קוּדְשָׁא, דְּבִישָׁא דְּמִטֵּי לְצַדִּיקַיָּא בְּעָלְמָא הָדֵין לָא עַל חוֹבֵיהוֹן, אֱלָהִין לְמִגְבֵּי מִנְּהוֹן חוֹבָא קַלִּילָא, לְמֶהֱוֵי אַגְּרֵהוֹן שְׁלִים לְעָלְמָא דְּאָתֵי, וְטָב דְּמִטֵּי לְחַיָּבַיָּא בְּעָלְמָא הָדֵין, לָא עַל זְכוּתְהוֹן, אֱלָהִין לְמִפְרַע לְהוֹן אַגְּרָא עַל זְכוּתְהוֹן קַלִּילָא דַּעֲבַדוּ, לְמֶהֱוֵיהוֹן אָכְלִין אַגְּרֵהוֹן בְּעָלְמָא הָדֵין, וּלְהוֹבְדָא חוּלְקְהוֹן לְעָלְמָא דְּאָתֵי, אֲמַרִית בְּמֵימְרִי דְּאַף דֵּין הַבְלוּ: טו וְשַׁבַּחִית אֲנָא יָת חֶדְוַת אוֹרַיְתָא,

רש"י

מלפני האלהים: (יד) יש הבל. דבר המתהיל את הנכרות: אשר יש צדיקים. שמגיע אליהם רעה כמעשה הרשעים, ויש רשעים שמגיע אליהם טובה כמעשה הצדיקים. ורבותינו דרשו לגד אחר במסכת הוריות (י:), ואינו מיושב לי על שיטת דיבור שמייס המכס לומר שגם זה הבל: (טו) את השמחה. שיהא שמח בחלקו ג ועושק במקולים ישרים משמחי לב ולא יהא שעוף אחר הרעות הון בנשך ובמרמה וגזל. כל מי שאינו שמח בחלקו ושעוף אחר הממון נא לידי עבירות גזל ותוגלה ורמיה, ושאינו שמח בחלקו לענין אהבת אשתו שעוף אחרי הנשים להרהר אחרי אשת

מצודת דוד

איננו ירא מלפני אלהים: (יד) על הארץ. בזה העולם: כמעשה הרשעים. מה שהיה ראוי להגיע אל הרשעים על מעשיהם: כמעשה הצדיקים. מה שהיה ראוי להגיע אל הצדיקים על מעשיהם: אמרתי שגם זה הבל. דוצה לומר אף כי אם דק מעט מן הזמן מגיע טובה אל הרשעים ורעה אל הצדיקים. ויש בזה מה מן התועלת, כי אם היה מגיע טובה לצדיקים ורעה לרשעים בכל זמן, היה כמעט בטל הבחירה, כי היה כאלו האדם מוכרח במעשה הצדק בעבור עונש הרשע וגמול הצדק, והיה אם כן שכר הצדיק כמעט קט, עם כל זה גם זה להבל יחשב, כי על כל פנים בזמן ההוא כל מעשה הצדק המה רפויים ביד האנשים בראותם אז טובת הרשעים ורעת הצדיקים: (טו) ושבחתי אני את השמחה. משבח אני את ענין

אבן עזרא

(יד) יש הבל. מתחלת זה הפסוק עד פסוק גם זו דאיתי חכמה, הם ששה עשר פסוקים בענין אחד דבקים, גם זה הפסוק הוא מן הענין של מעלה, יש צדיקים שמגיע אליהם מה שהיה ראוי להגיע לרשעים על מעשיהם והפך הדבר, וכאשר דאיתי זה אמרתי הכל הבל בין צדיק ורשע, כענין ואני במעט נטיו רגלי כי קנאתי בהוללים (תהלים עג ג): (טו) ושבחתי. אז שבחתי את השמחה, כי אין טוב

ספורנו

יד) יש הבל אשר נעשה על הארץ. אשר יש צדיקים אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים. לקנות שם רע בהמון, כמו שיקרה לחסיד שוטה: ויש רשעים שמגיע אליהם כמעשה הצדיקים. לקנות שם טוב בהמון, כמו שיקרה לרשע ערום ורשה להתיהר ולמכות פרושים: אמרתי שגם זה. השם טוב הנקנה בין המון הפתאים: הבל. הוא דבר בלתי נחשב: טו) ושבחתי אני את השמחה. שישמח האדם בחלקו כאשר ישיג מן הדברים

מדרשי חז"ל

יד) אשר יש צדיקים וגו'. אשריהם לצדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים של עולם הזה בעולם הזה, ואוי להם לרשעים שמגיע אליהם כמעשה הצדיקים של עולם הזה בעולם הזה. (הוריות י:).

טו) ושבחתי אני את השמחה. זו שמחה של מצוה. (שבת ל:).

אֵין־טוֹב לָאָדָם תַּחַת הַשֶّמֶשׁ כִּי אִם־
לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׂמוֹחַ וְהוּא יִלְוֶנּוּ בַּעֲמָלוֹ
יְמֵי חַיָּיו אֲשֶׁר־נָתַן לוֹ הָאֱלֹהִים תַּחַת
הַשֶּׁמֶשׁ: מז כַּאֲשֶׁר נָתַתִּי אֶת־לִבִּי לָדַעַת
חָכְמָה וְלִרְאוֹת אֶת־הָעִנְיָן אֲשֶׁר נַעֲשָׂה
עַל־הָאָרֶץ כִּי גַם בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה שֵׁנָה

אָרוּם לֵית טָב לֶאֱנָשׁ בְּעָלְמָא הָדֵין תְּחוֹת שִׁמְשָׁא, אֶלָּהֵין לְמֵיכַל וּלְמִשְׁתֵּי וּלְמֶחֱדֵי בְּטוּרְחֵיהּ וּבְחוּלְקֵיהּ דְּאִתְיְהִיב לֵיהּ מִן שְׁמַיָּא, וְלָא יוֹשִׁיט יָדֵיהּ בְּחֶטּוֹפִין וְאָנִיסָא, וְהוּא יַלְוִינֵיהּ לְשַׁלֵּם לְעָלְמָא הַהוּא, וְיַקְבֵּיל אַגַּר שְׁלִים עַל טוּרְחֵיהּ דְּטָרַח בְּשַׁלְמוּתָא כָּל יוֹמֵי חַיּוֹהִי דְּיִהַב לֵיהּ יְיָ בְּעָלְמָא הָדֵין תְּחוֹת שִׁמְשָׁא: מז כְּמָא דְּיִהַבִית יָת לִבִּי לְמִנְדַּע חוּכְמַת אוֹרַיְתָא וּלְמֶחֱזֵי יָת גְּוָן דְּאִתְעֲבִיד עַל אַרְעָא, אָרוּם אַף חַכִּימָא דְּיִצְבֵּי לְמֵעְבַּד בְּאוֹרַיְתָא וּלְאַשְׁכָּחָא חוּכְמְתָא,

רש"י

מיט: לאכול ולשתות. ממה שמגן לו הקב"ה: ולשמוח. במלקו. ומדרש אגדה כל מכילה ומכילה שנקהלת מיני אלף תלמוד תורה ס, כענין שנאמר לכו שבו ואכלו וגו' (ישעיה נה ג): והוא ילוננו. יתחבר עמו. כענין שנאמר (שם נח ח) והלך לפניך לדקך: ימי חייו אשר נתן לו האלהים. יעשה כך. וסוף המקרא מוסב על לאכול, ומקרא מסורס הוא, מן עוב לאדם ימי חייו אשר נתן לו האלהים כי אם לאכול ולשמוח והוא ילוננו בעמלו: (טז) כאשר נתתי את לבי. מן כאשר זה משמש לשון דוגמא כמו כאשר מעשו כן יעשה (במדבר טו יד), אלא לשון זמן, כמו כאשר בא יוסף (בראשית לז כג), כאשר כלו לאכול וגו' (שם מג ב), אף זה כן כשהייתי נותן לבי לדעת ולמור וגו', אז ולאיתי את כל מעשה האלהים: שנה בעיניו איננו רואה. הרשע השטוף אחר הממון והעריות:

מצודת ציון

טו) ילונו. ענין התחברות. כמו גם אשור נלוה עמם (תהלים פג ט):

מצודת דוד

עמו בעת יעמול לבל יצטער הרבה בטורח העמל: ימי חייו. השמחה יתחבר עמו בעמלו בכל ימי חייו אשר נתן לו האלהים לחיות בזה העולם: (טז) כאשר. מוסב למעלה לומר מתי שבחתי את השמחה, ואמר כאשר שמתי את לבי לדעת חכמה ולהתבונן בה ולראות במוחש דבר הנעשה, למען השכיל מהם הנהגת האדם: כי

ספורנו

הזמניים את ההכרחי המספיק לו. והוא ילונו כי בו ישיג את השלמות המכוון בעיון ובמעשה, ולא יאבד זמנו להשיג מותרות: טז) כאשר נתתי את לבי לדעת חכמה. וזה שבחתי כאשר פניתי אל העיון וראיתי שיצטרך בו השתדלות עם זמן רב: ולראות את הענין אשר נעשה תחת השמש. וכמו כן פניתי לדאות את רב ההשתדלות והזמן הצריכים בהשגת מותרות בעסקי חיי שעה: כי גם ביום

מדרשי חז"ל

לאכול ולשתות. וסמיך ליה והוא ילונו בעמלו ימי חייו, בעמלו בעולמו בעולם הזה. ימי חייו לקבר, וכי יש מאכל ומשתה בקבר שמלוין את האדם לקברו, אלא אלו תורה ומעשים טובים שעושה האדם. (קה"ר).

שפתי חכמים

ס מה שפירש"י זה פה ולא קודם לכן שהוזכר כמה פעמים אכילה ושתיה. היינו דמפסוק זה למדו רז"ל ח"ל המדרש על פסוק הזה, כל אכילה ושתיה שנאמר במגלה זאת בתורה ובמעשים טובים הכתוב מדבר. א"ר ירמיה זו בנין אב שבכולם שנא' והוא ילונו בעמלו בעולמו בעוה"ז ימי חייו לקבר, וכי יש מאכל ומשתה בקבר, אלא אלו תורה ומעשים טובים שעושה האדם עכ"ל. ולפי המדרש הזה השתיה כנוי לתורה, והאכילה למעשים טובים. כן כתב מהור"ר משה אלמשנינו. ואין צורך כל כך:

שפתי חכמים

ג דקשיא ליה הרי סותר דבריו, שאמר ולשמחה מה זו עושה. לכן פירש שיהא שמח בחלקו וכו':

ויש לכוין בזה הא דאמרינן פרק ב׳ דעירובין דף כ״א ע״ב, חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך[23], אמרה כנסת ישראל לפני הקב״ה, ריבונו של עולם, הרבה גזרות גזרתי על עצמי יותר ממה שגזרת עלי וקיימתים, הכונה שעשו שמירות והדחקות יתירות להתרחק מעבירה מה שלא גזר ה׳, ועל ידי זה באורך נראה אור, ולא ניבהל להסתכל כלפי מעלה, וזהו שנאמר חדשים גם ישנים, בעבור שאני גזרתי גזרות חדשות ועשיתי יתר על חיובי, זאת היתה לי דודי צפנת״י לך, צופה ורואה בנועם ה׳.

ואולם לחקירה הנזכרת עבידי רבנן דמשנ״ו, כי הנה אמת זאת התורה והמצוה חיובא דמיא וחובת גברא כעבדא קמי מאריה וכמו שכתב הדמב״ן, וכאשר נשב״ע ונוטל מזיו שדי יתענג, מתת אלהים היא, אשר צדקה עושה עמו, ופניו למטה אין רואה, אמנם תקנה יש לו, אם בעשותו מכל מצות ה׳ ובלומדו ספר תורת האלהים, לו הגדיל[24] השמחה שעשועים יום יום, ובדח טובא אף גילת ורנן גיל יגיל ירון ושמח על אשר זכה לעבוד ה׳, ובמקום רינה שם תהא רעדה, הנה השמחה הזו היא תכלית השלימות, ושמחה זו עושה לחזות בנועם זיו השכינה, דליינהו לעיניה ועינו לו תשבע שבע רצון, כי הגם כי עובד רבו עבודת עבד וכך חובתו, זהו לענין עשיית המצות ולימוד התורה בעצמן, אבל השמחה והעונג אשר מתענג בעבודתו הוא תוספת טובה מדנפשיה, על כן אלהים חשבה, וקובע לו שכר ממש, ועל דבר זה זוכה ורואה פני שכינה ולא בהיל לאסתכולי, עד כאן דבריהם בישוב החקירה הנזכרת.

ובזה נתבאר אצלנו בעניותנו מאי דאמרו בפסחים דף ס״ח ע״ב, דרב ששת כי מהדר תלמודיה, תלי וקאי בעבדא דדשא ואמר חדאי נפשאי חדאי נפשאי, לך קראי לך תנאי, ויש לדקדק מה היה כונת רב ששת בהני מילי, ותו אמאי אכפל ואמר חדאי נפשאי חדאי נפשאי. ולפי פשטן של דברים יובן בהקדמתנו, כי הנה רב ששת היה שמח מאד בלימודו, על כן בא דברו להגדיל מעלת שבח השמחה, ההוא אמר חדאי נפשאי, גילי ושמחי נפשי במאי דחדאי נפשאי בלימודי, כי ממנו יתד ממנו פינה לאור באור פני מלך חיים, כי אם לא היתה השמחה, כל עסקי היה כפורע חוב ועבד העובד רבו, אבל בהאי דחדאי נפשאי בלימודי רני ושמחי, דיש לך שכר ממש, וזהו שאמר לך קראי לך תנאי, דעל ידי השמחה הקריא״ה שלך היא, ויש לך שכר ממש, באופן שכונתו אומר לנפשי שמחי על השמחה ששמחת בלימוד.

23. שיר השירים ז׳, י״ר. 24. על משקל לא הגדלת. ישעיה ט׳, כ׳.

וזה עצמו אשער בכונת המשורר ששיע״ר כל האמור בפסוק וצדיקים ישמחו ויעלצו לפני אלהים וישישו בשמחה[25], כי הנה אמרנו כי כל מעשה האיש הישראלי בתורה ומצות אפס תהיה תפארתו, כי עבודתו אשר חייב בה הוא דעבד, ובהיל לאסתכולי כי שחה לעפר נפשו, אבל על ידי השמחה לו׳ תשבע עין לראות באור החיים, וזהו שנאמר וצדיקים ישמחו ויעלצו לפנ״י אלהים, לפני דייקא, שהם שמחים ליהנות ולקבל פני שכינה, וכי תימא מה יצדק אנוש עם אל, וכל מעשהו כעבד העובד רבו, ואיך יקבלו פני שכינה ועל מה שמחים, לזה אמר וישישו בשמחה, כלומר גיל יגילו בעבור השמחה ששמחו בעבודת ה׳, מצוה היא ונוטלין עליה שכר, ולזה ישמחו לפנ״י האלהים לחזות מחזה שדי.

ואחשבה לפתור בזה סמיכות ועירוב פרשיות, ושמרת את המצוה ואת החקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוך היום לעשותם, והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם, ושמר ה׳ אלהיך לך וכו׳ ואהבך וברכך והרבך וכו׳, והנה רז״ל אמרו פרק ב׳ דעירובין[26], אמר רבי יהושע בן לוי, מאי דכתיב אנכי מצוך היום לעשותם, היום לעשותם ולא למחר לעשותם, היום לעשותם ולמחר לקבל שכרן, והענין, דכבר כתבנו דשתים הנה קוראותיו של צדיק לזכות לשכר ממש, והוא אשר יוסיף מדנפשיה בעבודתו, ואשר ישמח צדיק, ובעבורם יזכה דאשר חנן לו אלהים יקרא שכר ולא צדקה, והשתא אמר קרא אשר אנכי מצוך היום לעשותם, והכונה ולמחר לקבל שכרן כמו שאמר רבי יהושע בן לוי, וכי תימא כי לא יכון שם שכר לעבד העושה חובתו, לזה אמר והיה עקב תשמעון, רמז בזה השני תנאים, האחד השמחה הרמוז במלת והיה, כמו שאמרו ז״ל[27] אין והיה אלא לשון שמחה, כלומר שכר יקרא כשתשמח בעבודתך, ועוד עקב, ופירשו המפרשים על הסייגים והגדרים, שאם כה תעשה גדרים וסייגים תוספת טובה אז יקרא שכר.

ומעין דוגמא פירשו כת הקודמין דיש לחקור, דמה כתיב למעלה, היום לעשותם, ואמרו ז״ל ולמחר לקבל שכרן, דשכר מצות בהאי עלמא ליכא, ותוך כדי דיבור כתב רחמנא והיה עקב תשמעון וכו׳, ושמר וכו׳ ואהבך וברכך וברך פרי בטנך וכו׳, דמוכח מינה איפכא, דשכר מצות בהאי עלמא איכא, והוו תרתי דסתרן, ובדיבור אחד נאמרו. וניחא להו, דשכר מצות עצמן בהאי עלמא ליכא, ומתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא משומר ובא לעולם שכלו טוב, אמנם אשר ישמח האדם בקיום המצות ועמלו בתורה, ליכול ולחדי בהאי עלמא וקרנו תרום בכבוד לעתיד לבא, וזהו כונת הכתובים עצמן, היום לעשותם ולמחר לקבל שכרן, ובעולם הזה אין אדם נוגע בשכר מצוה, זיל אגרי בהו[28] בעולם הבא, וכי תאמרו מה נאכל בימי

25. תהלים ס״ח, ד׳. 26. דף כ״ב ע״א. 27. ויקרא רבה י״א, ז׳. 28. על פי גיטין נ״ו ע״ב.

חלדנו, ומה יעשה ישראל כדי לעשות כלכ"ל[29], לזה אמר והיה עקב תשמעון, ואין והיה אלא לשון שמחה, שם רמז כי בשכר שמחה אשר שמח תשמח בתורה ומצות, יש בו כדי שביעה מטוב הארץ, וזהו שאמר והיה וכו', לשון שמחה, ושמר וכו' ואהבך וכו', ובל זה בשכר השמחה, אבל גופי תורה ומצות למחר לקבל שכרן, זהו תורף דבריהם ז"ל.

ובזה יתבאר לי ההדיוט פסוק קהלת סימן ח', ושבחתי אני את השמחה, אשר אין טוב לאדם תחת השמש כי אם לאכול ולשתות ולשמוח, והוא ילונו בעמלו ימי חייו אשר נתן לו האלהים תחת השמש. והדברים צריכים ביאור, ורז"ל אמרו[30] כי כל אכילה ושתיה אשר אמר שלמה המלך ע"ה בקהלת היא תורה ומצות, ואפשר לפרש על פי הקדמתנו, וזהו שאמר ושבחתי אני את השמחה, כלומר מה שאדם שמח בעבוד בוראו בקיימו המצות ובעמלו בתורה, אשר אין טוב לאדם כי אם לאכול ולשתות, דהיינו ללמוד ולקיים ולשמוח בלימודו ובקיום המצות, כי היא עיקר העבודה ויסוד מוסד פינת יקרת עבודה שבלב, להשתעשע בתורה ומצות ולשמוח בהם מאלפי זהב וכסף, כי מה האדם להבל לשרת לה', ומה לעשות יקר לילוד אשה יותר מזה, להיות עבד נאמן למלך הכבוד, וכבר רבינו מהרח"ו זצ"ל שרטט וכתב אמרי קדוש, רבינו האר"י זצ"ל, כי כל הנפלאות והנוראות אשר ראו עיניו והשגתו היא נפלאת היתה על ידי תוקף השמחה שהיה שמח בתורה ובמצות, והוא הדבר אשר דברו המלך החכם, אשר אין טוב לאדם כי אם לאכול ולשתות ולשמוח, ואמר עוד והוא ילונו בעמלו ימי חייו וכו', כלומר דהשמחה היא מלוה אותו בימי חייו, כי שכר השמחה לוית חן לראשו כל ימי חייו, ובעבור השמחה ניזון בעולם הזה, וכמו שאמרה תורה והיה, שמחה, עקב תשמעון וכו' ושמר וכו' כאמור.

ואמרו במדרש רבה ריש סדר היום וזה לשונם, הלכה, אדם מישראל שיש לו מנורה שעשויה פרקים, מהו לטלטלה בשבת, כך שנו חכמים, המרכיב קני מנורה בשבת חייב חטאת, ומשום מה מחייב, אמר ר' אבהו בשם רבי יוחנן, המרכיב את המנורה בשבת כאדם שבונה בשבת, ומי שהוא בונה בשבת חייב, אמר רבי יוסי ברבי חנינא, אימתי שמרו ישראל את השבת כשם שראוי לה, תחילה כשניתנה להם באלוש וכו', ואת סבור שמא לרעתך נתתי לך את השבת, לא נתתי לך אלא לטובתך, כיצד, אמר ר' חייא ברבי אבא, את מקדש את השבת במאכל ומשתה וכסות נקיה ומהנה נפשך, ואני נותן לך שכר, מנין, וקראת לשבת עונג[31], מה כתיב אחריו, אז תתענג וכו', אמרו לו ישראל, ואימתי את נותן לנו שכר המצות שאנו עושים, אמר להם הקב"ה, מצות שאתם עושין מפירותיהם אתם אוכלים

29. על פי שבת ע"ח ע"ב. 30. קהלת רבה ב' פסוק כ"ד. 31. ישעיה נ"ח, י"ג.

עכשיו, אבל שכרן בעקב אני נותן לכם, מנין, ממה שקרינו בענין והיה עקב תשמעון, עד כאן לשונם. וכל אדם חזו[32], המאמר הזה אומר דורשני, מה ענין טלטול המנורה של פרקים בשבת לכאן, וכן שלא שמרו אלא שבת אחת מאי בעי הכא, ותו מה זו סברא כי לרעה ניתן השבת, ובאמת כגון זו צריכה לפני ולפנים[33].

ואפשר לישב המאמר הזה דרך דרש, ונקדים לתת טעם להא דשכר מצות בהאי עלמא ליכא, שהקב"ה גזרה חכמתו שיהיה האדם בחירי, כדי שיהיה שכר ועונש, וכל הענינים סתומים ונעלמים מבני אדם, כי הולך האדם אל בית עולמו, וכל הרפתקי דעדו עליה הכל סתום וחתום, ויש צדיק וטוב לו ויש צדיק ורע לו, וכן ברשעים, והכל בהעלם, ואין אתנו יודע עד מה, והכל כדי שהאדם יהיה בתוקף הבחירה, כאיש אשר לא יודע ולא יכריחנו שום דבר, רק רצונו הפשוט הוא לבדו יעשה, ואם הקב"ה היה פורע בעולם הזה, הדין נותן שהשכר יהיה תכף כשקיים המצוה בא בשכרו, וכיון שהוא בעל בחירה, יתכן שאחר שעשה כמה מצות וקבל שכרן, יאכל חמץ בפסח ויאכל ביום הכיפורים ויבא על הערוה וכיוצא, דדיניה דההוא גברא להכרת בהכרת רשעים ולא יהיה לו שום שכר, והוא קדים ואכליה תכף בעשות כל מצוה, ויצא משפט מעוקל, אבל עתה שהשכר בסוף, אף שקיים בתחילה כמה מצות, הכל הולך אחר החיתום, ואם נתחייב כרת, הנפש אין לו עוד שכר, ובא חבירו ונוטל שכרו בגן עדן, כמו שאמרו ז"ל[34] זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן וכו', ונמצא שמוכרח להיות השכר בסוף, שאם יזכה יטול חלקו מושלם, ואם לא יזכה, הוא יכרת בעונו ואין לו כלום, וחבירו יטול חלקו מושלם, ועוד יש טעם אחר, שיש מצות מתיחסות זו לזו, ואם עשה שתיהן, שכרו גדול על כל אחת, כי קיים המצות כסדרן והלכתן, ואם היה הקב"ה פורע תכף, להיות כי כל הדברים נעלמים, היה צריך לפרוע תכף בקיום מצוה ראשונה, והיה נגרע משכרו.

ועוד בה שלישיה, שכל תרי"ג מצות הרמוזות ומתיחסות לתרי"ג אברי וגידי הנשמה, הכל גוף אחד, וצריך תיקון גדול לבנותה ולהדקה ולקשרה בקשר אמיץ, שיהיה בנין יפה וחזק, לזכות בצל סוכה וליכנס לחופה בגן עדן, הנה כי כן הענין מוכרח מאד דאשתהויי אשתהי מתן שכרן של צדיקים לעתיד, כי כל מעשה איש הישראלי מיום הולדו עד זיבולא בתרייתא מתלא תלי וקאי, לראות הבונה כמה יבנה וצדיק מה פעל, אם השלים הכל או רוב בנין או רוב מנין, ולפי העלות שיעור בנינו יגדל נא כח ריבוי שכרו, מה שאין כן קמא קמא, וכל אלו הטעמים נלמדים מדין המנורה שהביא המדרש, והנשמה דומה למנורה של פרקים, כי היא מאירה לגוף מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו, וגם היא של פרקים, בנויה מרמ"ח אברים

32. על פי איוב ל"ו, כ"ה. 33. על פי בבא מציעא ט"ז ע"א. 34. חגיגה ט"ו ע"א.

שמע ה׳ כי שנואה אנכי הלא הדעת נותן שכן הראשון יקרא שמעון מטעם זה כי השנאה היה מתחילה כמו שאמר הכתוב וירא ה׳ כי שנואה לאה כו׳. ג׳ ותאמר רחל דיני כו׳ וגם שמע בקולי ויתן לי בן וכי בנה היה והלא בן שפחתה היה וכל כוונתה היה כדי שתלד גם היא ועדיין לא ילדה. וגם כשילדה בלהה את נפתלי אמרה רחל נפתולי כו׳ גם יכולתי גם זה אינו מובן לכאורה. ד׳ ותרא לאה כו׳ ותקח את זלפה כו׳ מה היה כוונת לאה בנתינה הזאת הלא היא כבר ילדה. אך הענין הוא דהנה האמהות ידעו שיצא ממנו* י״ב שבטים שמהם ישתכלל ויתיסד כל העולם כולו (עי׳ כ״ר עב, ו) מהם יהיו אנשים צדיקים עליונים בארבעה מדרגות ועליהם רמזה לאה בקראה שם ארבעה בנים שלה רמז לד׳ מדרגות צדיקים אשר יהיו בין עם ישראל הלא המה האחד קראה שמו ראובן לשון רא״ו ב״ן רמז שהוא בן למקום ב״ה והיינו הצדיק העובד את ה׳ מאהבה ומשמח את המקום ב״ה בחדוה ושמחה (עי׳ אבות ו, ח) נקרא בשם בן. וזה שאמרו חז״ל (כ״ב י.) כאן בזמן שעושים רצונו של מקום נקראים בנים למקום כוונתם עושים רצונו שמשמחים את המקום במעשיהם הטובים נקראים בנים. ואחר שהוא צדיק כזה שנקרא בן אז בא למדרגה יתירה שעולה קנאת אדם עליו שמתקנאים בו ושונאים אותו כמו שמצינו בדברי חז״ל (כתובות קה:) הלא צורבא מרבנן דרחמי ליה בני מתא לאו משום דמעלי אלא משום דלא מוכח להו במילי דשמיא ונמצא המשמעות בשביל דמוכח להם במילי דשמיא שונאים אותו. והצדיק הזה השי״ת שומע כל תפילותיו כמש״ה (קהלת ג, טו) ואלהים יבקש את הנרדף וזה רמזה לאה בקוראה שמו שמעון כי שמע ה׳ כי שנואה אנכי פי׳ שמע ה׳ כל תפילותיו מתמת שהוא שנוא והוא צדיק גמור כנ״ל * והשם השליטי קראה שמו לוי רמז שאמר זה יצא למדרגה גדולה שיצא לדביקות גדול וזה רמז לוי כאשר כתבנו מזה כמה פעמים* שהיא לשון לויה ודביקות. והבן הרבעי קראה שמו יהודה לשון הודאה רמז שהוא מודה ומשבח להשי״ת ב״ה בשירות ותשבחות ומה נשלם ומתוקן השם הוי״ה ב״ה ד׳ אותיות שבשם יהוד׳ (עי׳ זו״ח כה:)[לא]. ואות דלי״ת שבשם יהודה רמז לשכינה הקדושה נקראת דלי״ת כידוע (עי׳ זוה״ק עקב רעג: ושם מ״ח רט:) שע״י השם הקדוש הוא מעלה את השכינה. וגם רמז לדוד כידוע (עי׳ זוה״ק לך פט: ומאורי אור וקה״י ערך דוד) והבן. וזה אמרו חז״ל (כ״ק טז:) מאן דלא כרע במודים אחר ז׳ שנים נעשה שדרתו נחש רמז מאן דלא הגיע עדיין למדרגה זאת שיהא כורע במודים דהיינו שיהא מלא בשירות ותשבחות להודות ולשבח לשמו הגדול אז עדיין אינו מתוקן כל צורכו ואף אם הלך בכל ז׳ מדרגות הידועים לעפ״כ יש בו עדיין מסיג* הנחש הקדמוני. וזה שרמזה לאה שהיא עלמה דאתכסיא (עי׳ זוה״ק ויצא קנח.) על ארבע מדרגות הנ״ל שעל ידם יתוקן השם הקדוש ומעלים את השכינה. וגם את זה ידעו האמהות שלעומת ד׳ מדרגות הצדיקים הנ״ל יהיה ג״כ בן ישראל ד׳ מדרגות אנשים פחותים ושפלים ב׳ ופשוטי עם ב׳. ולזאת היתה כוונת רחל בנתינתה את בלהה שפחתה ליעקב כדי שהשמות המרומזים למדרגות הפחותי׳ יצאו מהשפחות. ולזה קראה שמו דן שהוא

לג. נדפס ע״פ דפוס שקלאוו, ובדפוס ראשון איתא ״מהן״. לד. ראה פרשת בהר ד״ה ועורי (רסו:), ״הצדיקים השלימים הדביקים תמיד בלי הפסק בקדושתו ודביקותו, ולזים פירושו מלשון הפעם ילזה אישי כו׳״, וע״ע פרשת ראה ד״ה השמר (שפ.), ועוד. לה. ראה סוטה י ע״ב ושם לו ע״ב ובמהרש״א שם. ועיין זוהר הרקיע ריחי נד ע״א.
לו. נדפס ע״פ דפוס שקלאוו, ובדפוס דאשון איתא ״מסוג״.

לשון דין (פסחים ד.) לרמז על בני אדם הפחותים שהם תמיד כולו דין דהיינו שפיהם מלא קללות וארורים שוא ושקר וכדומה. ואת בן השני של בלהה קראה שמו נפתלי רמז לבני אדם הפחותים אשר אומרים נופת לי דהיינו כל מתיקות העוה״ז ראויה לי ולא לאחרים הלומדים הענייס ודליס וזה רמז נפתלי נופת לי (עי׳ כ״ר עא, ח ומ״כ שם). ולזה היה כוונת רחל בראותה שכבר ילדה לאה ד׳ המרמזי׳ לצדיקים והיתה יראה שלא יצא ממנה לעומת זה ד׳ המרומז לנ״ל כי ידעה שיהיה י״ב שבטים ויהיה לחלק׳ שמה ולכן מסרה לו השפחה: וגם לאה ראתה שעמדה מלדת שהיה לה ד׳ כנ״ל והיתה יראה שלא יהי׳ עוד לה ב׳ המרומזים לפשוטי עם המגיע לחלקה עוד ב׳ ולכן גם היא מסרה את שפחתה זלפה ליעקב כדי שממנה יצא הב׳ הנ״ל ולכן קראה שם האחד גד ותאמר בגד כפירש״י ז״ל מזל טוב רמז שיהי׳ בין ישראל בני אדם שיהי׳ להם מזל טוב בעשירות. ותהר עוד ותקרא שמו אשר כי אשרוני בנות רמז על מדרגה ד׳ שיהי׳ בין ישראל ב״א המתנהגים בדרך העולם שאינם לומדי תורה רק שהם מתנהגים כשורה ושרים הם בעיני בני אדם הפשוטים הנקראים בנות שהם מלד הנוקבא והם משבחים אותם: ואחר שראו האמהות שיצאו ד׳ מדרגות הנ״ל מהשפחות והיו יודעי׳ שיהי׳ עוד ד׳ מדרגו׳ אחרים שע״י יהיה קיום לפשוטי עם ושיכניסם לעבודתו ית׳ להחזיר בתשובה להשפלים ולזה קראה לאה את שם בנה החמישי יששכר לשון

יש שכר (ירמיה לא, טו. ועי׳ זוה״ק ויצא קנח.) רמז שכונתה היתה לתקן שיהיה קיום לבן השפחה שקראה אותו גד לרמז שיהי׳ לו מזל בממון ועשירות ולריך שיושפע לו על ידי הצדיק הגם שיש לו מזל אעפ״כ אין ההשפעה באה כ״א ע״י הצדיק* לזקראי׳ אותו יששכר כי שכר שכרתיך בדודאי בני דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא (קידושין לט:) רק הפירות של המצו׳ אדם אוכל בעוה״ז והפירות של המצוה הוא ע״י שאדם עושה את המצוה בשמחה ומדוה וזה רמזה בדבריה בדודאי בני לשון דודים ומינה של בני דהיינו ע״י אהבה והשמחה של המצוה ראויה שכר העוה״ז. ולשמי קראה זבולון רמזה שע״י הבן של השפחה שקראתה אשר דהיינו שהוא מתנהג כשורה יהיה השראת שכינה על הצדיק שלא יעוכב השראתה בעבורו וזהו הפעם יזבלני אישי ר״ל שיהיה דירת השי״ת אצל הצדיק. ע״ד ששמעתי משל מתוק מפי אדומ״ו הרב המגיד דק״ק ראווני זלה״ה והוא שאנו רואים שכעת אשר אנחנו בגלות המר יש בני אדם שזוכים לרוח הקודש בקל יותר* מבימי הנביאים שהיו לריכין השבעות והתבודדות רב כידוע* כדי שישיגו הנבואה ורוה״ק. ואמר משל נפלא ומתוק למשל המלך שהוא במקום כבודו בביתו בהיכלו בפלטין שלו ויצא איזה אוהב המלך וילא להזמינו לסעודתו לביתו אזי בודאי יכעוס עליו המלך כי אין זה כבו׳ של מלך לצאת מפלטין שלו לבית אחרים גם אם יהיה הסעודה גדולה עד למאוד ובלתי אפשרי שיזמין את המלך לביתו עד שיכין

לז. ראה עוד פרשת תולדות ד״ה ויעתר (מה:); ״וזהו שאמרו חז״ל כני תיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא, ר״ל לאו בזכות וצלילות של אדם לבד תליא מילתא, אלא במולא לשון זל מים מדליו ר״ל אלא ע״י הצדיק שממשיך השפעות שנותן דעתו ומחשבתו להזיל ולהמשיך אלו חיי בני ומזוני״, וע״ע פרשת נשא ד״ה ולבני קהת (רפג:).
לח. עיין אור החיים סוף פרשת בראשית (ו, ג). גליוני מהר״י. לט. עיין רמב״ם הלכות יסודי התורה (ז, ד), ״כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו אלא מכוונים דעתם ויושבים שמחים וטוב לב ומתבודדים וכו׳״ עיין שם, ועיין שו״ע או״ח ריש סימן צח, ״כך היו עושים חסידים ואנשי מעשה שהיו מתבודדים ומכוונין בתפלתם עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמות והתגברות כח השכלי עד שהיו מגיעים קרוב למעלת הנבואה״.

לנו תקנו תרומתי פי׳ גם מכל אים צדיק וצדיק הקודם (רלה זוה״ק תרומה קלד:) לכם תקנו ג״כ תרומתי דהיינו השפעתי לישראל וק״ל:

או יאמר ויקנו לי תרומה דדוד המלך ע״ה אמר (מהלים נב, ו) מה גדלו מעשיך ה׳ מאוד עמקו מחשבותיך. וי״ל הפי׳ דהנה יש ב׳ מיני צדיקים דהיינו יש צדיק העובד השם במעשים טובים ועובדות כשרות בגופו ועדיין לא הגיע למדריגות מחשבות דבקות גמור בבורא יתברך ויתעלה במחשבתו הטהורה. והצדיק הזה הוא גורם תיקון השכינה הקדושה והטהורה אבל עדיין אין בידו כח להשפיע השפעות טובות לעולם. ויש צדיק הדבוק בבורא יתברך במחשבות קדושות תמיד ודביקות בלי הפסק הצדיק הזה הוא גורם השפעות גדולות לעולם. וזהו מה גדלו מעשיך ה׳ ר״ל מדרגות הצדיקים העוסקים במעשים טובים. מאד עמקו מחשבותיך רמז לצדיק הנ״ל העובד במחשבות זה עמוק עמוק מי ימצאנו.

וזהו גדולים מעשה ה׳ דרושים לכל חפציהם (שם קיא, ב) דהיינו המעשים טובים והתורה והמצות הם גדולים מאוד. ולא עוד אלא שהצדיק יכול לדרוש אותם לכל חפצי בני אדם לגרום להם השפעות וברכות וטובות. וזהו ויקנו לי תרומה פרש״י ז״ל לשמי רמז למדרגת הצדיקים העובדים במעשים טובים וגורמים העלאת השכינה הקדושה. מאת כל אים אשר ידבנו לבו ר״ל אבל על ידי אותו הצדיק המנדב את לבו בכל מכל כל במחשבותיו ומנדב א״ע לשמים על ידי הצדיק תקנו הכל דהיינו תקנו את תרומתי דהיינו קדושתי וגם עוסף על זאת שיהיה לכם השפעות על ידו. וזהו וזאת וי״ו מוסיף על ענין ראשון תקנו את תרומתי גם וזאת אשר תקנו מאתם זהב וכסף ונחושת דהיינו השפעות גדולות וברכות וטובות (רלה זוה״ק קלח:) וק״ל:

או יאמר מה גדלו מעשיך ה׳ (שם צב, ו) דיש לדקדק בפסוק שאמר שמן למאור וכו׳ אבני שוהם לאפוד ומצא מפרש הפסוק כל דבר מאלו לאיזה צורך הם באים ולגבי זהב וכסף סתם הכתוב ואינו מפרש לאיזה צורך הם באים. אך הענין דדרשו מז״ל (ברכות נד.) ואהבת את ה׳ אלהיך בכל לבבך כו׳ (דברים ו, ה) ופי׳ בכל ממונך ויש לדקדק למה לא אמר בפירוש בכל ממונך ולמה שינה הכתוב לכתוב מאודך. אך שהתורה הקדושה רמזה לנו עוד דבר אחד דהנה הש״ית ברוב רחמיו נתן לנו רשות להנות קצת בעוה״ז מכסף וזהב לצורכינו אך לזה צריך שימור גדול לזהר מאד מאד להתנהג כשורה בממונו. וזהו ששינה הכתוב לכתוב בכל מאודך ופירשו חז״ל בכל ממונך רמז לדבריו הנ״ל שיזהר מאוד מאוד בממונו שלא יבא בהם לידי תקלה ח״ו וצריך האדם לעמוק במחשבותיו שלא ימצא בממונו שום עול ועון (עי׳ זוה״ק ויקהל קנח.). ולכן לא נאמר בכסף וזהב לאיזה צורך דרמז דניתן רשות ג״כ להנות בני אדם קצת בממונם לצורכיהם.

ז. בדפוס שקלאוו משמיט תיבת ״עדיין״. ח. דאה פרשת שלח ד״ה א״י שלח (רצו:) שהצדיק הדבוק תמיד גורם ״חסדים״ לעליונים ותחתונים, והצדיק שאינו כ״כ מתוקן ממשיך ״רק צדקה לעוה״ז״, וע״ע פר׳ תשא ד״ה ועשית (רח:). ט. בענין העלאת השכינה הק׳ ע״י מעשה הצדיקים, ראה פרשת וישב סוד״ה א״י וישב (פ:), פרשת משפטים ד״ה וכי (קעז:) ובגליון שם, פרשת יתרו ד״ה בחדש (קסד:), פרשת תצא ד״ה כי (שצ:), לקוטי שושנה ד״ה שמרו (תמ.), שם ד״ה רחש (תמב.), ועוד. י. עיין פרשת בראשית ד״ה ונהר (ז.) מובא להלן בגליון ד״ה וחהו (קצב:). ועיין פרשת נשא ד״ה דבר (רפ.) ״עיקר מגיעת האדם מעברות הבורא הוא עסק הפרנסה שקשה כו׳ כקריעת י״ס, ורובם נכשלים חלילה בעסק משא ומתן שצריך לזהר מאד בזה וכולי האי ואולי״. ועיין פרשת קרח ד״ה ונחשב (שכג.) ״וגם בממון צריך לקדש עצמו מאד שיהיה משאו ומתנו באמונה ולשם שמים כדי שלא יהיה ח״ו עושר שמור לבעליו לרעתו.. אתה צריך לקדש עצמך כ״כ בממונך.. העושר יהיה עיקר הקרושה יותר מקדושת המעשר״ ע״ש, ועיין לקו״ש

וזהו מה גדלו מעשיך כו׳ מאד פי׳ בעניני ועסקי ממונו שנאמר בהם בכל מאודך. עמקו מחשבותיך צריך לעמוק בהם במחשבותיו שלא יכשל בהם לקיים בהם בכל מאדך וק״ל:

או יאמר דאיתא במשנה (אבות ה, ג) אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע״מ לקבל פרס אלא וכו׳ ויש לדקדק על כפל הלשון. וי״ל דהנה הצדיק העובד השם במצות ומשמר א״ע שלא לעבור ח״ו על איזה מצוה קלה ומהדר אחריה לעשותה כתקונה אבל אינו במדריגה זו שיבא בהמצות אל הדביקות הטורא ב״ה והשקות גדול אליו יתׄ׳ לזה הצדיק יש לו נפות לתשלום גמול לעוה״ב. אבל יש צדיק שעובד במחשבות טהורות ומדבק א״ע ע״י המצות בטורא ב״ה בדבקות והשקות גדול ורואה תמיד רוממותו יתברך הצדיק הזה הוא מושך תענוגי עוה״ב אליו כאלו נהנה מזיו השכינה בעוה״ז״. וזה הצדיק אינו מצפה לתענוגי עוה״ב כי יש לו תענוגי עוה״ב בעוה״ז וזהו דאיתא בברכות (יז.) שברכו עולמך תראה בחייך ר״ל שתזכה שתהיה כ״כ צדיק שתהיה בדביקות תמיד ואז תהיה לך תענוגי עוה״ב בחייך:

וזהו פי׳ המשנה אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע״מ לקבל פרס בעוה״ב היינו שמצפים לתשלום שכר אלא היו כעבדים כו׳ ר״ל שתהיו כ״כ צדיקים שתהי׳ לכם השכר מיד בשעת עשיית המצוה כנ״ל דהיינו התדבקות ע״י המצות תמשיכו את התענוג לכם:

וזהו ויקחו לי תרומה ר״ל שתזכו להנות מזיו שכינתי בעוה״ז וזהו כמו תרומה והפרשה מעוה״ב. וזהו ויקחו לי לשמי דהיינו שתקחו ותמשיכו את הטורא ב״ה אצליכם ותהנו מזיו שכינתו. ומפרש הכתוב מי הוא שזוכה למדריגה זו ואל מי אני מדבר דהיינו מכל אים אשר ידבנו לבו דהיינו שנדב לבו לעבוד את הטורא ב״ה בתשמשות טהורות ודביקות הטורא ב״ה תקחו את תרומתי וק״ל:

או יאמר ויקחו לי תרומה דהנה הצדיק כשרוצי לפרש איזה תורה או איזה פסוק אזי כשמתחיל לדבר הוא מנענע בשורשו ובא לו הפירוש מהשורש שלו״ד וזהו דוקא כשמדבר אל צדיק חברו ומנדב את לבו לשמוע אליו אזי דבורו אינו נפסק מהשורשו ויכול למשוך הפי׳ משורשו כי כל דבר

ר״ה בב״מ (חל.). יא. עיין זוה״ק ויקהל קצח ע״ב ״דבר נש שוי רעותי׳ לגבי פולחנא דמאריה כו׳ משכין עלייהו זיהרא דשכינתא לדיירא עמהון״, וע״ע שם תרומה קכח ע״א. יב. דאה חרושי אגדות למהר״ל (שבת כג:), ״מפני שקרוב מאד לבא לאדם מעין שיהיה לו לעתיד, לכך אם יעשה מצוה שהוא דוגמת הדברים שיגיע לו בעתיד, זוכה לכל הדברים שיהיו בעתיד בעוה״ז, והבן״. ועיין כע״ז ר״פ ראה (שעה:) ובמש״כ בגליון ובלחזות בנועם שם. ועיין ר״פ בראשית (ב.) שמדרגה הנזכר פה מגיע לצדיק שכל כונתו כפעולותיו הגשמיים אינו אלא לכונת העלאת נצה״ק ע״ש. וראה פרשת דברים ד״ה גם (שסב:) שדור המדבר היו במדרגה זו ע״ש, וע״ע פרשת וירא סוד״ה א״י אשרי (לא:). יג. עיין זוה״ק תרומה קלד ע״ב ״מאי מאת כל איש, אלא רוא הכא לאינון מרי מרין, זכאין אינון צריקיא דידעי לשואה רעותא דלבהון לגבי מלכא עלאה קדישא וכל רעותא דלבהון לאו איהו לגבי עלמא דא ובכסופא בטלה דיליה, אלא ידעי ומשתדלי לשואה רעותהון ולאתדבקא לעילא בגין לאמשכא רעותא (דלהון) דמאריהון לגבייהו מעילא לתתא, ומאן אתר נטלי ההוא רעותא דמאריהון לאמשכא ליה לגבייהו, נטלין מאתר חד עלאה קדישא דמניה נפקין כל רעותין קדישין״. יד. עיין ר״פ תצוה (קצט:), ״יש להבין האיך אפשר שהצדיק יפעול.. כשהצדיק מחדש סודות התורה מהיכן היתה זאת להצדיק, אך הענין הוא.. באומרו יהי אור ויהי אור ר״ל שנתהוה אור חדש שם במקומו ומשם נמשך האור למטה ונמצא השורש נשאר למעלה וכן כל דבר ודבר עשה הקב״ה שורשו למעלה וכל הנעשה למטה הוא ע״י התנועה שארם מנענע, מתנועע השורש למעלה ונמשך הדבר למטה״, עיין שם.

ר"ג. ר"ל אמר אביי, אמר ר"ל, אמר ר"ל, אמר ר"ל

נִצְּרָה כִּי הִיא חַיֶּיךָ, וּלְפִי שֶׁהַתּוֹרָה שֶׁלָּנוּ פְּרוֹת הַחָכְמָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁכָּתוּב בָּהּ (קֹהֶלֶת ז׳) הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְּעָלֶיהָ, לְכָךְ הִזְכִּיר בָּהּ כִּי חַיִּים הֵם הָעָנָף נִמְשָׁךְ מִן הַשֹּׁרֶשׁ וְהַמַּעְיָן מִן הַמָּקוֹר הַנִּקְרָא מְקוֹר מַיִם חַיִּים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הָנְבִיא בְּתוֹכַחְתּוֹ (יִרְמְיָה ב׳) אֹתִי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים, וּכְתִיב (שָׁם י׳) הוּא אֱלֹהִים חַיִּים, וְהַדְּבֵקִים בּוֹ נִקְרָאִים חַיִּים כְּעִנְיָן שֶׁכָּתוּב (דְּבָרִים ד׳) וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה׳ אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם.

וְהוֹסִיף לְבָאֵר לְמוֹצִאֵיהֶם, כְּלוֹמַר לְמִי הֵם חַיִּים לְאוֹתָם הַמּוֹצְאִים אוֹתָם, וּבָא לִרְמֹז בְּלָשׁוֹן זֶה שֶׁאֵין הַכֹּל מוֹצְאִין אוֹתָן, וְלָמָּה אֵין מוֹצְאִין אוֹתָן לְפִי שֶׁאֵינָם מְחַפְּשִׂין אַחֲרֵיהֶם, וְאִלּוּ הָיוּ מְחַפְּשִׂים הֵן מוֹצְאִין כְּעִנְיָן שֶׁכָּתוּב (מִשְׁלֵי ב׳) אִם תְּבַקְּשֶׁנָּה כַּכֶּסֶף וְכַמַּטְמֹנִים תְּחַפְּשֶׂנָּה אָז תָּבִין יִרְאַת ה׳ וְגוֹ׳.

וְדָרַשׁוּ רַז״ל לְמוֹצִיאֵיהֶם לַמּוֹצִיאִים בַּפֶּה. כִּי מִלְּבַד שֶׁיִּתְחַיֵּב הָאָדָם שֶׁיֵּדַע הַדְּבָרִים בְּלִבּוֹ עוֹד יִתְחַיֵּב שֶׁיִּהְיוּ שְׁגוּרִים בְּפִיו וְשֶׁיַּרְגִּילֵם בִּלְשׁוֹנוֹ, וְעַל שְׁתֵּיהֶן אָמַר שְׁלֹמֹה עָלָיו הַשָּׁלוֹם (שָׁם כ״ב) כִּי נָעִים כִּי תִשְׁמְרֵם בְּבִטְנֶךָ יִכּוֹנוּ יַחְדָּו עַל שְׂפָתֶיךָ. וּלְכָל בְּשָׂרוֹ מַרְפֵּא, דֶּרֶךְ הָרוֹפֵא הַנּוֹתֵן לַחוֹלֶה מִין אֶחָד מִן הַסַּמִּים וְהַמִּסְעָדִים לֶאֱכֹל אוֹ אֶחָד מִן הַמַּשְׁקִים לִשְׁתּוֹת שֶׁיּוֹעִיל לְאוֹתוֹ אֵיבָר שֶׁהַחֹלִי בּוֹ וְשֶׁהוּא פּוֹעֵל בְּשָׁבִילוֹ וְיַזִּיק לְאֵיבָר אַחֵר, וְנִמְצָא שֶׁהָרְפוּאָה אֵינָהּ שָׁוָה וְלֹא שִׁלְּמָה בְּכָל אֵיבְרֵי הַגּוּף, וְעַל כֵּן בֵּאֵר כִּי יֵשׁ יִתְרוֹן גָּדוֹל לַתּוֹרָה שֶׁיְּהֵא רְפוּאָה שָׁוָה בְּכָל הַבָּשָׂר וְתוֹעֶלֶת לְכָל הָאֵיבָרִים כֻּלָּם מִבְּלִי שׁוּם נֶזֶק לְאֶחָד מֵהֶם.

וְלַמֶּדְךָ שְׁלֹמֹה בַּכָּתוּב הַזֶּה כִּי יֵשׁ בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת תּוֹעֶלֶת הַגּוּף וְהַנֶּפֶשׁ. וְכֵן בֵּאֵר לָנוּ מֹשֶׁה עָלָיו הַשָּׁלוֹם (דְּבָרִים ו׳) לְטוֹב לָנוּ כָּל הַיָּמִים, הוּא הָעוֹלָם הַבָּא, לְחַיֹּתֵנוּ כְּהַיּוֹם הַזֶּה, הוּא הָעוֹלָם הַזֶּה. וְעַל כֵּן בָּאוּ מִצְוֹת הַתּוֹרָה קְצָתָם מְקַבְּלוֹת וּקְצָתָם מַשְׁכְּלוֹת, מְקַבְּלוֹת כְּנֶגֶד תּוֹעֶלֶת הַנֶּפֶשׁ מַשְׁכְּלוֹת כְּנֶגֶד תּוֹעֶלֶת הַגּוּף, כִּי יֵשׁ בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת תּוֹעֶלֶת וְשָׂכָר בַּסּוֹף, וְהוּא שֶׁאָמַר דָּוִד עָלָיו הַשָּׁלוֹם עַל כְּלַל הַמִּצְוֹת (תְּהִלִּים י״ט) גַּם עַבְדְּךָ נִזְהָר בָּהֶם בְּשָׁמְרָם עֵקֶב רָב, וּלְשׁוֹן עֵקֶב מִלְּשׁוֹן עֵקֶב כִּי הָעֵקֶב סוֹף הַגּוּף, וְכֵן הַשָּׂכָר וְהַגְּמוּל בָּא בַּסּוֹף, כִּי הַשָּׂכָר סוֹף הַמַּעֲשֶׂה.

וּלְשׁוֹן עֵקֶב זֶה מְצָאנוּהוּ בֵּין בַּמִּצְוֹת הַמְקֻבָּלוֹת הַנִּקְרָאוֹת חֻקִּים בֵּין בַּמִּשְׁכָּלוֹת הַנִּקְרָאוֹת מִשְׁפָּטִים, בַּמְקֻבָּלוֹת הַנִּקְרָאוֹת חֻקִּים הוּא שֶׁאָמַר דָּוִד עָלָיו הַשָּׁלוֹם (שָׁם קי״ט) נָטִיתִי לִבִּי לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ לְעוֹלָם עֵקֶב, וְעוֹד אָמַר (שָׁם) הוֹרֵנִי ה׳ דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ וְאֶצְּרֶנָּה עֵקֶב, כְּלוֹמַר אֶצֹּר הַמִּדָּה הַהִיא לְפִי שֶׁיֵּשׁ לָהּ עֵקֶב, וְהַשָּׂכָר הַזֶּה הוּא רֹב טוּב הַצָּפוּן כְּעִנְיָן שֶׁכָּתוּב (שָׁם ל״א) מָה רַב טוּבְךָ, וְזֶהוּ לְשׁוֹן עֵקֶב רָב. בַּמִּצְוֹת הַמִּשְׁכָּלוֹת הַנִּקְרָאוֹת מִשְׁפָּטִים, זֶהוּ שֶׁכָּתוּב.

(יב) **וְהָיָה** עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַר ה׳ אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ. כָּל יְעוּדֵי הַפָּרָשָׁה הַזֹּאת יְעוּדִים גּוּפָנִיִּים בְּתוֹעֶלֶת הַגּוּף בָּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁהֵם הֲכָנָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְנִכְלָל עוֹד תּוֹעֶלֶת בְּמִלַּת עֵקֶב כִּי יְעוּדִים גּוּפָנִיִּים אֵלּוּ הוּא הַשָּׂכָר הַקַּל וְהַשֶּׁפֶל שֶׁיֵּשׁ לָאָדָם, כִּי כֵן הָעֵקֶב שְׁפֵל הַגּוּף, אֲבָל הַשָּׂכָר הַגָּדוֹל וְהָעָצוּם שֶׁהוּא זִיו הַשְּׁכִינָה נִכְלָל בְּמִלַּת וְהָיָה שֶׁהוּא כּוֹלֵל הַשֵּׁם הַמְיֻחָד, וְזֶהוּ שֶׁסִּימָה פָּרָשָׁה שֶׁל מַעְלָה הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם וְסָמִיךְ לֵיהּ וְהָיָה עֵקֶב, לְרַמֹּז כִּי בַּעֲשִׂיָּתָם הַיּוֹם הַזֶּה יִהְיֶה שְׂכָרוֹ זִיו

הַשְּׁכִינָה, אֲבָל רָצְתָה הַתּוֹרָה לְבָאֵר עַל הַמַּרְגֵּשׁ וּלְהַאֲרִיךְ בּוֹ וְלִרְמֹז עַל הַמַּשְׂכִּיל וּלְקַצֵּר בּוֹ כִּי כֵן הַמִּנְהָג בְּכָל הַתּוֹרָה.

וְדָרַשׁוּ רַז״ל בִּלְשׁוֹן עֵקֶב שֶׁהוּא אַזְהָרָה לָאָדָם עַל הַמִּצְוֹת שֶׁאָדָם דָּשׁ בַּעֲקָבָיו שֶׁלֹּא יָקֵל בָּהֶן, לְפִי שֶׁיֵּשׁ בְּנֵי אָדָם שֶׁאֵינָן חוֹשְׁשִׁין בִּקְצַת מִצְוֹת שֶׁהֵן קַלּוֹת בְּעֵינֵיהֶם וְדָשִׁין אוֹתָן בֶּעָקֵב, וּכְבָר גִּלּוּ לָנוּ רַז״ל כִּי עֹנֶשׁ הַמִּצְוֹת שֶׁאָדָם מְזַלְזֵל בָּהֶן וְדָשׁ אוֹתָן בַּעֲקָבָיו בָּעוֹלָם הַזֶּה מֵקִיף אוֹתוֹ לְיוֹם הַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים מ״ט) עֲוֹן עֲקֵבַי יְסוֹבְּבֵנִי.

וְעוֹד יִכְלֹל עֲוֹן עֲקֵבַי יְסוֹבְּבֵנִי, שֶׁבָּא לְהַזְהִיר עַל אוֹתָן מִצְוֹת שֶׁהוּא חַיָּב לִפְסֹעַ בָּהֶן וְהֵן פְּסִיעוֹת שֶׁל מִצְוָה, כְּגוֹן לֵלֶכֶת אֶל בֵּית הַכְּנֶסֶת וּלְבֵית הַמִּדְרָשׁ וּלְבַקֵּר אֶת הַחוֹלִים וּלְלַוּוֹת אֶת הַמֵּתִים וּלְנַחֵם אֲבֵלִים, כָּל אֵלּוּ מִצְוֹת שֶׁל פְּסִיעוֹת וּשְׂכָרָן גָּדוֹל, וּכְבָר אָמְרוּ רַז״ל שֶׁאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת מֻתָּר לוֹ לָרוּץ לְבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁנֶּאֱמַר (הוֹשֵׁעַ י״א) אַחֲרֵי ה׳ יֵלְכוּ כְּאַרְיֵה יִשְׁאָג, וְאִם אֵינוֹ מְקַיֵּם מִצְוֹת שֶׁל פְּסִיעוֹת אוֹתוֹ עָוֹן יְסֻבֶּהוּ לְיוֹם הַדִּין, זֶהוּ עֲוֹן עֲקֵבַי יְסוֹבְּבֵנִי.

וְכֵן אִם פּוֹסֵעַ לְדַבֵּר עֲבֵרָה אוֹתוֹ עָוֹן יְסֻבֶּהוּ לְיוֹם הַדִּין כְּמוֹ כֵן, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּבִתּוֹ שֶׁל ר׳ חֲנִינָא בֶּן תְּרַדְיוֹן שֶׁנִּגְזַר עָלֶיהָ לֵישֵׁב בְּקֻבָּה שֶׁל זוֹנוֹת בְּעָוֹן שֶׁדִּקְדְּקָה בִּפְסִיעוֹתֶיהָ לִפְנֵי גְּדוֹלֵי רוֹמִי, וְהִצְדִּיקָה עָלֶיהָ אֶת הַדִּין וְאָמְרָה (יִרְמְיָה ל״ב) גָּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה אֲשֶׁר עֵינֶיךָ פְּקֻחוֹת עַל כָּל דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם, כְּלוֹמַר אֲפִלּוּ בִּדְקְדּוּק פְּסִיעוֹת. הָא לְמַדְתָּ שֶׁהָאָדָם נוֹטֵל שָׂכָר עַל פְּסִיעוֹתָיו כְּפִי הַדֶּרֶךְ שֶׁהוּא הוֹלֵךְ בָּהּ, זֶהוּ וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן.

וּבַמִּדְרָשׁ, וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן, אֵין שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים אֶלָּא בַּסּוֹף, אֲבָל שְׂכָרָן שֶׁל רְשָׁעִים הוּא מִיָּד בָּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים ז׳) וּמְשַׁלֵּם לְשֹׂנְאָיו אֶל פָּנָיו, שְׂכָרָן לְפָנָיו, אֲבָל צַדִּיקִים שְׂכָרָן לְאַחֲרָיו שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים צ״ד) וְאַחֲרָיו כָּל יִשְׁרֵי לֵב, הֱוֵי אוֹמֵר וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן.

(יד) **בָּרוּךְ** תִּהְיֶה מִכָּל הָעַמִּים. יוֹתֵר מִכָּל הָעַמִּים, כְּעִנְיָן שֶׁכָּתוּב (דְּבָרִים כ״ח) וּנְתָנְךָ ה׳ אֱלֹהֶיךָ עֶלְיוֹן עַל כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ, כִּי כְּשֵׁם שֶׁהַמְּבֹרָךְ שֶׁהִזְכִּיר בּוֹ וּבֵרַכְךָ הוּא גָּדוֹל מִכָּל הָאֱלֹהִים כֵּן אַתָּה הַמִּתְבָּרֵךְ מִמֶּנּוּ תִּהְיֶה בָּרוּךְ מִכָּל הָעַמִּים. אוֹ יֹאמַר מִכָּל הָעַמִּים, מִפִּי כָּל הָעַמִּים שֶׁכֻּלָּם יְבָרְכוּךָ וְיוֹדוּ עַל מַעֲלָתְךָ.

(טו) **וְהֵסִיר** ה׳ מִמְּךָ כָּל חֹלִי. שֶׁהוּא בְּמִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם. וְכָל מַדְוֵי מִצְרַיִם, שֶׁהָיוּ חוּץ מִמִّנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם.

אוֹ יֹאמַר, כָּל חֹלִי, הוּא הַבָּא מִחוּץ לַגּוּף מִצַּד הַשְׁתַּנּוּת הָאֲוִיר וְקִלְקוּלוֹ, וְכָל מַדְוֵי מִצְרַיִם, הוּא הַבָּא מִבִּפְנִים מִתּוֹךְ הַגּוּף, וְזֶהוּ לֹא יְשִׂימָם בָּךְ.

(טז) **וְאָכַלְתָּ** אֶת כָּל הָעַמִּים. תְּכַלֶּה אוֹתָן וְתֹאכְלֵם כְּלֶחֶם, כְּלִשּׁוֹן (בְּמִדְבַּר י״ד) כִּי לַחְמֵנוּ הֵם.

אֲשֶׁר ה׳ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ. דָּרְשׁוּ רַז״ל, בִּזְמַן שֶׁמְּסוּרִין בְּיָדֶךָ, מִכָּאן לְמַדְנוּ שֶׁגֵּזֶל הַגּוֹי אָסוּר בַּזְּמַן הַזֶּה, וְאָמְרוּ חֲכָמִים זַ״ל שֶׁהוּא יוֹתֵר חָמוּר מִגֵּזֶל יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי חִלּוּל הַשֵּׁם, וּכְבָר בֵּאַרְתִּי זֶה בַּפָּסוּק (וַיִּקְרָא כ״ה) וְחִשַּׁב עִם קֹנֵהוּ.

(כ) **וְגַם** אֶת הַצִּרְעָה. דַּע כִּי הַנְּסִים שְׁנֵי חֲלָקִים, נְסִים נִסְתָּרִים וְנִסִּים מְפֻרָסָמִים, וְהִזְכִּיר הַמְפֻרְסָמִים בַּפָּסוּק שֶׁל מַעְלָה, הוּא שֶׁאָמַר הַמַּסַּת הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ וְהָאֹתֹת וְהַמֹּפְתִים, וְעַתָּה יַזְכִּיר מַכַּת הַצִּרְעָה שֶׁהוּא מִן הַנִּסִּים הַנִּסְתָּרִים שֶׁנִּרְאֶה לְעֵינֵי רוֹאֵיהֶם שֶׁהִיא בָּאָה בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע כְּעִנְיַן

ולזו אשר אליקום אל שמה אמר לו אל תירא כי אם אל תירא מפני אדם כי אם אל תירא מפני אדם כי אם אל תירא מפני אדם

של מאה ועשרים לוג, ומתוך כך באנו לספק שבגמרא, טוב יותר היה לכתוב שבכל כד היה שלושים לוג, וממילא ידענו שארבעה ילדים וביד כל אחד מהם שלושים לוג עולים כמספר הזה?

והוא מיישב, שהתנא נקט את המספר מאה ועשרים, שהוא סימן לשנותיו של משה רבינו ע"ה, שאור תורתו זורחת עלינו ועוד היא מאירה, כשם שבמדרש נתנו סימן על מספר 'הללויה' שעונים הצבור כפי מנהגם בימי הגמרא – שעולין למספר שנותיו של אהרן קכ"ג (כמו שכתב הרמב"ם בפרק ג' מהלכות חנוכה הלכה יב).

הוסיף על כך **הגאון בעל "ערוך לנר"**:

מדברי חז"ל עולה, שבשמחת בית השואבה היו מרמזים לעם לשוב בתשובה, שאם לא ישובו יאבדו, וכלשון המשנה (סוכה נג.): "אלו ואלו אומרים: אשרי מי שלא חטא, ומי שחטא ישוב וימחול לו". וזאת באו לרמז במספר מאה ועשרים, שהם מספר השנים שניתן לדור המבול לשוב בתשובה, כמאמר הכתוב "והיו ימיו מאה ועשרים שנה", ואם כן בלשון זה נאמר להם שישובו עתה, קודם שיכלו המאה ועשרים לוג – הרומזים למאה ועשרים שנות חיי האדם.

מעתה, הוא מסיים, לחסידים ואנשי מעשה היו המאה ועשרים רמז לשנותיו של משה, ולבעלי התשובה – רמז לשנות דור המבול לשוב בתשובה!

"תוספות יום טוב" – סוכה ה, ב; "ערוך לנר" – סוכה נב:

7 "שמחת בית השואבה"? והלא ניסוך המים הוא עיקר המצוה!

מדוע קוראים לליל ניסוך המים של חג הסוכות "שמחת בית השואבה", ולא "שמחת ניסוך המים", והלא ניסוך המים הוא עיקר המצוה?

זאת – אמר **האדמו"ר בעל "חידושי הרי"ם" מגור** – על פי מה שמובא בספרים הקדושים שגדולה ההכנה למצוה יותר מהמצוה עצמה, ואף כאן גדולה השמחה על שאיבת המים, שהיא ההכנה, יותר מגוף המצוה, שהוא הניסוך.

נכדו, **האדמו"ר בעל "אמרי אמת" מגור**, היה אומר, שמטעם זה נקראת שילוח הקן 'מצוה קלה' (רש"י דברים כב, ז), מכיון שהמצוה חלה רק בלי הכנה, כפי

שדרשו חז"ל: "כי יקרא – פרט למזומן", ומצוה שאינה צריכה הכנה – מצוה קלה היא...

בקונטרס הנפלא "בריכות המעיין" (שיצא לאור בעילום שם המחבר), יישב על פי יסוד זה את מאמרו של ריש לקיש (סנהדרין לז.): "כפלח הרימון רקתך – אפילו ריקנין שבך מלאין מצוות כרימון", שלכאורה יש לתמוה עליו: אם מלאים הם מצוות כרימון, מדוע נקראים הם 'ריקנים'?

אלא – הרימון כל חשיבותו רק מבפנים, ששם האוכל, אולם סביבות האוכל, שהיא הקליפה, אין לה חשיבות כלל וזורקים אותה לאשפה, כמאמר הגמרא (חגיגה טו.): "רבי מאיר רימון מצא, תוכו אכל קליפתו זרק", וכך גם מצוותיהם של הריקנים – הם כרימון, כי אמנם את עיקר המצוה מקיימים, אבל סביבות המצוה, ההכנה למצוה והשמחה שלאחריה, כקליפה נחשבת בעיניהם, ולכן נקראו ריקנים, כי מצוה שאין הכנה לפניה ושמחה אחריה, נעדרת היא מכל התלהבות ורוח, ומצוה כזאת – מצוה ריקנית היא...

קונטרס "בריכות המעיין" (ניו-יורק תשמ"ב) – שיר השירים, עמוד עט

כאן ראה העם איך להתחיל לעשות שינוי בחיים

הגאון רבי אפרים גרינבלט שליט"א, בעל שו"ת "רבבות אפרים", כותב אודות שמחת בית השואבה:

"ענין שמחת בית השואבה הביאה את מצב בני ישראל לרוח הקודש, שמשם שאבו על ידי שמחה של מצוה רוח הקודש, וזה ענין השמחה של בית השואבה, ואדם כל השנה יש לו להמשיך לשאוב תורה ובזה יתעלה ויעלה למדרגה גבוהה בתורה וביראת שמים.

"וזה מה שנאמר במשנה: 'מי שלא ראה שמחת בית השואבה – לא ראה שמחה מימיו', והוא: שהתלמידי חכמים שבדור ההוא רקדו ושמחו שמחה של מצוה, ששאבו כל השנה תורה והיו חסידים ואנשי מעשה, והעם הסתכלו ושמחו ולמדו להתחיל לעשות שינוי בחייהם וללמוד תורה, שבה ישאבו תורה ויראת שמים ורוח הקודש, וכך ימשיכו את השלשלת של הגדולים והם יהיו הגדולים של הדור הבא – על ידי השאיבה ששאבו תורה בישיבה..."

שו"ת "רבבות אפרים" – אורח חיים, סימן שמא

ז"ל כסב בחמו' סמכוונת דבסבבת הענות אין כופין מעשה דמתן שכרם בנידם ומפני
פליכת נמי לאו דלא מעכב בעכוטו ומכל"ל דבמאי לאו זה דשוי ניסק לעשה ומש"ם לא
כייסיק על סלאו מעשה"כ בלתקה אינו ניתק לעשה ומש"ז קשיא לדידים מהא דשילוח
הקן דעבדי כ"י הא הוי ג"כ ניתק לעשה ומאיה בל"ש ע"ש : והנה מ"ש דבלתקה לא סי
ניתק לעשה עפ"ש בכוחמו לעיל בדף ק"י ע"ב ות"ש דכתו בל הס"ל כיס נעל"ד לייסב
קוטיתו על ר"ח סל"ל ומחלק בחילוק אחר דסל"ל ג"כ דסיכי דאיכא לאו בטול כ"ד כופין
אותו אף דלאו הוא ניתק לעשה לא מסני זה לענין מצה שכשהו דהא הכפי' הוא ע"ז נופא
עיקיים העשה • ואלא מיהא מיהא לאו דלתקה דהוי לא ומלין בו מעשה לכך הוי דאי
לכשהו בהכא על סלאו כיון שמיים עושה מעשה בידים וכמו בעיקר מלאכת מצה מיהא
סהוכה על לאו מאב"מ ומש יסיה הכפיס על הסעשה הא הוי מ"ע שמתן שכרם מלוי
בידים ולזה הוצרך ר"ח ז"ל לומר דכפיס דהתם הוא בדברים אבל בשילוח הקן דהלאו
שבו יש בו מעשה ולכך אף שהוא ניתק לעשה מ"מ כופין אותו לקיים העשה בכדי שלא
יעבור על הלאו העשה בעשה אלא שדברי הרשב"ם הל"ל א"ה לייסב בזה כיון דהוא
פוסק לענין הלקה כר"י כמ"ש הל"ל וכן מעמע מדברי הרשב"ם שאין יוכלין לכפיו מ"מ מעמע דהא ס"ל עכ"ם
להרשב"ם דכופין ומכין אותו כדברי ר"י אף שהלאו אין בו מעשה ואם"ם הסכ לענין
הסבת הענוה אין כופין ומ"כ מעשה דהלאו הוא ניתק לעשה כמ"ש הל"ל וא"כ קשה נבי
שילוח הקן נמי אמאי כופין : ואולם כשאר לעצמי היה ל"ע"ד דבלא"ם לא קשה מכך
דשילוח הקן דהכא אמי' מחמת הסעשה גרידא שיר דכופין דהנה מעמע דמ"ע שמתן
שכרה בידים אין כופין מיכמ"י לעיל לענין כבוד אב דלסכי מיכם מתן שכר לאמר אם לא
מקיימים זאו רק מעשו מצה חמול שכר זה ועיין מ"ל שם ולכאורה מנ"ל דמע"ם הוא דמי'
דלאמת בעשוים כלם הוא יח' בכך מעשה לכרם שמתן שכר לאמר דזו מעשה חו בכרם אמנם
לקמן אמרם הסעמה בשילוח הקן ומה אם מעשה קלם שהיא כלאיכר אמנם הוכה לאמנן
ייסב לך והאכרה ימים ק"ו לאמנן מתוכות שבהוכה • ולכאורה אינו מובן דל"ל לאם מי'
בכבוד אב ובאמר מצות מתוכות אמנן שכר אם אינו ק"ו משילוח הקן ומ"ל דמע"ם בחבו
הוכה שם האמנן שכר להוכות אלא שעבור זאו רק מעשו מצה יקבל השכר ומחה הוא לאמר
כן דמ"ע שמתן שכרה בידה אין כ"ד כופין עליה דאל"כ לאם כתבה הוכה שאמנן שכר
הא הוי ק"ו מצות קלה בשילוח הקן והוס זה שייך רק בשאר מצות אבל בכך דשילוח הקן
גופא י"ל שפיר דשהוכה כתבה שאמנן שכר לגופא דאף שאיא מצות קלה מצוה מעשה שכר
הרבה מאוד ויש"ם ק"ו מעמה לשאר מצות ומ"כ אינו מוכח דדעת הוכה הוא מצה לאמר
מעשיהן עליה הכ"ד ולכך סדריך לבללא דכ"ד כופין עליה שילוח הקן כמו בשאר מ"ע אף
שמתן שכרם בידה וא"ם • וכבר עלה בדעתי לייסב בשאר מ"ע הא דמריב בבמבא
בבס"ק דקדושין אמתני' דאלו הבריס שאדם אוכל פירותיהם בעה"ז והרי שילוח הקן כתיב
אמי לאמנן ייסב לך והאכרכה ימים ואמני אוב לשמים ולבריות יש לו פירות ומה שאינו אוב
לבריות אין לו פירות ע"ש ובמהרש"א בחי"ש מבואר דבשילוח הקן אין לו אמנן שכר בעה"ז •
לא"ר יל' דהא דאמריב דמ"ע שמתן שכרה בידה אין כ"ד מוחכרין עליה סייע דוקא
מצות בכוד אב והדומה לה שהוא אוב לבריות שביון שבאה אין אמנן שכר בעה"ז לכך ד'
לו בעונש אלא יקבל השכר בעה"ז ואינו מגיע לו עוד עונש אחר אבל בשילוח הקן שבאמ"ם
אינו מגיע לו שכר בעה"ז דהא העונש שהוא מגיע אינו בעה"ז כלל רק בעה"ב ואינו מ"ם
בהעונש שאינו מקבל שכר דהא העונש שהוא אינו בעה"ז אלא בעה"ב ואינו מ"ם :

תחלה לע"ד סכון וכרוך בס"ד ודו"ק סיבב :

שם ומה מיהא לפא דריב"ח ט' קרי כאן כי יקרא פרס לאחונן : וס"ה דס"ם
לאמרך אמתי אין מחיכות מעשה גזל רק מעשה דרבי אלוס כיון דקאמר לו מאבו
אלא דיהא ליה לאמרך מיהא אינה לדריב"ח הא בלאו דריב"ח הוקבו ג"כ דהא הוי מדעמא
דאמתי פריך אם אינה בשילוח ומ"כ מיקבי ליה מאבו ואמתה זה לשם לדחות שיפה הסתפחות
לענין מאר הסעמתרת ולסבריא בהרמב"ם ע"ש . ולענ"ד אי מעשה הא לא מריש דיל
דאי לאו דריב"ח אינו לאוקמי דמיירי דבעל הסאר אינו יודע כלל מכם ואם דקאמר
מיירי בשילוח הייבו אם אינה אבל אם אינה לדריב"ח דאבאו בל אדם קומי' לו אלא מדעתו מ"כ
הסאר אי דייב בשילוח אבל אם אינה לדריב"ח דאבאו בל אדם קומי' לו אלא מדעתו מ"כ
הוי מחוסן אבל בעל הסאר ואף אם אינו אחר רוצה ליהלם בעבילו ואפור מעילוח כיון
דאי אב"ם מחוסן אבל בעל הסאר שלסם וקרי כאן כי יקרא פרס לאחונן כ"ל אשום
וכון : שם אחר רבא ביה עם ליאמת רוכם כו' כל"ל וכ"ה הבינהא בם"ם הסוחל רבא
לא בבינהא דאמרו דאבאו רב וכן מוכח מהא דאמר לקמן והבאתא דאמר רב יהודא אמר רב כו'
וק"ל : בפירש"י בד"ה מ"ם דלא קאמר אבאו אמתי אחיכות אשום גזל ט' • הלשון
מבוחמם קצת ואולם טוחמו מבואר דבשלמ' מי לאו דריב"ח אמינא דבאמם לא שייך גזל
כלל אף אמני דרבי אלוס כיון דיכולה לאבוה לאקוה אחר ואם דקאמר ואסורות אמני ד"ם
קאי אגזילות שאין יכולים לאבוה אבל אם יאמת אבל אם יאמת דאבאו אמינא קולם אם
רוכם מ"כ הבוזל הא גריר בחר אמו כיון לאביד בם מ"כ אמתי אסור אמר ד"ם אף
הבוזל דאם יכולה אבאה לאבוה אמו ג"כ לאקוה אחר וח"ם מ"ם דלא קאמר אבאו סייע
אשום דמיירי קודם יציאת רוכה ושוב ראיתי בחדושי הר"ן ז"ל שפי' כן בכוונת רש"י בד"ם
ע"ש • ואולם אחו' ס"ם הסוחל אינו דאם דאמר אאמם אאמם סייע דוקא בשאם שייך ד"ם
אבל לא בביאה ואקשה לאם דאם אאמם אינה בשילוח ומיכה בשילוח ע"ש • ומלבד אחוה מאוד לומר דאיפא לא
אלא קאי אגזילת דקאמר אינה אבל אם אינה בשילוח ע"ש • ומלבד אחוה מאוד לומר דאיפא לא
קאי אגזילת אף גם קאה לענ"ד בשא דאריך לקמן אמתי אסורות אמני ד"ם מי אבלוה
גזל מעלות הוא מי דלא אלאה אלוה בעי ואינה לדחוק בקמן ואמתי לא אמני ג"כ דאים
מיירי באמם ובגוונא דליכא ביאה אחחים אלא ע"כ דאם"ל לגמ' דאה לא שייך לומר דאיפא
לא קאי אגזילת אבל לאיכא אבל אם אינה בעמני אחלם אאמם אינו דגם בלא שייך
ד"ם ומפילא גם בביאים דאביד' כי' קודם יציאת רוכה שייך בה ג"כ דרבי אלוס אבל מ"מ
גוף אדין דבאיסור אמני ד"ם אאמכתא דאם אינה בשילוח ומיכו אבאו דקאמר אינה
דקאמר דדין באיסור אמני ד"ם אאמכתא לה גם בלא אינה ואינו בעין ביאה אחחים ולכך

אמתלא גם בביאה דאחיה בם שייך ג"כ ד"ם ואחר קאמר ואבאו"ם לעולם אביאה אבאה
אבל בלא אינה לא שייך כלל באיסור אמני ד"ם דאיכא"ם ות"ם בלא"ד אבן אחו"ק :

בתוס' בד"ה אי כרבנן אמלה ואינו לוק' ס"ם לאיסור דאבר קיבו ולא קיבו ט' . עיין
בחו' אבות דף ס"ו ע"ב אבאבו דלאבי לא קאמר אבאבא אמתא דאמתי לא
אמר ר' יוחנן בר"ל דקיבו ולא קיבו דהלי ביבלו ולא ביבלו אבאבה אבאבו אבאבו אבאבו אבאבו אבאבו
אבאבו ע"ב ס"ם אמי לא ניחא לגמרא לומר דבר יהודה ר"ל אבי ות"ש בחו'
ביבו וק"ל :

דף קס"ב **במשנה** לא יחל אדם אם על בנים אחיו לאבר בבסם לא בחבורת ומה
אם אבות אלם לבך דלא יל' אדם אחיו אחיו לא עיין ואחיהם אבל אבי אבות אלוק
בב"ד • דאבא דאיתי לאבה"ם ז"ל בחדושיו על ב"ב אבבאה דלא דאמר קי"ל דאבר אבות
בבאי אלמא ליבא ת"ש בבוחם עבאו ת"ם בבוחם לאבר לאו אחיאר אבי אבות ת"ו ואבאד דבאבות
אבה אם איו אבריים אותם אינו אבא ר' אבות אבאבו לבר בב אבר איו אבא ר' אבות
בבאי אלמא ליבא ת"ש בבוחם עבאו ת"ם בבוחם לאבר לאו אחיאר אבי אבות ת"ו ואבאד דבאבות
אבה אם איו אבריים בזה רק אבות אבאה לאבד אבלה דלא אבה לא שייך כלל בדבר
אבה ולא קיים בזה רק אבאה דאבלה דאבאבה לבר אבות ת"ו קלי ג"כ אר לאבאן ייבב
לך והאבכה ימים א"כ אוכה דאל אבאיים אבות לאחד ג"כ אבריכו לו ואבאריכן ימיו ואבאיר
אוי כ"ם לאבר אבות אבות ואבות ואבאבא ת"ם דאבאוך אבי ק"ו לבר דלא יאול אדם אם אל בבים
אחי' לבאר לא אבאלרא דאבאבה אבלה ואחה אוכה דוקא אבי ק"ו דאם אם
אבות קלם ובאם"ם ואבא יאר ואבון לאבי"ד בא"ד ודו"ק ובאבאם י"ל בבאריבות אבאבן אבאבן
אבלא בלה אבאבא לאיים בבא לבאבר לא אבאלרא לבי דאבאלרא אבא דבר רב ובאבאלרא בא"ב
דבאבים בר' ראבאבאל אבלא אבאבו אל אבאבריר אבין נגב בבאבא ביאבאל ע"ם בבי' ארא"ב
לאם אבבר בר דאבה אם אבות אלה לאיים בבבר אוב ובבאבבא בבאר אבבאבות אבאבבן
אבין אבר בבוח אבאבבא בבבי לאיים בבבר אוב ובאם י"ל בא"ד דבר ליאבר ר"ם אבאבבא
דבבבן אבר לאיים בבאבר אבבן אבר אבלה אבות אבאבה ובאיקה לא אם' אולין בבל"ח
אינו בבאם ר"ם אבאבה אבלה אבין אבין אבאבבא בבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
יאול אדם אבל לבי אבאבבא לה בל אבאם' אולין לאם אבאם ואבאר לו ר"ם אבאבבא
אבלא בלה לאיים בבאם' בבאין אבות אבאבא דבר רב ואבאר אבין לו לאיים בבבר אוב בל"ל
ובאם"ם אוב לבאן :

שם בגמ' ואבאר ר' אבאבר אבוב אבו' אינם ביאוקן בחבר' אבאר לבאוכה אינו אובן
דבאבא אבאר לו אבין אבאם לבירם ובבאבא לו נחאבא ר"ם אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא
אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא אבאבבא

תרמ"א

(א) **לברך.** אם בירך שהחיינו בשעת עשיי' מסופק בפ"מ אם שוב יברך זמן בשעת קדוש על יום טוב דמהתוספ' ורא"ש ור"ן ד' מ"ר משמע דזמן דסוכה פוטר זמן דתג אכן מדברי הרמ"א כאן לא משמע כן וראיתי בברכי יוסף שנסתפק ג"כ בזה והצלה דלדעת התוספ' והרא"ש והר"ן וכלבו וא"ח לא יברך אבל לדעת הרמב"ם והרמב"ן והריטב"א ודעימייהו יברך ומסיק כיון דספק פלוגתא הוא לא יברך דספק ברכות להקל עכ"ד ובחידושי כתבתי בזה. ודע דלפי המבואר בריטב"א הברכה שבשעת עשיי' שהוזכרה בגמרא שם וכאן לא הוי רק כשעשה הסוכה תוך ל' לחג דוקא אבל קודם ל' אע"פ שכשירה בשעשאה לשם חג כמבואר סי' תרל"ו מכ"מ לא מקרי שעת עשיי' לברך עליו זמן ע"ש: (ב) **ראשונה.** וגם לילה שניי' עסי' תרס"א (מג"א) כמה"ש ופ"מ פירשו דדעת המג"א כדעת הב"ח הס"ל שאם דעתו לאכול בה בלילה שניי' ובלילה ראשונה לא אכל אזי כשיאכל בה ביום ראשון לא יברך זמן על הסוכה אלא ימתין עד לילה שניי' כשיברך בקידוש. ולענ"ד אין מזה הכרע דיש לפרש דברי המג"א כפשוטו מדקאמר הרמ"א לילה ראשונה הי' אפשר לטעות דאף שאכל בה בלילה שניי' כשיאכל בה ביום שני וביום ראשון לא אכל צריך לברך זמן דהכל תלוי בלילה ראשונה וזה אינו דזמן דליל שני פוטר כמו זמן דיום ראשון לכן פי' המג"א וגם לילה שניי' להשמיענו שמש"כ רמ"א לילה ראשונה מיירי כשיאכל בה ביום ראשון וה"ה ג"כ לילה שניי' אם לא אכל בה עד יום שני. אבל כשיאכל בה ביום ראשון לא יסמוך על זמן דלילה שניי' אלא יברך זמן על הסוכה ביום מיד כדעת הא"ר שתולק על הב"ח: (ג) **הסוכה.** הב"ח בתשובה הולק על רמ"א בזה וס"ל דיוצא בזמן דקדוש אפילו מקדש בביתו. אבל בא"ר דחה ראיותיו והסכים עם רמ"א גם בברכי יוסף הסכים עם רמ"א באשר שגם הראב"ד וא"ח כתבו כן: (ד) **עשיי'.** יש נהגים להניח פרי חדש ליל שני דסוכות כמו בראש השנה לברך זמן על הפרי ואף שהמג"א סי' ת"ד כתב דטעות הוא מכ"מ כבר כתב הא"ר הטעם שי"ל שחוששין לקושית הכלבו כיון שיוצא בזמן שבשעת עשיי' כש"כ שיוצא בזמן דלילה ראשונה אפילו אינו י"ט. ולכן נ"ל שמנהג יפה היא ומכ"מ פשוט שגם אם אין לו פרי חדש מכ"מ יברך זמן בקידוש ופשוט ג"כ שא"צ לנהוג כן רק בליל שני דסוכות ולא בשאר לילי י"ט שני ועיין סי' תרנ"א ס"ק כ"ד:

תרמ"ב

(א) **בשבת.** ואז אין אומרים מערבות בליל ראשון ובליל שני אומרים מערבות של ליל ראשון ובפוזנא אין נוהגין כן (לבוש) והמג"א כתב עליו דבסוכה ד' נ"ה משמע דהשני נדחה דלא כמנהג פוזנאי ולענ"ד יש ליתן טעם למנהגם דעיקר מערבות של ליל ראשון מיירי מד' מינים שפתח אוחזי בידם ושל ליל שני לא איירי רק מסוכה ולכן יותר סברא לומר מערבות שמיירי בסוכה שהוא בליל שני ג"כ דאורייתא מלומר אוחזי בידם שאין לולב רק מדרבנן בי"ט שני וכש"כ שאתי שפיר מנהג פוזנא לפי מנהג פולין שמזכירין במערבות ליל שני שמחת בית השואבה ג"כ שהתחילה במקדש בליל שני ולכן לא דוחין מערבות שעיקרו נתקן לליל שני. גם בשמיני עצרת שחל להיות בשבת כתב בא"ר שאומרים מערבות של ש"ע במוצאי שבת שהוא שמחת תורה אבל בפוזנא אומרים של ש"ת. וגם בזה יש ליישב מנהגם שבלא"ה כבר טרחו המסדרים לתת טעם מה שבני אשכנז אומרים בליל ש"ע כל ענין של שמחת בית השואבה שהרי פסקינן כרבנן שלא היו מנסכים בשמיני אכן לענ"ד יש ליתן טעם לזה כיון שאנו יושכים כסוכה משום ספק שביעי א"כ יש שייכות ג"כ לענין שמחת בית השואבה משום ספק שביעי ולולזול י"ט ליכא למיחש כיון שאין פרסום בדכר שמחזיקו כשביעי אבל בליל ש"ת אין שייך כלל להזכיר שמחת בית השואבה ולכן אומרים מערבות של ש"ת וגם לפי מנהג פולין שאין אומרים בש"ע ענין בית השואבה מכ"מ מזכירין גבורת גשמים בתרח שמיני גזרת דת גשמים ולא שייך זה על ש"ת כיון שכבר הזכירו גשמים מאתמול גם מזכירין במערבות של ש"ע פנים מסוכה לביתם וגם זה לא שייך בליל ש"ת שכבר פנו שלשום שמה שישבו בה אתמול לא הי' לשם מצוה שהרי לא ברכו א"כ אין מקום למערבות זה בש"ת ולכן אומרים של ש"ת שלא מחכר דבר מזה. ובפסח כבר כתב המג"א סי' תפ"ט שגם אנו נוהגים לומר של ליל שני במ"ש משום בכור לספירה ואף שלליל אחרון ש"פ שחל במ"ש אין טעם שלא לומר מערבות של שביעי מכ"מ י"ל משום לא פלוג משאר י"ט שני אמרו גם שם מערבות של אותו לילה. ובשבועות לא משכחינן כן דיום ראשון ש"ש לא חל לעולם בשבת. כנ"ל ליישב מנהג פוזנא ובמקום שנהגו גם בקהלות אשכנז כן אבל במקום שנוהגין כלבוש אין לשנות המנהג. וכל זה באותן קהלות שאין אומרים מערבות בליל שבת אבל בפראנקפורט נוהגים לומר מערבות גם בשבת. ולא ידעתי טעם למנהג זה אחרי שהרמ"א סי' ער"ה פסק לאיסור משום שמא יטה ואפשר שנתייסד המנהג מפני שסמכו על היתר לקרות לאור נר של שעוה ושל חלב בשבת שהביא המג"א שם ומסתמא נירות של ביהכ"נ הם כן. ולכן אפשר שלאור נר של שמן אין לומר פיוטים אפילו בצבוד בלא שומר: (ב) **בלבד.** הטעם מבואר בפרק במה מדליקין ד' כ"ד שלא נתקן רק משום שבת: וכתב בטור שמקדשין בביה"כ. ונ"ל שאף שבפסח אין מקדשין משום דליכא עניים ובסוכות ג"כ אין העניים יכולים לאכול בבי כנישתא משום סוכה ואם יאכלו בסוכה הרי אין קדוש אלא במקום סעודה הרי כבר כתב המג"א סי' דס"ט בשם התוספ' דמה דאמרינן דאורחים אכלי רשתי בבי כנישתא לאו דוקא שהרי אסור לאכול שם אלא סמוך לביה"כ וא"כ יכולים לעשות שם ג"כ סוכה ואף דצריך לשתות יין של קידוש בביה"כ כשאין קטן כמש"כ הב"ח ומג"א שם דאז ישתה הגדול כשיעור ויין כשיעור רביעית אסור חוץ לסוכה כמש"כ סי' תרל"ט זה דוקא כששותה דרך קביעות ובכיה"כ ודאי ליכא קביעות ועוד דבלא"ה חלק הא"ר שם עלידם וס"ל דגם בגדול סגי בטעימה בעלמא:

תרמ"ג

(א) **זמן.** ואם היתה הסוכה עשוי' ועומדת עם הסכך מברך זמן ואח"כ סוכה (מג"א בשם הכ"ח) והא"ר הקשה עליו דכש"כ שיברך סוכה קודם כיון דאז לא בירך בשעת עשיי' וצריך לברך על הסוכה עדיין זמן ולכן רצה להגי' בב"ח ואם לא היתה ע"ש. אבל ראיתי בב"ח שלפנינו שתחת תיבות עם הסכך שכתב המג"א כתוב תיבת עכשיו ולפ"ז אין צורך להגי' ודבריו נכונים דה"ק דאם היתה הסוכה נעשה עכשיו א"כ כבר בירך זמן בשעת עשיי' על הסוכה ולכן בקידוש יברך זמן ואח"כ סוכה. אכן לענין דינא אין ההלכה כן שהרי ראית הב"ח היא ממה שבליל שני מברכים זמן ואח"כ סוכה ולפי מה שכתבתי סי' תרס"א להלכה וכן כתב הב"ח בעצמו שם בשם רוב אחרונים גם בליל שני מברך סוכה ואח"כ זמן א"כ ה"ה ג"כ כשבירך בשעת עשיי'. ועוד הרי כבר כתבתי סי' תרמ"א דאם בירך זמן בשעת עשיי' לא יברך זמן כלל בשעת קדוש כיון דספק פלוגתא הוא: (ב) **היום.** אם לא בירך זמן בליל ראשון מברך כל ד' (מג"א) ומשמע בגמרא ד' מ"ז דמיד שנזכר מברך ואפילו בשוק וא"צ כוס. בפ"מ מסופק באכל ליל ראשון בסוכה ולא בירך זמן וביום

לשמור שלא יגעו העכו"ם (הג"מ פ"ז בשם סמ"ק וכל בו) ואם הוא בענין שא"צ שימור חייבין:

תרמ"א. שאין מברכין שהחיינו על עשיית הסוכה. ובו סעיף אחד:

[א] **העושה סוכה בין לעצמו בין לאחר אינו מברך על עשייתה אבל שהחיינו היה ראוי (א) לברך כשעושה אותה לעצמו אלא שאנו סומכים על זמן שאנו אומרים על הכוס של קידוש:**

הגה ואם לא אכל לילה (ב) ראשונה בסוכה אע"פ שבירך זמן בביתו כשאוכל בסוכה צריך לברך זמן משום (ג) הסוכה ואם בירך זמן בשעת (ד) עשייה סגי ליה (ר"ן פרק לולב תורכה):

תרמ"ב. ובו סעיף אחד:

[א] **אם חל יום ראשון של סוכות להיות (א) בשבת אומר בערבית ברכה אחת מעין שבע והוחם בה בשבת (ב) בלבד:**

תרמ"ג. סדר הקידוש. ובו ג' סעיפים:

[א] **סדר הקידוש יין קידוש וסוכה ואח"כ (א) זמן לפי שהזמן חוזר על קידוש (ב) היום ועל מצות סוכה:**

מחנים - ל מחנים עמוד מס 11 הוצאת ע"י תנ